

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS PREKYBOS IR MUITŲ KATEDRA

JURGITA KAJĖNĖ

**EUROPOS SĄJUNGOS TARPTAUTINĖS PREKYBOS
POLITIKOS DVIŠALĖ DIMENSIJA: NAUJŲ
PERSPEKTYVŲ LIETUVOS VERSLININKAMS
ANALIZĖ**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

doc. dr. J. Radžiukynas

VILNIUS, 2012

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS PREKYBOS IR MUITŲ KATEDRA

**EUROPOS SĄJUNGOS TARPTAUTINĖS PREKYBOS
POLITIKOS DVIŠALĖ DIMENSIJA: NAUJŲ
PERSPEKTYVŲ LIETUVOS VERSLININKAMS
ANALIZĖ**

Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62603S123

Vadovas
doc. dr. J. Radžiukynas

Recenzentas
Prof. habil. dr. O. G. Rakauskienė

Atliko
TPRmns9-01 gr. stud.
J. Kajėnė

VILNIUS, 2012

TURINYS

ĮVADAS	7
1. EUROPOS SAJUNGOS TARPTAUTINĖS PREKYBOS POLITIKOS DVIŠALĖS DIMENSIJOS TEORINIAI ASPEKTAI	9
1.1. Tarptautinės prekybos liberalizavimo tendencijos.....	9
1.2. Europos Sąjungos dvišalė prekybos politikos dimensija ir jos įtaka PPO daugiašaliams susitarimams	14
1.3. Europos Sąjungos dvišalių preferencinių susitarimų rūšys	18
1.3.1. Muitų sąjungos prekybos sutartys.....	20
1.3.2. Laisvosios prekybos susitarimai	21
1.3.3. Asociacijos ir stabilizacijos susitarimai	22
1.4. Europos Sąjungos dvišalių preferencinių susitarimų taikymo sąlygos	25
1.4.1. Bendrasis muitų tarifas ir tarifinis prekių klasifikavimas	25
1.4.2. Preferencinės prekių kilmės įgijimo nuostatos	27
2. EUROPOS SAJUNGOS DVIŠALIŲ PREFERENCINIŲ SUSITARIMŲ POVEIKIO LIETUVOS ĮMONIŲ UŽSIENIO PREKYBAI ANALIZĖ	33
2.1. Lietuvos įmonių, bendradarbiaujančių su užsienio partneriais, veiklos apžvalga	33
2.2. Tyrimo metodologija.....	37
2.3. Lietuvos įmonių užsienio prekybos plėtros tyrimas dvišalių preferencinių susitarimų srityje ..	38
2.3.1. Lietuvos prekių eksporto ir importo ypatumai	38
2.3.2. Lietuvos įmonių užsienio prekybos su dvišalių preferencinių susitarimų šalimis analizė	48
2.3.3. Lietuvos įmonių, dalyvaujančių tarptautinėje prekyboje, veiklos tyrimo rezultatai.....	51
3. EUROPOS SAJUNGOS TARPTAUTINĖS DVIŠALĖS PREKYBOS POLITIKOS DIMENSIJOS IR LIETUVOS ĮMONIŲ PERSPEKTYVOS	68
IŠVADOS IR SIŪLYMAI.....	73
LITERATŪRA.....	75
ANOTACIJA	79
ANOTATION	80
SANTRAUKA	81
SUMMARY	82
PRIEDAI.....	83

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Judėjimo sertifikato EUR.1 pavyzdys	84
2 PRIEDAS. ES ir Kroatijos Respublikos stabilizacijos ir asociacijos susitarimo struktūra	85
3 PRIEDAS. Europos ekonominėje erdvėje <i>visiškai gautų</i> produktų sąvoka	86
4 PRIEDAS. EEE <i>nepakankamo apdirbimo</i> arba <i>perdirbimo</i> proceso sąvoka	87
5 PRIEDAS. Anketa: Lietuvos įmonių užsienio veiklos perspektyvos lengvatinių susitarimų srityje..	88

LENTELĖS

1 lentelė. Tarptautiniai derybų raundai.....	10
2 lentelė. Kilmės statuso neturinčių medžiagų apdorojimo ar perdirbimo operacijų, kurias reikia atlikti, kad pagamintas produktas įgytų kilmės statusą, sąrašas	30
3 lentelė. Eksportas ir importas 2011 metais pagal KN skirsnius ir valstybių sąjungas, tūkst. Lt	44
4 lentelė. Svarbiausi Lietuvos užsienio prekybos eksporto partneriai, 2011 m.	46
5 lentelė. Svarbiausi Lietuvos užsienio prekybos importo partneriai, 2011 m.	47

PAVEIKSLAI

1 pav. Europos Sąjungos tarptautinės prekybos preferencijų piramidė	18
2 pav. Preferencinės prekių kilmės nustatymo struktūriniai elementai	28
3 pav. Lietuvos įmonių, investuojančių užsienio rinkoje, skaičiaus dinamika, 2007-2010 m.	33
4 pav. Lietuvos eksporto ir importo dinamika 2007 – 2011 m., mlrd. Lt	38
5 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto dinamika pagal administracinę teritoriją	39
6 pav. Eksporto pagal valstybes dinamika 2008 – 2011 m., mln. Lt	40
7 pav. Prekių grupės, kurių dalys eksporto struktūroje 2008 – 2011 m. išaugo, mlrd. Lt.....	40
8 pav. Prekių grupės, kurių dalys eksporto struktūroje 2008 – 2011 m. mažėjo, mlrd. Lt.....	42
9 pav. Lietuvos eksporto ir importo dinamika į (iš) šalis suskirstytas pagal blokus, mln. Lt.....	48
10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pareigas, proc.	52
11 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal juridinį statusą, proc.	52
12 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal veiklos sritis, proc.	53
13 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal veiklos metus užsienio rinkoje, proc.	54
14 pav. Svarbiausi eksporto partneriai, proc.....	55
15 pav. Svarbiausi importo partneriai, proc.....	56
16 pav. Verslo partnerių paieškos užsienio rinkoje būdai, proc.	57
17 pav. Pasirenkant importo ar eksporto šalį (-is) įvertinimas, proc.....	58
18 pav. Įmonės stipriosios pusės eksportui į užsienio šalis, proc.	59
19 pav. Įmonių prekių eksporto pasiskirstymas, proc.	60
20 pav. Didžiausios kliūtys pradedant verslą užsienio rinkoje (prioritetų tvarka: mažiausia kliūtis yra 1, didžiausia – 5), proc.	61
21 pav. Pagrindinės kliūtys, išskylančios produkcijos eksportui, proc.....	62
22 pav. Naudojama reklama, siekiant pritraukti užsienio klientus, proc.....	63
23 pav. Ekonominės padėties Lietuvoje įvertinimas verslo plėtrai užsienio rinkoje, proc.	64
24 pav. Mokesčiai, apsunkinantys įmonių darbą užsienio rinkoje, proc.	65
25 pav. Paramos naudojimas, proc.	66
26 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį ir amžių, proc.	66
27 pav. Pramoninių prekių importas ir eksportas, 2010 m., proc.	68

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Pastaraisiais dešimtmečiais nacionaliniai, ekonominiai, politiniai bei socialiniai procesai pasaulyje vis labiau tampa neatskiriami. Kaip bendra erdvė formuojasi regioniniai blokai, kurių vienas stipriausių yra Europos Sąjunga (toliau – ES). Dėl savo dydžio ekonomikos, prekybos ir finansų požiūriu Europos Sąjunga užima svarbią vietą pasaulyje. Nuo pat jos sukūrimo šeštajame dešimtmetyje ES plėtoja santykius su kitais pasaulio regionais, remdamasi bendra prekybos politika, teikdama paramą vystymuisi bei sudarydama oficialius prekybos ir bendradarbiavimo susitarimus su atskiromis šalimis arba regioninėmis grupėmis. Turėdama didžiausias prekybos apimtis pasaulyje, Europos Sąjunga yra viena pagrindinių veikėjų pasaulio arenoje¹.

Bendroji užsienio prekybos politika – svarbiausia Europos Sąjungos santykių su kitomis pasaulio šalimis dalis. Ji vykdoma dviem tarpusavyje susijusiais lygmenimis. Pirma, Europos Sąjunga, kaip Pasaulio prekybos organizacijos (toliau – PPO)² narė, drauge su viso pasaulio šalimis partnerėmis aktyviai dalyvauja nustatant daugiašalės tarptautinės prekybos sistemos taisykles. Antra, ji su šalimis ir regionais derasi dėl dvišalių prekybos susitarimų. ES taip pat deda daug pastangų, kad besivystančių šalių produktai lengviau pasiektų jos rinką ir skatina šių šalių vystymąsi, vienašališkai taikydama sumažintus ar nulinius maito tarifus (Europos Sąjungos užsienio politika, 2007).

Lietuva, tapusi ES nare, perėmė ES bendrosios prekybos politikos reikalavimus ir priemones, t.y. visus ES sutartinius santykius su trečiosiomis šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis. Visos ES valstybės narės vadovaujasi tais pačiais principais ir taisyklėmis, iš kurių vertėtų paminėti bendrąjį maito tarifą. ES yra maito sąjunga, nustačiusi bendrąjį maito politiką trečiųjų šalių atžvilgiu. Lietuva tam tikrų prekių importui iš trečiųjų šalių privalo taikyti tuos pačius prekybos ribojimus ir įvairias rinkos apsaugos priemones, kurias taiko ES. Pagrindiniai Lietuvos užsienio prekybos politikos pokyčiai susiję su įsiliejimu į ES bendrąją rinką ir ES bendrosios užsienio prekybos politika. Lietuvai, turinčiai palyginti nedidelę vidaus rinką, šalies verslo įmonių siekis greičiau įgyvendinti naujas idėjas, užtikrinti gyvenimo gerovę bei pasiekti šalies ekonominį augimą, priklauso nuo užsienio prekybos (Jatulevičienė, Garuckas ir kt., 2007).

Tyrimo reikšmingumas ir naujumas. Atsižvelgiant į globalizacijos sukeltus pasaulinius integracijos procesus, Lietuvos ūkio subjektams, siekiantiems išitvirtinti vis didėjančios konkurencijos sąlygomis, užsienio prekybos plėtra tarptautinėse rinkose yra svarbus uždavinys. Dabartinės Lietuvos užsienio prekybos pokyčių vertinimas, svarbiausių užsienio prekybos partnerių išskyrimas, eksporto ir importo prekinės struktūros nagrinėjimas globalios aplinkos kontekste turėtų padėti išryškinti galimus strateginius užsienio prekybos plėtros sprendimus.

¹ Trade, Growth and World Affairs. Trade Policy as Core Component of the EU'S 2020 Strategy. European Commission, Trade. Com (2010) 612.

² Pasaulio prekybos organizacija, angl. World Trade Organization (WTO).

Tyrimo problema: Įgyvendinti ES preferenciniai susitarimai, kuriais siekiama sumažinti ar visiškai panaikinti muitus tarpusavio prekyboje, atveria vis daugiau galimybių plėsti savo veiklą į užsienio šalių prekių rinkas, tačiau šias galimybes Lietuvos verslininkai nepakankamai išnaudoja. Todėl išryškėja poreikis išanalizuoti Lietuvos preferencinę užsienio prekybą, išskirti prekių eksporto ir importo problemas, jų sprendimo būdus bei numatyti naujas perspektyvas tarptautinėje rinkoje.

Tyrimo objektas. Europos Sąjungos tarptautinės prekybos politikos dvišalės dimensijos ir Lietuvos užsienio prekybos perspektyvų analizė.

Tyrimo pagrindinis tikslas: apibrėžti Europos Sąjungos dvišalius preferencinius susitarimus ir išanalizuoti preferencinių susitarimų ir Lietuvos įmonių užsienio prekybos plėtros perspektyvas.

Siekiant įgyvendinti numatytąjį tyrimo tikslą, keliami šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti Europos Sąjungos tarptautinės prekybos dvišalės dimensijos tikslus ir ypatumus teoriniu aspektu.
2. Atskleisti ES dvišalių preferencinių susitarimų rūšis, jų taikymo sąlygas.
3. Išnagrinėti Lietuvos eksporto ir importo pokyčius su preferencinės prekybos šalimis.
4. Atlikti tyrimą Lietuvos įmonių tarptautinės prekybos veiklos perspektyvoms numatyti.
5. Parengti rekomendacijas Lietuvos įmonių ir Europos Sąjungos tarptautinės prekybos dvišalei dimensijai stiprinti.

Hipotezė: ES dvišalės prekybos politikos dimensijos įgyvendinimas turi reikšmingos įtakos Lietuvos eksporto plėtrai.

Tyrimo metodai:

Tyrimo metu atlikta mokslinės literatūros analizė, Europos Sąjungos pirminės teisės ir antrinės teisės aktų analizė, naudojami apibendrinimo, palyginimo bei modeliavimo metodai. Statistiniams duomenims analizuoti yra naudojami aprašomosios statistikos metodai, grafinis duomenų ir jų sąryšių vaizdavimas. Tiriant Lietuvos ūkio subjektų tarptautinės prekybos veiklos perspektyvas, atlikta Lietuvos įmonių, bendradarbiaujančių su užsienio šalimis, anketinė apklausa.

Darbo struktūra:

Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir pasiūlymai. Pirmame skyriuje pateikta Europos Sąjungos tarptautinės prekybos dvišalės dimensijos samprata, išanalizuotos ES dvišalių preferencinių susitarimų rūšys, jų taikymo sąlygos. Antrame skyriuje išnagrinėti Lietuvos eksporto ir importo pokyčiai su preferencinės prekybos šalimis. Taip pat pateikti tyrimo Lietuvos įmonių tarptautinės prekybos veiklos perspektyvoms numatyti rezultatai. Trečiame skyriuje apžvelgtos ES prekybos politikos dvišalės dimensijos perspektyvos, numatytos Lietuvos įmonių priemonės ir būdai jai įgyvendinti. Darbo pabaigoje pateiktos išvados ir siūlymai. Darbas parengtas remiantis 57 literatūros šaltiniais.

1. EUROPOS SĄJUNGOS TARPTAUTINĖS PREKYBOS POLITIKOS DVIŠALĖS DIMENSIJOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Tarptautinės prekybos liberalizavimo tendencijos

Šiandien visos šalys dalyvauja tarptautinėje prekyboje, kurioje vyksta svarbiausias prekių, paslaugų bei technologijų judėjimas tarp pasaulio šalių. Tarptautinė prekyba sujungia vidaus ir tarptautines rinkas. Šiuolaikinėse valstybėse ji yra neatsiejama nacionalinės gamybos struktūros dalis (Held ir kt., 2002).

Europos Sąjungą galima įvardinti pasaulio prekybos lydere, kurios importas ir eksportas 2009 m. sudarė 20 proc. viso pasaulio importo ir eksporto. Europos Sąjunga siekia aktyviai liberalizuoti pasaulio prekybą, kuri yra naudinga tiek išsivysčiusioms, tiek besivystančioms šalims. Šalinant tarptautinės prekybos kliūtis (muitų tarifus, kiekybinius apribojimus ir kitas prekybos reguliavimo priemones), didėja tarptautinės prekybos ir kapitalo srautai bei spartėja visiems naudingas pasaulio ekonomikos augimas (Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, 2010).

Norint liberalizuoti ir plėtoti tarptautinę prekybą, reikia turėti tarptautinį instrumentą, kuris nustatytų tarptautinei prekybai suderintas taisykles. Juo tapo 1947 metais įkurtas Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos (toliau – GATT³), kuris yra sudarytas iš daugiašalių susitarimų, reglamentuojančių pasaulinę prekybą, paketo. Galima pastebėti, jog GATT taip pat siejamas su globalinės laisvosios prekybos atsiradimu (Radžiukynas ir kt., 2008).

23-ųjų valstybių pasirašytas Bendrasis susitarimas dėl prekybos ir tarifų – yra didžiausias postūmis naujos prekybos sistemos sukūrimui bei prekybos liberalizavimui. GATT sudaro principai, normos ir taisyklės, skirtos reguliuoti tarptautinius prekybinius santykius bei paremtos priežiūros protokolo suteiktomis galimybėmis. Susitariančios šalys pripažįsta, kad jų prekybiniai ir ekonominiai ryšiai turėtų padėti pakelti gyvenimo lygį, užtikrinti užimtumą bei realų pajamų augimą, paklausos didėjimą, visapusišką pasaulinių išteklių naudojimą ir pan. Autoriaus G. Vitkaus (2002) pastebėjimu, GATT taisyklės apima visus prekybos aspektus, įskaitant dempingą, ginčų sprendimą, atsakomuosius veiksmus, kilmės taisykles, intelektinės nuosavybės teises ir kai kurių diskriminacinių susitarimų administravimą tokiose srityse, kaip tekstilė ir žemės ūkis.

1995 m. įkurta Pasaulio prekybos organizacija perėmė visus sudarytus GATT susitarimus, kuriais buvo siekiama sumažinti muitų tarifus ir kitus prekybos barjerus bei panaikinti diskriminacinį režimą tarptautinėje prekyboje.

³ angl. General Agreement on Tariffs and Trade – Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos.

PPO įsteigta kaip nuolat veikianti institucija su savo valdžios instancijomis, organizacine struktūra, sekretoriatu, ginčų sprendimo bei PPO šalių narių atsakomybės mechanizmu, tuo tarpu GATT savo institucinio pagrindo neturėjo, o ginčų sprendimo mechanizmas buvo neveiksmingas (Leach, 2007).

Derybų rengimas dėl muitų tarifų mažinimo ir kitų prekybos liberalizavimo priemonių vadinamas raundais. Organizuojamaisiais raundais buvo aptariamose svarbiausios pasaulyje tarptautinės problemos, numatomi jų sprendimų būdai, priimami daugiašaliai susitarimai, tobulinama GATT struktūra bei veikla. Iki šiol prekybos liberalizavimo problemos buvo sėkmingai sprendžiamos devyniuose daugiašalių derybų raunduose (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Tarptautiniai derybų raundai

<i>Metai</i>	<i>Raundo pavadinimas, derybų vieta</i>	<i>Tikslai</i>	<i>Dalyvaujančių šalių skaičius</i>
1947 m.	Ženevos (Geneva) raundas, Ženeva	Prekių muitai	23
1949 m.	Anesi (Annecy) raundas, Ansi	Prekių muitai	13
1951 m.	Torkio (Torquay) raundas, Torkvėjus	Prekių muitai	38
1956 m.	Ženevos (Geneva) raundas, Ženeva	Prekių muitai	26
1960-1961 m.	Dilono (Dillon) raundas, Ženeva	Prekių muitai	26
1964-1967 m.	Kenedžio (Kenedy) raundas, Ženeva	Muitų tarifai ir antidempingo priemonės	62
1973-1979 m.	Tokijo (Tokyo) raundas, Tokijas, Ženeva	Muitų tarifai, netarifinės priemonės, bendri susitarimai	102
1986-1994 m.	Urugvajaus (Uruguay) raundas, Ženeva, Marakešas	Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT), paslaugos, intelektinė nuosavybė, ginčų sprendimas, tekstilė, žemės ūkio susitarimai	123
1999 m.	Tūkstantmečio raundas, Sietlas	Muitai prekėms, žemės ūkio susitarimai	147
Nuo 2001 m.	Plėtros (Doha) raundas, Doha, Kankunas	Paslaugos, intelektinė nuosavybė, elektroninė komercija, konkurencija ir investicijos, gamtos aplinka	153 ir daugiau nei 20 pretendenčių (2010 m.)

Šaltiniai: World trade Report (WTO), 2007, p. 207;

Vitkus, 2002, p. 253

Visuose derybų raunduose, kurie dažniausiai vykdavo Ženevoje, buvo sėkmingai mažinami prekių muitai ir šalinamos kitos netarifinės prekybos kliūtys.

Periodiškai vykstantys tarptautiniai derybų raundai reikšmingi tuo, kad jų dėka plečiama ir stiprinama daugiašalė prekybos sistema, grindžiama pasirašytais susitarimais ir atskirai kiekvienos PPO šalies narės prisiimtais įsipareigojimais. Galima teigti, jog šie raundai nubrėžė naujas tarptautinės prekybos veiklos ir bendradarbiavimo kryptis.

Europos Sąjunga yra didžiausias PPO subjektas. PPO derybose dalyvauja Europos Komisija, kuriai įgaliojimus suteikia Taryba. ES šalys narės koordinuoja savo pozicijas Briuselyje, tačiau derybose Komisija dalyvauja atstovaudama visoms ES valstybėms narėms.

Pirmieji raundai (Ženevos, Alesio, Torkio ir kt.) daugiausia apėmė derybas tik dėl muitų tarifų mažinimo, tačiau vėlesniuose raunduose (Kenedžio, Tokijo) dėmesio centre buvo netarifinių prekybos kliūčių reguliavimas ir besivystančių šalių problemų sprendimų paieška. Pagrindinės pastangos, skirtos Urugvajaus derybų raundai, atnešė kol kas sėkmingiausius prekybos derybų rezultatus, nes šį raundą vainikavo Pasaulio prekybos organizacijos įkūrimas. Taip pat Urugvajaus raundo metu priimta daug svarbių kokybiškai naujų susitarimų:

- pagamintų prekių muitų tarifai sumažinti 38 proc.;
- susitarta dėl pažangaus tekstilės kvotų panaikinimo nuo 2005 m.;
- žemės ūkio susitarimai suteikė besivystančioms šalims lengvatų patekti į Europos Sąjungos ir Jungtinių Amerikos Valstijų rinkas su žemės ūkio produktais;
- susitarimas dėl intelektinės nuosavybės teisių nustatė minimalų kiekvienos šalies protekcionizmo lygį ginant savo intelektinę nuosavybę, pavyzdžiui: kopijavimo teisę, patentus, geografinius atradimus, pramonės projektus ir t. t.

Tūkstantmečio raundas numatė svarstymus dėl žemės ūkio, intelektinės nuosavybės, konkurencijos, investicijų, gamtos aplinkos ir kt., tačiau dėl visuomenės protestų prieš globalizaciją – jis žlugo.

Plėtros arba Dohos derybų ratas prasidėjo dar 2001 metais. Jame didžiausias dėmesys buvo skiriamas siekiui panaikinti kliūtis produktų iš vargingesnių šalių importui. Dėl to buvo raginama atsisakyti subsidijų žemės ūkiui ir importo mokesčių pramonės prekėms. Tačiau derybos taip ir nėra baigtos iki šiol. Pasak Pasaulio prekybos organizacijos vadovo Lamy Pascalio, diskusijos užstrigo nesutarus dėl to, kiek JAV ir Europos Sąjunga turi sumažinti paramą žemės ūkiui, o Indija ir Kinija privalo sumažinti importo mokesčius pramoninėms prekėms. Šiuo metu nepanašu, kad derybose bus pasiektas trumpalaikis konsensusas, bet susitarimo galimybė yra (World Trade Organization, Annual Report 2010).

Pagrindiniai Europos Sąjungos Dohos raundo derybų prioritetai yra šie:

- ES, siekdama atverti pramonės sektoriaus prekių rinką, ketina sukurti reikšmingus naujus prekių srautus ir mažinti muitų tarifus ne tik išsivysčiusioms šalims, bet ir tokioms sparčiai augančios ekonomikos šalims, kaip Kinija, Brazilija ir Indija.

Tikslas – plėtoti prekybą ne tik tarp išsivysčiusių šalių bet ir tarp besivystančių šalių.

- Europos Sąjunga siekia, kad Dohos raundas sutartų dėl priemonių paketo, apimančio ir specialų susitarimą – panaikinti prekybos iškraipymą, kurio priežastis yra išsivysčiusių šalių ūkininkų subsidijavimas, išplėsti neribotą rinkos atvėrimą visoms mažiausiai išsivysčiusioms šalims tiek, kiek įmanoma daugeliui šalių.
- ES siekia Dohos raunde susitarti dėl naujų taisyklių komplekso valdyti prekybos apsaugos instrumentų naudojimą, kad jais nebūtų piktnaudžiaujama ir užbaigti atnaujinti PPO taisykles dėl prekybos palengvinimo, muitinės ir kitų su siena susijusių procedūrų praktikos standartų taikymo, kaip vieno iš svarbiausių prekybininkų, ypač besivystančių šalių, sąnaudų taupymo šaltinio (Radžiukynas, Rimkus ir kt., 2011).

Anot V. Pukelienės (2008), įsteigus Pasaulio prekybos organizaciją, GATT ir toliau galioja kaip daugiašalių susitarimų paketas, t.y. PPO nepakeitė GATT, o tik reglamentavo šio Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos veiklą. Verta pastebėti, jog GATT vykdė tik prekybos prekėmis kontrolę, o PPO veiklos sritis – kontroliuoti prekybą prekėmis, paslaugų teikimą bei su prekyba susijusią intelektinę nuosavybę.

Konstatuota, jog įkūrus Pasaulio prekybos organizaciją, kiekviena jos valstybė narė ar jų muitų sąjunga tarptautinėje prekyboje vadovaujasi vienodais PPO priimtais susitarimais ir šalies narės priimtais įsipareigojimais šioje organizacijoje. Šalių narių vyriausybės įsipareigoja suderinti užsienio prekybą ir jos politiką reglamentuojančius nacionalinės teisės aktus su PPO sutarčių nuostatomis ir griežtai jų laikytis. Pasaulio prekybos organizacijos sutartyse siekiama šių dviejų pagrindinių tikslų, t.y. šalinti kliūtis, kurios trukdo laisvai plėtoti prekybą tarp šalių bei sukurti efektyviai veikiančią tarpvalstybinių prekybos ginčų sprendimo mechanizmą, kuris užtikrina, jog kiekviena valstybė, nepriklausomai nuo jos prekybos apyvartos reikšmės pasaulyje, privalo laikytis PPO taisyklių. Priešingu atveju kitos šalys gali kreiptis dėl tokio klausimo atitinkamo sprendimo ir atsakomųjų priemonių taikymo (Vitkus, 2002).

Pasaulio prekybos organizacijos veikla vykdoma vadovaujantis esminiais prekybos **didžiausio palankumo, skaidrumo, draudimų bei šalių tarpusavio susitarimų kontrolės** principais, kurių svarbiausias tikslas – liberalizuoti tarptautinę prekybą, naikinant kliūtis.

Didžiausio palankumo prekyboje principas reiškia ekonominius, prekybinius santykius tarp šalių be diskriminacijos, t.y. valstybės negali nustatyti ypatingus reikalavimus kitų šalių prekėms ar paslaugoms bei nepagrįstai uždrausti kitų valstybių prekybą, sukeldamos dirbtinių kliūčių. Remiantis šiuo principu valstybės demonstruoja didžiausią palankumą, kuriuo metu siekiama mažinti tarptautinės prekybos kliūtis, kurti vienodas prekybos prekėmis ir paslaugomis sąlygas visiems prekybos partneriams, nežiūrint į tai, ar šalis yra turtinga, ar dar besivystanti.

Šis principas įtvirtintas Bendrajame susitarime dėl muitų tarifų ir prekybos – GATT (1 str.), „*Muito mokesčių ir kitų rinkliavų, taikomų importuojant ar eksportuojant, <...> lengvatos arba atleidimas nuo mokesčių, kuriuos Susitariančioji Šalis suteiktų prekei, kurios kilmės valstybė yra ji, arba kuri yra skirta kitai valstybei, yra iš karto ir besąlygiškai suteikiami tokiai pačiai prekei, kilusiai iš visų kitų Susitariančiųjų Šalių teritorijų*“. Didžiausio palankumo principas įtvirtintas taip pat Bendrajame susitarime dėl prekybos paslaugomis – GATS⁴ (2 str.) bei Susitarime dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba – TRIPS⁵ (4 str.). Verta pastebėti, jog šis principas apima tris pagrindines Pasaulio prekybos organizacijos veiklos kryptis.

Skaidrumo principas reikalauja, kad prekyba vietinėmis ir iš kitų šalių atvežtomis prekėmis būtų vienoda. PPO narės privalo produktus, importuotus iš kitų narių šalių traktuoti lygiai taip pat, kaip ir nacionalinius produktus. Tokia pati nuostata turi būti taikoma prekybai paslaugomis bei intelektinei nuosavybei (prekių ženkams, patentams, autorių teisėms ir kt.). Šis principas taip pat įtvirtintas sutartyje, reglamentuojančioje prekybą produktais – GATT (3 str.), Bendrajame susitarime dėl prekybos paslaugomis – GATS (17 str.) ir intelektinės nuosavybės teisių susitarime – TRIPS (3 str.).

Kiekybinio apribojimo draudimo principas skelbia, jog kiekybiniai importo ar eksporto ribojimai yra draudžiami dėl tikėtino prekybos iškraipymo. Ribojant muitus, saugoma ir prognozuojama prekyba. Paprastai ribojimas – tai didžiausio maito nustatymas. Išsivysčiusios šalys, neįsivysčiusios šalys, nustato maksimalią muitų tarifų ribą, nes žino, kad nacionaliniai verslininkai pakankamai stiprūs pasaulio rinkoje. Besivystančios šalys nustato mažesnę maitą, todėl kad siekia stiprinti šalies atvirumą. Išimties leidžiamos tik remiantis bendromis GATT taisyklėmis, pavyzdžiui, siekiant apsaugoti sutarties šalių mokėjimų balansą ar vietinę pramonę. Numatytos išimties teigia, jog kvotas kaip rinkų apsaugos priemonę gali taikyti silpnos ekonomikos šalys, kuriose užsienio gamintojų produkcija sudaro grėsmę vietiniams gamintojams.

Šalių tarpusavio susitarimų kontrolės principas apima tarifinių įsipareigojimų, muitų ir nuolaidų suderinamumą. Nors GATT nedraudžia tarifų ir muitų, tačiau visą laiką stengiasi juos mažinti, pavyzdžiui, Urugvajaus raundo metu muitai buvo sumažinti iki 40 proc. Šie tarifiniai įsipareigojimai bei muitai yra išdėstomi GATT sutartyje „Tarifinių įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašuose“ (angl. „Schedules of Concessions“), kurie skirti kiekvienai konkrečiai valstybei narei. Taigi ši esminių principų sistema taikoma įvairiomis tarptautinio verslo situacijomis bei plėtoja naudingumo bei savitarpio santykius tarp valstybių.

Apibendrinant galima teigti, jog GATT – tai pasaulinės prekybos sistema, kuri dėl nuolatinio prekių ir paslaugų liberalizavimo atnešė pasauliui istoriškai didžiausią pasaulio prekybos ir gerovės pakilimą.

⁴ angl. General Agreement on Trade in Services – Bendrasis susitarimas dėl prekybos paslaugomis.

⁵ angl. Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights – Susitarimas dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba.

PPO yra viena iš didžiausių pasaulio organizacijų, kuri šiuo metu kontroliuoja 97 proc. visos pasaulio prekybos bei vienija per 153 valstybių, o Europos Sąjunga yra šios organizacijos narė. PPO yra viena iš svarbiausių šiuolaikinio pasaulio globalių tarptautinių organizacijų, skatinanti tarptautinės prekybos liberalizavimą bei prižiūrinti daugiašalių prekybos susitarimų vykdymą.

1.2. Europos Sąjungos dvišalė prekybos politikos dimensija ir jos įtaka PPO daugiašaliams susitarimams

Europos Sąjungos bendroji prekybos politika yra viena iš pagrindinių ES prekybos santykių su trečiosiomis šalimis reguliavimo sričių, kurios tikslas – sumažinti tarptautinės prekybos kliūtis pasaulyje. Remiantis sutartimi dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija su pakeitimais, padarytais 2007 m. gruodžio 13 d. Lisabonoje pasirašyta sutartimi)⁶ (2010), verta pastebėti, jog siekis įgyvendinti bendrą prekybos politiką trečiųjų šalių atžvilgiu ir bendrąjį muitų tarifą apibrėžtas sutarties 28-ajame straipsnyje, o prekybos politikos principai bei jos vykdymo taisyklės išdėstytos 206 ir 207 straipsniuose.

Suformuluoti Bendrosios politikos tikslai atskleidžia, jog, tarpusavyje įkurdamos muitų sąjungą, valstybės narės siekia bendram labai prisidėti prie darnaus pasaulio prekybos plėtojimo, nuoseklaus tarptautinės prekybos apribojimų naikinimo ir muitų kliūčių mažinimo. Bendros prekybos politika grindžiama „vienodais principais, ypač keičiant muitų normas, sudarant susitarimus dėl muitų tarifų ir prekybos, susijusių su prekyba prekėmis ir paslaugomis bei intelektinės nuosavybės komerciniais aspektais, tiesioginėmis užsienio investicijomis, liberalizavimo priemonių suvienodinimu, eksporto politika ir prekybos apsaugos priemonėmis, pavyzdžiui, taikytinomis dempingo ar subsidijų atveju“. Kitaip tariant, Europos Bendrijos sutartis įpareigoja visas ES valstybes nars taikyti ne tik tuos pačius maitus savo užsienio prekybos partneriams, bet ir laikytis tų pačių prekybos susitarimų, vykdamt liberalią prekybos politiką.

Europos Sąjunga aktyviai plėtoja prekybinius ir ekonominius santykius su ES nepriklausiančiomis šalimis daugiašale, dvišale (regionine) bei vienašale plotmėmis.

ES Bendrosios prekybos politikos daugiašalė dimensija daugiausia įgyvendinama Pasaulio prekybos organizacijos lygmenyje, siekiant tobulinti rinkos atvėrimo taisykles, liberalizuoti tarptautinę prekybą efektyvaus pasaulio valdymo kontekste. Verta pastebėti, jog PPO yra viena iš nedaugelio tarptautinių organizacijų, kurių narė yra Europos Sąjunga, o jos valstybės narės yra atstovaujamos Europos Komisijos.

⁶ Lisabonos sutarties Baigiamasis aktas: valstybių narių vyriausybų atstovų konferencija, sušaukta 2007 m. liepos 23 d. Briuselyje, siekiant priimti bendrus Europos Sąjungos sutarties, Europos bendrijos steigimo sutarties ir Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutarties pakeitimus. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2432&p_k=1 [žiūrėta 2011-01-24].

Viena vertus, Europos Sąjunga tvirtai remia daugiašalę prekybą, kita vertus, ji yra sukūrusi platų dvišalių lengvatinių prekybos susitarimų tinklą su PPO narėmis. Pagrindinis daugiašalės prekybos principas – nediskriminavimo principas (arba didžiausio palankumo principas), kurio tikslas – panaikinti bet kokias lengvatines formas tarptautinėje prekyboje. Verta pabrėžti, jog dvišaliai lengvatiniai susitarimai vienu metu pažeidžia didžiausio palankumo principą, taikomą tarp PPO valstybių narių, kitu metu preferenciniai prekybos susitarimai atveria šalių rinkas, todėl PPO juos traktuoja kaip tarptautinės prekybos liberalizavimo priemonę.

GATT Bendrojo susitarimo XXIV straipsnis „Teritorinis taikymas – pasienio prekyba – muitų sąjungos ir laisvosios prekybos zonos“ nustato išimtis didžiausio palankumo principo taikymui: *Šio susitarimo nuostatos nedraudžia tarp susitariančiųjų šalių teritorijų sudaryti muitų sąjungas ar laisvosios prekybos zonas <...> su sąlyga, kad įkūrus laisvąją prekybos erdvę ar muitų sąjungą, muitai ir kitos prekybos reguliavimo priemonės, įvesti sudarius tokią erdvę ar sąjungą ir taikomi susitariančiųjų šalių, kurios nėra tokios erdvė ar sąjungos šalimis, prekybos atžvilgiu, negali būti didesni arba labiau apribojantys negu bendros muitų ir prekybos reguliavimo priemonės, taikytos šiose teritorijose iki muitų sąjungos ar laisvosios prekybos zonos sudarymo. Svarbi nuostata įteisinta šio straipsnio 8 dalyje, kad laisvos prekybos zonoje muitai ir kitos prekybą ribojančios priemonės (išskyrus GATT XIV, XV ir XX straipsnius) yra iš esmės netaikomi visai prekybai tarp laisvos prekybos sutartį sudarančių šalių jų kilmės prekėms⁷.*

Be PPO daugiašalių susitarimų, ES yra sudariusi ir dvišalius preferencinius susitarimus bei vykdo konkrečią prekybos politiką trečiųjų šalių ir šalių, nepriklausančių Europos Sąjungai, atžvilgiu. Dvišaliai susitarimai – tai tarp dviejų politinių šalių sudaryti susitarimai, kurie yra teisiškai privalomi šioms dvejoms šalims. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinėje redakcijoje (2008) 217 straipsnyje apibrėžta sąlyga, kad ES „su vienu arba keletu trečiųjų valstybių ar tarptautinių organizacijų gali sudaryti susitarimus, įsteigi asociaciją, numatančią abipuses teises ir pareigas, bendrą veiklą ir specialią tvarką“. Derybos dėl susitarimų tarp Europos Sąjungos ir trečiųjų šalių arba tarptautinių organizacijų sudaromos bei vedamos Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 218 straipsnyje išdėstyta tvarka.

Laikydamosi šios tvarkos, Taryba leidžia pradėti derybas, priima derybinius nurodymus, leidžia pasirašyti ar sudaryti susitarimus ir, žinoma, visais atvejais sprendžia kvalifikuota balsų dauguma. 218 straipsnio 8 dalyje numatyta, jog Taryba sprendžia vieningai, kai susitarimas priklauso sričiai, kurioje Sąjungos aktams priimti reikia balsų vieningumo, taip pat ir sudarant asociacijos susitarimus bei susitarimus su valstybėmis kandidatėmis⁸.

⁷ Bendrasis Susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos, 1997. Vilnius, Alma litera, 73 p.

⁸ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, 218 str. 8 dalis (2008), OJ, C115.

Dvišalius preferencinius susitarimus Europos Sąjunga sudaro su šalimis, nepriklausančiomis ES, siekdama liberalizuoti tarpusavio prekybą, sumažinti arba visiškai panaikinti muitus. Šiose sutartyse nustatomi prekių lengvatinių muitų tarifai, apibrėžiamos sąlygos ir taisyklės, kurias įgyvendinus, prekės įgyja tos šalies statusą, užtikrinantį atitinkamo prekybos režimo bei importo maito taikymą. Preferenciniai muitai taikomi importuojamoms prekėms, kai pateikiamas prekės preferencinės kilmės sertifikatas, patvirtinantis, jog prekės pagamintos ir jų kilmė yra iš valstybių arba jų grupių, su kuriomis sudarytos dvišalės lengvatinės prekybos sutartys ar susitarimai. Abi derybų proceso šalys siekia savo šalies prekybai palankių kompromisinių sprendimų ir abipusės naudos (Radžiukynas, Rimkus ir kt., 2011).

Dvišaliai prekybiniai santykiai tarptautinėje prekyboje apima ne tik susitarimus dėl muitų sąjungos, laisvosios prekybos, stabilizacijos ir asociacijos, tačiau ir bendradarbiavimą ekonomikos bei politikos srityse. Šie lengvatinės prekybos susitarimai vykdomi remiantis Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos, t.y. GATT XXIV straipsniu arba Bendrojo susitarimo dėl prekybos paslaugomis – GATS V straipsniu (PPO, 2000). Remiantis šiais straipsniais, nedraudžiama nė vienai šaliai narei būti sutarties dėl prekybos prekėmis ar paslaugomis tarp šalių liberalizavimo šalimi ar prisijungti prie tokios sutarties, kuri nediskriminuotų viena kitos. Susitariančiosios šalys pripažįsta norą didinti prekybos laisvę, savanoriškais susitarimais plėtojant valstybių, sudariusių tuos susitarimus, ekonomikos integraciją. Jos taip pat pripažįsta, kad muitų sąjungos ar laisvosios prekybos zonos tikslu turėtų būti skatinama prekyba tarp jas sudarančių teritorijų, o ne apribojimai tokių teritorijų prekybai su kitomis susitariančiomis šalimis (Valstybės žinios, 2001).

Kalbant apie dvišalius bei daugiašalius susitarimus, verta pabrėžti dvišalių prekybos susitarimų įtaką daugiašaliams susitarimams. Didėjant laisvos prekybos sudarytų sutarčių skaičiui, nuo 1990 metų kilo karštos diskusijos dėl dvišalių susitarimų keliamos grėsmės daugiašalei prekybos sistemai. Iškeltu klausimu siekiama įvertinti, ar laisvos prekybos susitarimai kuria ar kliudo daugiašalei prekybai⁹.

Dvišalių susitarimų, kliudančių laisvai daugiašalei prekybai, nuomonės šalininkai neigiamai vertina dvišalių susitarimų įtaką daugiašaliam liberalizavimui, pateikdami argumentų, kad laisvos prekybos susitarimai labiau iškreipia prekybą negu ją kuria. Prekybos iškraipymas pasireiškia per neefektyvias įmones, esančias valstybėse ir sudariusias laisvos prekybos sutartis dėl preferencinių muitų teikiamos naudos, gali konkurencinėje kovoje įveikti stiprias bendroves, įsikūrusias šalyse, kurios nėra sudariusios laisvos prekybos sutarčių. Tokios neefektyvios įmonės priešinsis globaliam liberalizavimui ateityje ir sieks išlaikyti regioninės rinkos atvėrimo privilegijas.

⁹ The EU Common Commercial Policy and Global/Regional Trade Regulation, Paola Conconi, 2009.

Dvišalių susitarimų, kuriančių laisvą daugiašalę prekybą, nuomonės šalininkai apibrėžia, kodėl laisvos prekybos sutartys gali papildyti daugiašalius prekybos susitarimus ir būti daugiašalės prekybos liberalizavimo varomąja jėga.

Laisvos prekybos susitarimai didina spaudimą veikti tolesnės daugiašalės prekybos liberalizavimo link. Šalių, nepriklausančių jokiai susitariančių šalių grupei, pelno sumažėjimas dėl konkurencijos, gali paskatinti sudaryti laisvos prekybos sutartys ir siekti didesnės daugiašalės prekybos liberalizavimo, tokiu būdu išvengiant neigiamos prekybos iškreipimo poveikio.

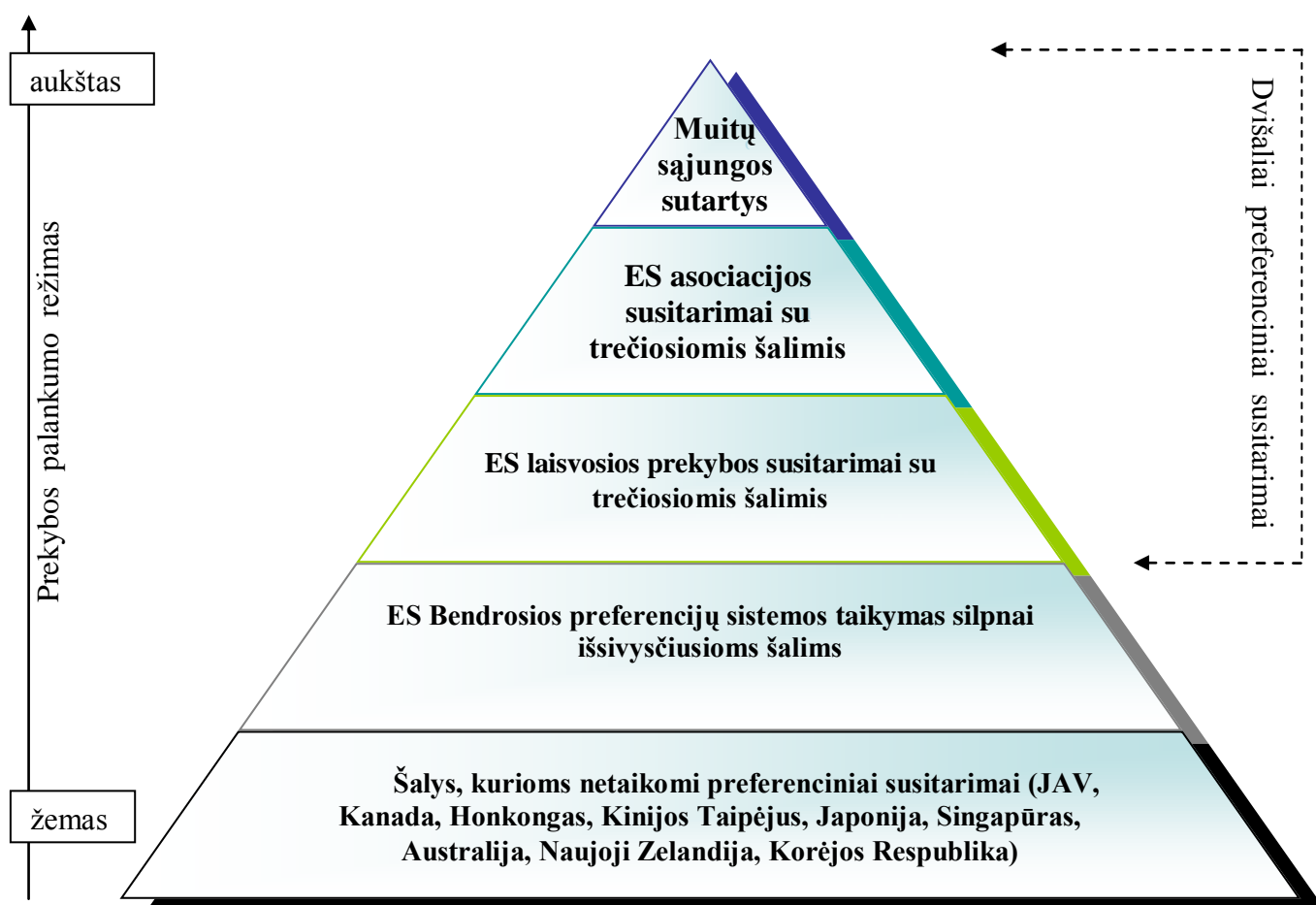
Gali būti įrodinėjama, kad ES integravimo procesas gali kelti grėsmę daugiašalės prekybos liberalizavimui. Tačiau yra mažiausiai trys priežastys, kurios leidžia manyti, kad ES preferencinė prekyba labiau kuria prekybą negu ją iškreipia:

- a) nedidelis šalių skaičius, tokių kaip JAV, Kanada, Australija, Pietų Korėja, Naujoji Zelandija, Singapūras, Taivanas ir Honkongas, prekiauja su ES, taikydamos grynai didžiausio palankumo principą, t.y. konvencinį maito tarifą, kurį nustatytas PPO daugiašalėse derybose, tačiau ES importas ne pagal preferencinius susitarimus sudaro $\frac{3}{4}$ ES importo apimties;
- b) ES laisvos prekybos susitarimų tinklo išplėtimas nuo susitarimų su kaimyninėmis šalimis ir buvusiomis ES kolonijomis iki transkontinentinių susitarimų, kurie nėra sudaryti pagal geografinio ar istorinio ryšio požymius, reiškia, jo iškreipimo efektas yra mažiau tikėtinas;
- c) progresyvinis konvencinių (didžiausio palankumo prekyboje) muitų mažinimas „ardo“ susitariančių šalių preferencijas, tuo mažindamos prekybos iškreipimo riziką (Conconi, 2009).

Išanalizavus mokslinę literatūrą, galima daryti išvadas, jog globalus valstybių bendradarbiavimas neįmanomas be dvišalės dimensijos. Didėjanti tendencija daugiašalių susitarimų sudarymo srityje atskleidžia idėją, jog dvišaliai susitarimai yra valstybių tarpusavio bendradarbiavimo pagrindas. Europos Sąjunga yra pati didžiausia prekybos partnerė, todėl strategijoje „Europa 2020“ išorės prekyba tampa svarbiausiu ekonomikos augimo elementu. ES prekyba – tai vystymosi, darbo vietų kūrimo, vartotojų gerovės pagrindas, galimybė išnaudoti savo konkurencingumą pramonės, paslaugų ir kitose ūkio šakose. Būtinai globalus ir platus požiūris į prekybos politiką. Galima suderinti tiek daugiašalius, tiek dvišalius prekybos susitarimus. Daugiašalėms deryboms iš dalies įstrigus, kažkuria prasme dvišaliai susitarimai tampa galima alternatyva. Vis dėlto, jie nepakeis globalaus prekybos pakto, kadangi jų mastai gerokai skiriasi. Antra vertus, dvišalės sutartys atneša pridėtinę vertę, kurios nebūtų pasiekta vien Dohos derybų raundu. Verta nepritari nuomonei, jog privalu rinktis tarp dvišalio ir daugiašalio požiūrio – galima laimėti suderinus abu. Juk šie abu požiūriai gali padėti pasiekti politinį sutarimą dėl tolesnio prekybos liberalizavimo, siekiant padaryti daugiašalį prekybos liberalizavimą politiškai gyvybingu procesu.

1.3. Europos Sąjungos dvišalių preferencinių susitarimų rūšys

Europos Sąjunga yra tvirtai įsipareigojusi siekti atviros ir sąžiningos prekybos su visais jos prekybos partneriais bei plėtoti su jais ekonominius ir prekybinius santykius, sudarydama dvišalius lengvatinius susitarimus ir/arba taikydama vienpuses preferencines priemones – Bendrąją preferencijų sistemą. Skirtingų Europos Sąjungos taikomų prekybos režimų sistema vadinama ES prekybos „Preferencijų piramide“ (žr. 1 pav.) (Conconi, 2009, „The EU Common Commercial Policy and Global/ Regional Trade Regulation“).

Šaltinis: sudaryta pagal Conconi, 2009, p. 14

1 pav. Europos Sąjungos tarptautinės prekybos preferencijų piramidė

Europos Sąjunga vienašališkai taiko Bendrąją preferencijų sistemą (toliau – BPS)¹⁰ arba, remiantis Tarybos reglamentu (EB) dėl Bendrųjų tarifų lengvatų sistemos taikymo (2005), vadinama Bendrųjų tarifų lengvatų sistema.

¹⁰ Angl. Generalized System of Preferences (GSP) – Bendrųjų tarifų lengvatų sistema.

BPS yra bendra vienašalė priemonė, taikoma visoms lengvatas gaunančioms šalims ir jų teritorijoms. Kitaip tariant, BPS – vienašalis prekybos susitarimas, pagal kurį ES teikia lengvatines sąlygas 176 besivystančioms šalims, siekiančioms patekti į ES rinką. Pagal Bendrųjų tarifų lengvatų sistemą ES teikia prekybos lengvatas besivystančioms šalims jau nuo 1971 m.

Europos Sąjungos BPS sąlygų taikymas nustatytas Tarybos reglamente (EB) Nr. 732/2008 (2008 m. liepos 22 d.) „Dėl bendrųjų tarifų lengvatų sistemos taikymo nuo 2009 m. sausio 1 d. iki 2011 m. gruodžio 31 d., iš dalies keičiančio Reglamentus (EB) Nr. 552/97, Nr. 1933/2006 ir Komisijos reglamentus (EB) Nr. 1100/2006 ir Nr. 964/2007“.

Bendrosios preferencijų sistemos kilmės taisyklės reglamentuoja Europos Bendrijos reglamento Nr. 2454/93 (EEB) „Dėl Tarybos reglamento Nr. 2913/92 (EEB) įgyvendinimo nuostatų“ 66 – 97 straipsniai ir 14 – 18 priedai. Šiame Tarybos reglamente skelbiamos kilmės taisyklės dėl kilmės statusą turinčių produktų sąvokos apibrėžties bei su tuo susijusios administracinio bendradarbiavimo procedūros ir metodai numatyti tarifų lengvatomis. Taikant Bendrąją preferencijų sistemą, bendrosios kilmės taisyklės turi ypatumų ir papildymų: kilmės įrodymą, regioninę kumuliaciją, minimalias operacijas ir pan.

Dvišalius preferencinius susitarimus Europos Sąjunga sudaro su trečiosiomis valstybėmis, siekdama sumažinti arba visiškai panaikinti muitus. ES yra sudariusi dvišalių prekybos susitarimų su atskiromis pasaulio šalimis ir regionais: muitų sąjungos sutartis su Turkija, Andora ir San Marinu, asociacijos sutartis su Viduržemio jūros regiono valstybėmis, stabilizacijos ir asociacijos sutartis su Balkanų šalimis. Taip pat ES sudariusi dvišalius ekonominės partnerystės susitarimus su 79-iomis partnerėmis iš Afrikos, Karibų jūros, Ramiojo vandenyno (toliau – AKR)¹¹ (arba „Kotonu“ susitarimas¹²), kurias pagal prekybos ir plėtros strategiją siekiama integruoti į pasaulio ekonomiką, laisvosios prekybos susitarimus su Europos laisvosios prekybos asociacija, Meksika, Čile, Persijos įlankos regionu ir kt. (Vitkus, 2002).

Su svarbiausiais prekybos partneriais tarp išsivysčiusių šalių, pavyzdžiui, su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis ir Japonija, ES nėra sudariusi laisvos prekybos susitarimų. Prekiaujama naudojantis PPO sistema, t.y. tarpusavio prekyboje taikomas konvencinis maito tarifas, turintis didžiausio palankumo prekyboje statusą. Tačiau verta pastebėti, jog ES su šiomis dviem šalimis yra sudariusi daug atskirų sektorinių susitarimų.

¹¹ Angl. *ACP countries* - African, Caribbean and Pacific Group of States.

¹² Angl. *Cotonou agreement* – Kotonu susitarimas.

1.3.1. Muitų sąjungos prekybos sutartis

Siekiant atskleisti prekybos ryšius su ES nepriklausančiomis trečiosiomis valstybėmis, svarbu apibrėžti Europos Sąjungos ir šių šalių dvišalį prekybinį bei ekonominį bendradarbiavimą reglamentuojančius susitarimus.

Europos Sąjunga ir Turkija yra susietos muitų sąjungos sutartimi, kuri įsigaliojo 1996 m. sausio 1 d. Ji taikoma pramoninėms prekėms, išskyrus plieną, jo gaminius ir akmens anglį. Turkijos arba ES statusą turinčios prekės, ir prekės, kurios, sumokėjus maito mokesčius bei pritaikius prekybos reguliavimo priemones, išleistos į laisvą apyvartą, gali laisvai judėti iš ES į Turkiją ir iš Turkijos į ES be jokių importo muitų ir kiekybinių apribojimų. Ši sutartis nustato laisvą prekybą muitų sąjungos viduje ir bendrą išorinį prekybos režimą ES ir Turkijai su trečiosiomis šalimis.

Prekyboje žemės ūkio produktais tarp Turkijos ir ES yra sudaryta laisvos prekybos sutartis, kuria sumažinami ar panaikinami muitai žemės ūkio produktams, įgijusioms susitariančių šalių kilmės statusą. Preferencinę prekybą žemės ūkio produktais reguliuoja EB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimas, Nr. 2/2006, iš dalies keičiantis Sprendimo, Nr. 1/98, dėl žemės ūkio produktams taikomo prekybos režimo 1 ir 2 protokolus (2006 m. spalio 17 d.). O preferencinę prekybą anglies bei plieno produktais reguliuoja 1996 m. liepos 25 d. Europos anglių ir plieno bendrijos ir Turkijos Respublikos susitarimas dėl prekybos produktais, kuriems taikoma Europos anglių ir plieno steigimo sutartis, su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2009 m. vasario 24 d. Jungtinio komiteto sprendimu Nr. 1/2009

EB ir Turkijos muitinių bendradarbiavimo komiteto sprendimas Nr. 1/2006, nustatantis išsamias EB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/95 taikymo taisykles, patvirtina Turkijos arba ES prekių kilmės statusą įrodančius A.TR., EUR. 1 ir EUR-MED judėjimo sertifikatus, kuriuos išduoda tam tikros lengvatinės prekybos sutartį su ES arba Turkija pasirašiusios šalys (EUR. 1 judėjimo sertifikato pavyzdys pateiktas 1 priede). A.TR. judėjimo sertifikatas gali būti naudojamas prekėms, kurioms taikoma muitų sąjungos sutartis ir tik tokiais atvejais, kai prekės yra gabenamos tiesiogiai tarp dviejų muitų sąjungos dalių.

1990 m. tarp Europos Sąjungos ir Andoros įkurta muitų sąjunga produktams, klasifikuojamiems Suderintos sistemos 25–97 skirsniuose. Šie produktai laisvai juda tarp ES ir Andoros. Preferenciniai importo muitai taikomi žemės ūkio produktams, klasifikuojamiems SS 1–24 skirsniuose, jeigu muitinei pateikiami šie preferencinę prekių kilmę įrodantys dokumentai, t. y. EUR.1 judėjimo sertifikatas arba nustatytais atvejais – kilmės deklaracija sąskaitoje faktūroje.

Europos Sąjungos muitų susitarimas su San Marinu taip pat nustato laisvą visų produktų (SS 1–97 skirsniai), išskyrus anglies ir plieno, judėjimą visoje muitų sąjungoje.

Ši sutartis patvirtinama Tarybos sprendimo dėl susitarimo dėl bendradarbiavimo ir muitų sąjungos sudarymo tarp Europos Ekonominės Bendrijos ir San Marino Respublikos bei susitarimo Protokolo, sudaryto dėl 1995 m. sausio 1 d. įvykusios plėtros (2002 m. vasario 28 d.).

1.3.2. Laisvosios prekybos susitarimai

ES sudaro laisvosios prekybos sutartis su trečiosiomis šalimis, siekdama skatinti tarptautinį bendradarbiavimą ir plėtoti darnius ekonominius santykius, sumažindama arba visiškai panaikindama muitus prekėms, įgijusioms susitariančių šalių kilmės statusą. Dvišalėse derybose pasiekti susitarimai dėl muitų sumažinimo ar jų panaikinimo į abi susitariančias šalis pateikiami laisvos prekybos sutarties prieduose, kuriuose nustatoma, kokioms prekėms pagal KN taikomi lengvatiniai tarifai ir preferencinės kvotos importui į abi susitariančias šalis, per kokį laikotarpį nuo susitarimo įsigaliojimo dienos multas laipsniškai turi būti sumažintas bei visiškai panaikinamas.

Lengvatinių sutarčių protokoluose dėl prekių kilmės ir administracinio bendradarbiavimo pateikiami sąvokos „Produktų kilmė“ ir kitų pagrindinių nuostatų apibrėžimai: kumuliacija, nepakankamo apdirbimo operacijos, tiesioginio transportavimo taisyklės, tolerancijos principas, kilmės įgijimo taisyklių sąrašas, nustatomos kilmės įrodymo dokumentų išdavimo sąlygos ir administracinio bendradarbiavimo metodai (Radžiukynas, Rimkus ir kt., 2011).

1960 m. įkurta Europos laisvosios prekybos asociacija (toliau – ELPA¹³), skatinanti laisvą valstybių narių tarpusavio prekybą prekėmis. ELPA narės yra keturios valstybės: Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir Šveicarija. Trys ELPA šalys (Islandija, Lichtenšteinas ir Norvegija) priklauso Europos ekonominei erdvei (toliau – EEE¹⁴), kuri vidaus rinkoje jungia 27 ES valstybes ir ELPA šalis. Tokia rinka leidžia prekėms ir paslaugoms laisvai judėti visoje Europos ekonominėje zonoje – atviroje ir konkurencingoje aplinkoje. Visos ELPA narės šiuo metu gali naudotis beveik tokiais pačiais privilegijuotais santykiais ne tik su ES, bet ir tarpusavyje. Iš ELPA šalių į ES valstybes nares įvežamoms prekėms galioja tos pačios pagrindinės taisyklės, apimančios pagrindines keturias laisves, t.y. laisvą prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimą. O prekių kilmės nuostatos pateikiamos EEE Jungtinio komiteto sprendime, Nr. 136/2005, iš dalies keičiančiame Susitarimo 4 protokolą dėl kilmės taisyklių (2005 m. spalio 21 d., OL 321). Šveicarija nėra prisijungusi prie EEE, todėl jos prekyba su Europos Sąjunga grindžiama dvišalėmis laisvos prekybos sutartimis (Annual Report of the European Free Trade Association, 2010).

ES siekia glaudžiau bendradarbiauti su Lotynų Amerikos šalimis – Meksika bei Čile. Laisvosios prekybos sutartis su Meksika numato liberalizuoti tiek pramoninių, tiek žemės ūkio prekių prekybą.

¹³ Angl. European Free Trade Association (EFTA) – Europos laisvosios prekybos asociacija (ELPA).

¹⁴ Angl. European Economy Area (EEA) – Europos ekonominė erdvė (EEE).

ES netaiko importo muitų daugeliui žemės ūkio gaminių ir pramoninėms prekėms. Prekių kilmės taisyklės apibrėžtos **ES ir Meksikos jungtinio komiteto sprendime Nr. 1/2007 dėl 2000 m. kovo 23 d. ES ir Meksikos jungtinės tarybos sprendimo Nr. 2/2000 III priedo dėl prekių kilmės sąvokos apibrėžties ir administracinio bendradarbiavimo metodų (2007 m. birželio 14 d., OL 279).**

Laisvos prekybos susitarimas tarp ES ir Čilės, įsigaliojęs 2005 m., apima tris kryptis – politiką, prekybą ir bendradarbiavimą. Šiuo susitarimu beveik visiškai atveriamą abiejų šalių ekonomika, laipsniškai liberalizuojant prekybą Čilės produktais. Iki 2012 m. 97 proc. šių produktų galės laisvai patekti į ES rinką. Šis susitarimas Europos Parlamente buvo paskelbtas 21-ojo amžiaus susitarimu. Iš tiesų tai pats ambicingiausias ir naujoviškiausias susitarimas, kurį ES yra kada nors sudariusi su valstybe, nepretenduojančia tapti ES nare (Council Decision of 18 November 2002 on the signature and provisional application of certain provisions of an Agreement establishing an association between the European Community and its Member States, of the one part, and the Republic of Chile, of the other part, OJ L 352).

Tarp ES ir Pietų Afrikos Respublikos (toliau – PAR) sudaryta prekybos ir bendradarbiavimo sutartis, įsigaliojusi 2000 m. sausio 1 d., numato esminį dvišalės prekybos liberalizavimą per atitinkamus pereinamuosius laikotarpius, t.y. ES savo rinką atvers per 10 metų, o Pietų Afrikos Respublika – per 12 metų pereinamuosius laikotarpius (Europos Bendrijos bei jos valstybių narių ir Pietų Afrikos Respublikos prekybos, plėtros ir bendradarbiavimo susitarimas, OL 311, 1999/12/04.).

2011 m. liepos 1 d., įsigaliojus ES ir Korėjos laisvosios prekybos susitarimui (toliau – LPS), prasidėjo naujas ES ir Korėjos prekybos ryšių etapas. Pasibaigus pereinamiesiems laikotarpiams bus pašalinti visi importo muitai, taikomi ES ir Korėjos tarpusavio prekybai. Visų pramonės ir beveik visų žemės ūkio produktų eksportuotojai ir importuotojai galės prekiauti nemokėdami muitų. Be to, LPS naujoviškai sprendžiamos svarbių netarifinių prekybos kliūčių problemos, daugiausia dėmesio skiriant automobilių, farmacijos produktų, medicinos prietaisų ir elektronikos sektoriams. Susitarimu taip pat bus sudarytos naujos galimybės patekti į paslaugų ir investicijų rinkas bei skatinama intelektinės nuosavybės, viešojo pirkimo ir konkurencijos politikos sričių pažanga¹⁵.

1.3.3. Asociacijos ir stabilizacijos susitarimai

Santykiai tarp ES valstybių narių ir trečiųjų šalių reglamentuojami asociacijos ir partnerystės sutartimis. Asociacijos sutartys paprastai numato politinį dialogą ir ekonominį bendradarbiavimą tarp susitarimo šalių (šių susitarimų struktūra pateikta 2 priede).

¹⁵ ES ir Korėjos laisvosios prekybos susitarimo įgyvendinimas. Europos Komisja, 2011

Dažnas jų rezultatas yra laipsniškas laisvos prekybos tam tikrais pramonės ir žemės ūkio produktais erdvės sukūrimas, kartu skatinant darnų vystymąsi. Jose nustatomi glaudžiausi ES ir trečiųjų šalių ryšiai, yra įgavę keletą formų. Pasak autorių J. Radžiukyno, V. Rimkaus ir kt. (2011), pagal asociacijos sutarčių sudarymo tikslą galima išskirti du jų tipus:

- ◆ pasirengimo narystei asociacijos sutartys;
- ◆ plėtros asociacijos sutartys.

Pasirengimo narystei asociacijos sutarčių grupei priklauso sutartys, kurių tikslas – padėti valstybėms tinkamai pasirengti ES narystei. Šiai sutarčių grupei priklauso ir Europos sutartys, sudarytos su Vidurio ir Rytų Europos dešimčia valstybių, bei Bulgarija ir Rumunija, kurios tapo ES valstybėmis narėmis. Europos sutartys apėmė laisvos prekybos, ekonomikos plėtros ir politinio dialogo aspektus: laipsnišką muitų ir kvotų pramoninėms prekėms panaikinimą, įmonių steigimo laisvės, paslaugų teikimą ir kapitalo judėjimą reguliuojančių nuostatų teisinį reglamentavimą, ES legaliai dirbančių darbuotojų lygiateisiškumo įtvirtinimą, bendradarbiavimą įvairiose srityse ir galimos finansinės pagalbos suteikimą. Europos sutarties laisvosios prekybos dalis yra asimetrinė, numatanti laipsniškai panaikinti pramonės prekių muitus ir kiekybinius apribojimus, o taikyti preferencinius muitus daugeliui žemės ūkio, tekstilės gaminių nebuvo numatyta. Kitų Europos sutarties dalių nuostatos buvo skirtos trims laisvėms – paslaugų, darbuotojų ir kapitalo judėjimui. Europos sutartyje numatytas laisvas kapitalo judėjimas ir laisvė likviduoti bei gražinti investicijas ir iš jų gaunamą pelną. Sutartyje taip pat buvo numatyta apsaugoti intelektinę, pramoninę ir komercinę nuosavybę, liberalizuoti viešuosius pirkimus. Nuo 1993 m. Europos sutartis ES pradėjo laikyti ne ilgalaikę narystės alternatyva, o priemone jai pasiekti. Europos sutartys tapo vieninteliu būdu siekti ES narystės (Radžiukynas, Rimkus ir kt., 2011).

Analogiška pasirengimo ES narystei sutartis sudaryta su Kroatijos Respublika, kuri įvykdė įsipareigojimus ir 2013 m. taps 28-ąja ES valstybe nare.

Stabilizacijos ir asociacijos sutartis su Vakarų Balkanų šalimis. Stabilizavimo ir asocijavimo procesas yra specifinė regioninė ES strategija, kurią 1999 m. gegužės 26 d. pasiūlė Europos Komisija. Europos Komisija pabrėžė būtinybę stiprinti jau susiklosčiusius santykius su penkiomis Vakarų Balkanų valstybėmis, įskaitant Albanijos Respubliką. Siekiama stabilizuoti padėtį ir atskirose valstybėse, ir visame regione bei atverti integracijos į ES perspektyvą.

Šiuo metu yra trys valstybės, kurioms suteiktas oficialus ES kandidatės statusas: Kroatija, buvusios Jugoslavijos Respublika Makedonija ir Turkija. Su Makedonija 2004 m. yra sudaryta ir įsigaliojusi stabilizacijos ir asociacijos sutartis, pagal kurią ES netaiko importo muitų Makedonijos kilmės pramoninėms prekėms, išskyrus tekstilę, taip pat suteikia lengvatų žemės ūkio produktų importui. Makedonija įsipareigoja panaikinti ES prekių (išskyrus tekstilę, plieną bei žemės ūkio produktus) importo muitus per 10 metų pereinamąjį laikotarpį.

Plėtros asociacijos sutartys. Dėl geografinio artumo, istorinių ir kultūrinių ryšių bei dabartinių ir būsimų migracijos srautų, Viduržemio jūros šalys yra ypač svarbios ES prekybos partnerės. Asociacijos sutartys sudarytos su Viduržemio jūros regiono šalimis: Alžyru, Maroku, Tunisu, Egiptu, Jordanija, Libanu, Sirija, Izraeliu ir Palestina. Vykdamas 1995 m. Barselonos deklaraciją, vienas iš svarbiausių savitarpio santykių tikslų yra iki 2010 m. sukurti Europos ir Viduržemio jūros šalių laisvą prekybos erdvę Viduržemio jūros regione, iš esmės liberalizuoti ES ir Viduržemio regiono šalių tarpusavio prekybą. Visose šiose sutartyse numatyta per atitinkamus pereinamuosius laikotarpius įkurti pramoninių prekių laisvosios prekybos zonas bei taikyti žemės ūkio produktams abipusės prekybos nuolaidas. Pagal šias sutartis ES panaikina pramoninių prekių importo muitus nuo sutarčių įsigaliojimo datos, o Maroko ir Tuniso rinkoms visiškai atverti numatyti 12 metų pereinamieji laikotarpiai. Tokių laikotarpių nenumato ES ir Izraelio Asociacijos sutartis, pagal ją abi šalys visiškai liberalizuoja pramoninių prekių prekybą nuo sutarties įsigaliojimo datos. Asociacijos sutarčių turinį paprastai sudaro laisvosios prekybos sutarties nuostatos, papildytos bendradarbiavimą beveik visose visiškai ar dalinei Europos Sąjungos kompetencijai priklausančiose srityse reglamentuojančiomis nuostatomis (Radžiukynas, Rimkus ir kt., 2011).

Ekonominės partnerystės susitarimai. ES ir Afrikos, Karibų jūros bei Ramiojo vandenyno baseino šalys (arba AKR) (angl. *ACP*), buvusios ES valstybių narių kolonijos, sudarė partnerystės susitarimą (angl. *Economic-Partnership Agreements* – EPA). Šis susitarimas pasirašytas 2000 m. birželio 23 d. Benine su 77-ioms AKR valstybėmis, kitaip jis dar vadinamas Kotonu susitarimu. Tai ambicingiausias ir išsamiausias besivystančių ir išsivysčiusių šalių pasirašytas susitarimas. Jos pirmtakė Lomės konvencija pirmą kartą pasirašyta 1975 m. Togo sostinėje Lomėje. Iki Kotonu sutarties ES pagal Lomės konvenciją minėtų šalių pramoninėms prekėms, perdirbtiems žemės ūkio bei žuvų produktams vienašališkai taikė 0 proc. importo maito tarifą. Naujajame Kotonu susitarime ES ir AKR valstybių vienašalių preferencijų taikymas keičiamas abišaliais laisvosios prekybos – ekonominės partnerystės – susitarimais. Pagal šiuos ekonominės partnerystės susitarimus AKR šalys suskirstytos į septynis regionus ir kiekvienas iš jų derėjosi dėl laisvosios prekybos susitarimo su ES. Iki šiol ekonominės partnerystės susitarimas sudarytas tik su Karibų jūros regionu. Susitarimas įsigaliojo 2008 m. sausį, įsigaliojus ES ir 13 Karibų jūros baseinų šalių tarpusavio prekybos ir pagalbos ekonominės partnerystės susitarimui su CARIFORUM šalimis: Antigva ir Barbuda, Bahamos, Barbadosas, Belizas, Dominikos Respublika, Grenada, Gajana, Jamaika, Sent Kristoferis ir Nevis, Sent Lusija, Sent Vinsentas ir Grenadinai, Surinamas, Trinidadas ir Tobagas.

ES narės ir AKR valstybės sudarė tarpusavio susitarimą, siekdamas skatinti ir paspartinti AKR valstybių plėtrą ekonomikos, kultūros ir socialinėje srityse, tikėdamas prisidėti prie taikos, saugumo bei stabilios demokratinės politinės aplinkos skatinimo. Partnerystės pagrindinis tikslas – skurdo mažinimas ir galiausiai panaikinimas.

Šie tikslai ir šalių tarptautiniai įsipareigojimai paveikia visas plėtros strategijas ir yra vykdomi, atsižvelgiant į politinius, ekonominius, kultūrinius ir aplinkosauginius plėtros aspektus. Ši partnerystė nustato darnią paramos sistemą kiekvienos AKR valstybės priimtoms plėtros strategijoms. Tvarus ekonomikos augimas, privataus sektoriaus plėtra, užimtumo didinimas ir gamybos išteklių gerinimas tai pat priklauso šiai sistemai. Parama suteikiama pagarbos asmens teisių srityje bei pagrindinių poreikių tenkinimui, socialinės plėtros skatinimui ir augimo vaisių teisingo padalijimo sąlygoms.

1.4. Europos Sąjungos dvišalių preferencinių susitarimų taikymo sąlygos

1.4.1. Bendrasis muitų tarifas ir tarifinis prekių klasifikavimas

Europos Sąjunga siekia sukurti ne tik kliūčių neturinčią bendrą vidaus rinką, ji taip pat siekia plėtoti santykius su trečiosiomis šalimis, taikydama joms vienodus apribojimus ir mokėjimus tarptautinėje prekyboje. Pagrindinė šiam tikslui skirta priemonė – bendrasis muitų tarifas (toliau – BMT)¹⁶. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos (2010) 28 straipsnio 1-oje dalyje nustatyta, jog Sąjunga apima visą prekybą prekėmis apimančią muitų sąjungą, kurioje tarp valstybių narių uždraudžiami importo ir eksporto muitai bei visi lygiaverčio poveikio mokėjimai, o jų santykiams su trečiosiomis šalimis nustatomas bendrasis muitų tarifas. To paties straipsnio 2-oje dalyje pateikiamos valstybėse narėse laisvojoje apyvartoje esantiems iš trečiųjų šalių įvežtiems produktams taikomos laisvo prekių judėjimo taisyklės, apibrėžtos sutarties 30, 34-37 ir 110 straipsniuose. ES veikimo sutarties 29 straipsnyje nurodyta, kad iš trečiosios šalies įvežti produktai laikomi valstybėje narėje esančiais laisvoje apyvartoje, „jei toje valstybėje narėje yra atlikti importo formalumai ir sumokėti mokėtini muitai arba lygiaverčio poveikio mokėjimai ir jei šiems gaminiams nebuvo taikytas visiškas arba dalinis atleidimas nuo tokių muitų ar mokesčių“. Šiame straipsnyje minimi bendrąjį muitų tarifą apimantys importo formalumai, t. y. kuomet vieną kartą jis sumokamas (jeigu jis taikomas), prekės laikomos esančiomis laisvoje apyvartoje ir turi tokias pačias laisvo judėjimo teises kaip ir ES kilmės prekės (Barnard, 2005).

Verta apibrėžti bendrąjį muitų tarifą, kuriuo įvedimu siekiama suvienodinti per sieną renkamus muitus, o valstybėms narėms uždrausta vienašališkai įvesti naujus mokesčius ar lygiaverčio poveikio privalomuosius mokėjimus. Siekiant, jog visoje ES būtų užtikrintas to paties tarifo taikymas toms pačioms prekėms, valstybių narių muitinės privalo turėti išsamią teisinę bazę, skirtą tokiems klausimams kaip kilmės taisyklės, muitinis įvertinimas ir pan.

¹⁶ Angl. Common Customs Tariff – Bendrasis muitų tarifas (BMT).

Šiam tikslui sukurtos Europos Sąjungos BMT taisyklės, išdėstytos Bendrijos muitinės kodekse, patvirtintu Tarybos reglamentu Nr. 2913/92 ir jį įgyvendinantį teisės aktą – Komisijos reglamentą Nr. 2454/93.

Tarybos reglamento, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, Nr. 2913/92, 20 straipsnio 3 dalis nurodo, jog Europos Sąjungos muitų tarifą sudaro:

- a) *Kombinuotoji nomenklatūra (toliau – KN);*
- b) *bet kuri kita nomenklatūra, visai arba iš dalies sudaryta remiantis KN, kuri yra įsteigta konkrečių sričių dalykus reglamentuojančiomis Bendrijos nuostatomis ir skirta naudoti taikant tarifų priemones, susijusias su prekyba prekėmis (pavyzdžiui, remiantis KN yra sudaryta TARIC nomenklatūra ir Eksporto išmokų nomenklatūra);*
- c) *privalomųjų mokėjimų, paprastai taikomų KN nurodytoms prekėms, normos ir kiti rodikliai, susiję su muitais ir importo privalomaisiais mokėjimais, nustatytais – įgyvendinant bendrąją žemės ūkio politiką arba remiantis konkrečia tvarka, kuri taikoma tam tikroms prekėms, gaunamoms perdirbant žemės ūkio produktus;*
- d) *lengvatinių tarifų priemonės, nustatytos susitarimais, kuriuos Bendrija yra sudariusi su tam tikromis šalimis arba šalių grupėmis ir kuriose joms suteikta teisė naudotis lengvatiniu (preferenciniu) tarifų režimu;*
- e) *lengvatinių tarifų priemonės, kurias Bendrija vienašališkai taiko tam tikroms šalims, šalių grupėms arba teritorijoms;*
- f) *autonominės muitų suspendavimo priemonės, kuriomis sumažinami tam tikroms prekėms nustatyti importo muitai, arba nuo jų atleidžiama;*
- g) *kitos tarifų priemonės, nustatytos kitų Bendrijos teisės aktų (Tarybos reglamentas, Nr. 2913/92, p. 14).*

Siekiant supaprastinti prekių kodavimą ir muitų tarifų nustatymą tarptautinėje prekyboje 1983 m. birželio 14 d. Briuselyje buvo priimta Tarptautinė suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencija (toliau – SS konvencija), kurią administruoja Pasaulio muitų organizacija (toliau – PMO)¹⁷. Šalys, prisijungusios prie šios konvencijos, įsipareigoja laikytis SS konvencijos taikymo taisyklių, t.y. skaitmeninius kodus taikyti be jokių pakeitimų ar papildymų, laikytis visų SS konvencijos aiškinimo taisyklių, atsižvelgiant į visas pastabas, nekeisti apimties ir laikytis kodų eiliškumo.

Taikant Bendrąjį muitų tarifą, prekių „tarifinis klasifikavimas“ reiškia kombinuotosios nomenklatūros subpozicijos ar jos dalies, kuriai priskiriamos atitinkamos prekės, nustatymą. Beje, Lietuvos Respublika prie SS konvencijos prisijungė 1995 m. sausio 1 d.

¹⁷ angl. World Customs Organization (WCO) – Pasaulio muitų organizacija (PMO).

Siekiant patenkinti Europos Sąjungos valstybių narių poreikius, išplėtus suderintą prekių aprašymo ir kodavimo sistemą, vėliau buvo sukurta Kombinuotoji nomenklaturā, kurioje nustatytos išsamios taisyklės, pagal kurias nusprendžiama, kaip turi būti klasifikuojamos prekės. KN buvo pradėta naudoti nuo 1988 m. ir buvo ruošiama kartu su Suderinta prekių aprašymo ir kodavimo sistema. KN struktūra ir klasifikavimo principai analogiški suderintai prekių aprašymo ir kodavimo sistemai, nes ruošiant Kombinuotąją nomenklaturā buvo griežtai laikomasi SS konvencijos reikalavimų.

ES bendrąjį muitų tarifą Komisija tvirtina kiekvienų metų pabaigoje. 2011 m. galiojantis BMT patvirtintas 2010 m. spalio 5 d. Europos Komisijos reglamentu (ES) Nr. 861/2010, iš dalies keičiančiu Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės prekių nomenklaturōs bei dėl bendrojo muitų tarifo I priedą, ir paskelbtas Europos Bendrijos oficialiajame leidinyje (2010).

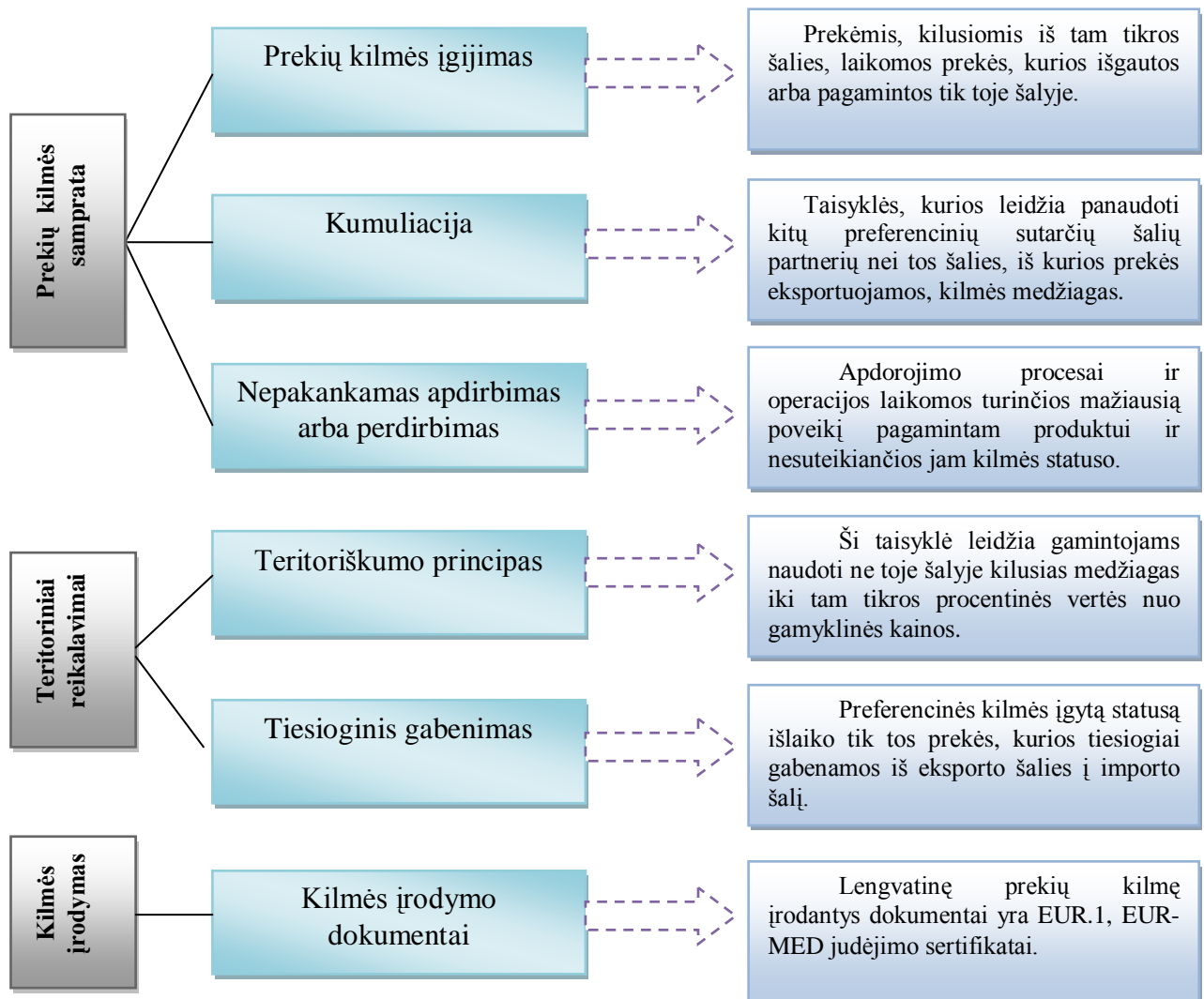
1.4.2. Preferencinės prekių kilmės įgijimo nuostatos

Europos Sąjungos valstybė narė, kaip jau minėta, nustatydamą, kokios prekės yra įvežamos į jos teritoriją ir kokios išvežamos, naudojami vieninga sistema, pagal kurią tos prekės klasifikuojamos, joms nustatomas muitas ir kaip reguliuojama prekyba jomis. Kita vertus, pasaulinės prekybos subjektų yra begalė, kurie veikia pasaulio prekių rinkose, tarpusavio prekybiniai santykiai reguliuojami dvišalėmis, daugiašalėmis sutartimis ar tarptautiniais susitarimais. Tai reiškia, kad prekybiniai santykiai tarp mažiausiai dviejų prekybos partnerių yra unikalūs. Svarbiausi klausimai išlieka, kaip nustatyti, ar iš tiesų tai yra ta prekė, kuri deklaruojama įvežimo ar išvežimo dokumentuose, ir, ar prekė buvo pagaminta vienoje ar kitoje šalyje, kuriai taikomas prekybinis reguliavimas. Tarptautinėje praktikoje į šiuos klausimus buvo atsakyta įvedus prekių klasifikavimą, apie kurį jau buvo kalbama ankstesniame poskyryje, ir prekių kilmės nustatymo taisyklės, kurias verta panagrinėti nuodugniau.

Kilmės taisyklių atsiradimas tarptautiniu mastu buvo nulemtas Daugiašalio derybų dėl prekybos Urugvajaus raundo metu, kai buvo pasirašyta Sutartis dėl kilmės taisyklių¹⁸, (angl. Agreement on Rules of Origin) esanti neatskiriama Pasaulio prekybos organizacijos sistemos dalimi. Iki tol šalys galėjo interpretuoti prekių kilmę pagal nacionalines normas. Šios sutarties II priede „Bendra deklaracija dėl lengvatinių kilmės taisyklių“ yra numatytos tam tikros sąlygos preferencinėms kilmės taisyklėms. Tačiau apibrėžiami tik bendrieji principai, kurie nenumato konkrečių šalių įsipareigojimų.

¹⁸ Sutartis dėl kilmės taisyklių. Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 1994 12 23, L 336/144. Prieiga per internetą: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:21:21994A1223\(12\):LT:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:21:21994A1223(12):LT:PDF) [žiūrėta 2011-05-26].

Preferencinės kilmės taisyklės apibūdinamos, kaip įstatymai, taisyklės ir bendro taikymo administraciniai sprendimai, kuriuos taiko susitariančios šalys, norėdamos nustatyti, ar prekės yra tokios, kad joms būtų taikomas preferencinis režimas pagal sutartinius arba autonominius prekybos režimus, suteikiančius tarifų preferencijas.

Šaltinis: sudaryta pagal Tarybos reglamentą, nustatantį Bendrijos muitinės kodeksą, Nr. 2913/92 ir EEE Jungtinio Komiteto sprendimą, iš dalies keičiantį Susitarimo 4 protokolą dėl kilmės taisyklių, Nr. 136/2005

2 pav. Preferencinės prekių kilmės nustatymo struktūriniai elementai

Tarybos reglamento, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, Nr. 2913/92, 27-asis straipsnis „Lengvatinė prekių kilmė“ įteisina nuostatą, kad lengvatinės prekių kilmės taisyklės apibrėžia prekių kilmės įgijimo reikalavimus, kuriuos prekė privalo atitikti, kad joms galėtų būti taikomos lengvatinių tarifų priemonės, nustatytos susitarimais, kuriuos ES yra sudariusi su tam tikromis šalimis arba šalių grupėmis ir kuriuose joms suteikta teisė naudotis lengvatiniu tarifų režimu.

Ši nuostata įtvirtina ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 450/2008, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą (Modernizuotas muitinės kodeksas, 2008 m. balandžio 23 d) 39 straipsnio 2-oje dalyje: *„Prekės, kurioms taikomos lengvatinės priemonės, nustatytos susitarimuose, kuriuos Bendrija sudarė su tam tikromis Bendrijos muitų teritorijai nepriklausančiomis šalimis ar teritorijomis arba su tokių šalių ar teritorijų grupėmis, lengvatinės kilmės taisyklės nustatomos tuose susitarimuose“*.

Nors preferencinei prekių kilmei nustatyti taikomos pagrindinės nepreferencinės prekių kilmės nuostatos ir taisyklės, tačiau jos yra išsamesnės, o prekių, kurių gamybai naudojami kitų šalių produktai, kilmės igijimo taisyklės griežtesnės ir pan. Prekių kilmės nustatymui taikomi struktūriniai elementai: kumuliacija, nepakankamas apdirbimas arba perdirtimas ir kt. (žr. 2 pav.).

Prekių kilmės igijimui nustatyti taikomi du pagrindiniai skirtingi kriterijai: „visiškai išgautos“ t.y. prekės, išgautos vienoje šalyje ir „paskutinis esminis pakeitimas“ kriterijus taikomas prekėms, kurių gamyboje naudojamos kilmės statuso neturinčios prekės, jų gamyboje dalyvauja dvi ar daugiau šalių.

Prekėmis, kilusioms iš tam tikros šalies, laikomos prekės, kurios išgautos arba pagamintos tik toje šalyje (BMK 23 str.) (žr. 3 priedą). Remiantis Tarybos reglamento, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, Nr. 2913/92, 24-ouju straipsniu, jeigu prekės buvo gaminamos ne vienoje šalyje, prekių kilmės šalimi laikoma ta šalis, kurioje buvo atliktas baigiamasis apdorojimas arba perdirtimas. Baigiamasis perdirtimo ar apdorojimo procesas laikomas svarbiu tuomet, kai jam vykstant gaunamas naujas gaminys su individualiomis savybėmis, kurių neturėjo iki perdirtimo ar apdorojimo. Baigiamasis perdirtimo arba apdorojimo procesas turi atitikti tris sąlygas:

- būtų atliktas svarbus, ekonomiškai pagrįstas baigiamasis apdorojimo ar perdirtimo procesas;
- toks procesas turi būti atliktas tam tikslui įrengtose gamybinėse patalpose;
- tokio proceso metu turi būti pagamintas naujas gaminys arba procesas turi būti svarbus prekės gamybos etapas.

Dvišalių preferencinių susitarimų Kilmės protokolo Nr. 4 II priede pateikiamas kilmės taisyklių sąrašas, kuriame nurodyti kilmės neturinčių medžiagų apdorojimo ar perdirtimo procesai, suteikiantys tam tikrai prekei kilmės statusą (žr. 2 lent.).

Kilmės taisyklių sąrašo pirmosios dvi skiltys apibūdina gautą produktą. Pirmoje skiltyje nurodomas pagaminto produkto, klasifikuojamo SS skirsnuose ar pozicijose, kodo numeris, antroje skiltyje – gaminamo produkto aprašymas, trečioje arba ketvirtoje skiltyse pateikiami kilmės statuso neturinčių medžiagų apdirbimo ir perdirtimo procesai, suteikiantys nurodytam produktui kilmę.

2 lentelė. Kilmės statuso neturinčių medžiagų apdorojimo ar perdirbimo operacijų, kurias reikia atlikti, kad pagamintas produktas įgytų kilmės statusą, sąrašas

SS skyriai	Produkto aprašymas	Kilmės neturinčių medžiagų apdorojimas ar perdirbimas, suteikiantys produktui kilmės statusą	
1	2	3	4
1806	Šokoladas ir kiti produktai, pagaminti iš kakavos	Gamyba, kurioje visos panaudotos medžiagos klasifikuojamos kitoje pozicijoje negu produktas, jei bet kurio iš kitų medžiagų, klasifikuojamų 17 skirsnyje, vertė ne didesnė kaip 30 proc. prekės „EXW“ kainos.	
Ex 09 skirsnis	Kava, arbata, matė ir prieskoniai, išskyrus: klasifikuojamuose 0901-02 skirsniuose	Gamyba, kurioje visos panaudotos medžiagos, klasifikuojamos 9 skirsnyje, turi būti visiškai gautos.	

Šaltinis: Europos ir Viduržemio jūros regiono šalių susitarimo, steigiančio Europos Bendrijų bei jų valstybių narių ir Maroko Karalystės asociaciją, Tarybos sprendimo Nr. 2/2005 4 protokolą (OL 2005 L 336)

Jeigu taisyklės nurodytos 3 ir 4 skiltyse – eksportuotojas gali pasirinkti vieną iš jų. Jeigu prieš įrašą pirmoje skiltyje nurodyta „Ex“, tai reiškia, kad 3 arba 4 skiltyse apibrėžta taisyklė taikoma tik 2 skiltyje išvardintiems produktams, o ne visiems nurodyto skirsnio produktams.

Kilmės kumuliacija. Siekiant pagreitinti ekonominę integraciją buvo sukurtos taisyklės, leidžiančios panaudoti kitų preferencinių sutarčių šalių partnerių nei tos šalies, iš kurios prekės eksportuojamos, kilmės medžiagas. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad kumuliacija gali būti taikoma tik tuomet, jei galutinės gamybos ir galutinės paskirties šalys yra sudariusios laisvosios prekybos susitarimus, kuriuose nustatytos identiškios kilmės taisyklės su visomis šalimis, dalyvaujančiomis įgyjant kilmės statusą, t. y. su visomis šalimis, kurių kilmės medžiagos buvo naudojamos. Tokios medžiagos nebūtinai turi būti pakankamai apdorotos arba perdirbtos. Pavyzdžiui, jeigu EEE atliktas apdirbimas arba perdirbimas nėra didesnio masto nei nepakankamas apdirbimas arba perdirbimas, gautas produktas laikomas turinčiu Europos ekonominės erdvės kilmės statusą tik tuo atveju, jei čia sukurta pridėtinė vertė yra didesnė už panaudotų medžiagų, turinčių bet kurios vienos iš kitų šalių kilmės statusą, vertę. Priešingu atveju gautas produktas kildinamas iš tos šalies, kurios kilmės statusą turinčių medžiagų vertė sudaro didžiausią EEE pagaminto produkto vertės dalį (EEE Jungtinio Komiteto sprendimas, iš dalies keičiantis Susitarimo 4 protokolą dėl kilmės taisyklių, Nr. 136/2005, 3 straipsnis).

Nepakankamas apdirbimo ar perdirbimo operacijos. Prekių kilmės taisyklėse sąvoka „Nepakankamas apdirbimas ar perdirbimas“ apibūdina visus procesus, nesuteikiančius kilmės statuso (žr. 4 priedą).

Teritoriškumo principas. Produktas laikomas kilusiu toje šalyje, jeigu jo gamyboje panaudotos kilmės taisyklių neatitinkančios medžiagos neviršija 10 proc. gamyklinės kainos. Leidžiamas procentinis nuokrypis svyruoja įvairiuose lengvatiniuose susitarimuose. Ši taisyklė leidžia gamintojams naudoti ne toje šalyje kilusias medžiagas iki tam tikros procentinės vertės (dažniausiai iki 10 proc.) nuo gamyklinės kainos. Tačiau jei konkreči taisyklė dėl apdorojimo ar perdirbimo leidžia naudoti ne toje šalyje kilusias medžiagas, negalima naudoti nuokrypio, viršijančio procentinį kiekį, nurodytą kilmės taisyklių sąrašė.

Tiesioginio gabenimo taisyklė. Pagal šalių susitarime numatytas sąlygas, lengvatinis režimas taikomas tik tokiems produktams, kurie tiesiogiai vežami tarp šalių. Tačiau vieną atskirą siuntą sudarantys produktai gali būti vežami ir, kai reikia, perkraunami arba laikinai sandėliuojami kitose teritorijose, jei produktai neišleidžiami į laisvą apyvertą tranzito ar sandėliavimo šalyje ir su jais neatliekamos jokios kitos operacijos, išskyrus iškrovimą, perkrovimą ar operacijas, reikalingas jų tinkamai būklei išsaugoti. Norint įrodyti, kad įvykdyti šie nustatyti reikalavimai, laikantis importuojančioje šalyje taikomų procedūrų muitinei teikiama:

a) aplinkybių, susijusių su kilmės statusą turinčių produktų perkrovimu ar sandėliavimu trečiosiose šalyse, įrodymai;

b) bendrasis transporto dokumentas, kuriame nurodytas maršrutas iš eksportuojančios Šalies per tranzito šalį;

c) tranzito šalies muitinės išduota pažyma, kurioje yra tikslus produktų aprašymas, produktų iškrovimo bei perkrovimo datos ir, sąlygų, kuriomis produktai buvo laikomi tranzito šalyje, patvirtinimas (EEE Jungtinio Komiteto sprendimas, Nr. 136/2005, 12 straipsnis).

Kilmės įrodymas. Lengvatiniuose tarpusavio prekybos susitarimuose sumažinti ar nuliniai maito tarifai taikomi tik toms prekėms, kurios yra kilusios iš susitariančių šalių. Jei prekės pagal preferencinių susitarimų Kilmės protokole nustatytas kilmės taisyklės įgijo susitariančios šalies lengvatinę kilmę, tai turi būti patvirtinta kilmės įrodymo dokumentu. Lengvatinę prekių kilmę įrodantys dokumentai yra EUR.1 judėjimo sertifikatas, kurio pavyzdys pateiktas priede (žr. 1 priedą), EUR-MED judėjimo sertifikatas (žr. 2 priedą), A.TR judėjimo sertifikatas ir kt. Juos išduoda eksportuojančios šalies muitinė arba lengvatas gaunančių šalių ar teritorijų kompetentingos vyriausybės institucijos, jeigu eksportui skirti produktai pagal teisės aktus gali būti laikomi kilmės statusą įgijusiais produktais. Eksportuojančios šalies muitinė atsisako išduoti šiuos dokumentus, jeigu prekės, kurioms prašoma jų išduoti, neatitinka lengvatinių prekių kilmės reikalavimų, arba jeigu eksportuotojas nepateikia jų lengvatinę kilmę įrodančių dokumentų.

EUR.1, A.TR judėjimo sertifikatų pildymo ir išdavimo tvarką reglamentuoja atitinkamai „EUR.1 judėjimo sertifikatų pildymo ir išdavimo taisyklės“ ir „A.TR judėjimo sertifikatų pildymo ir išdavimo taisyklės“, patvirtintos Muitinės departamento generalinio direktoriaus 2004 m. birželio 7 d. įsakymu Nr. 1B-610. Taip pat kitas kilmės įrodymo dokumentų išdavimą reglamentuoja Tarybos Reglamentas (EB), iš dalies keičiantis Reglamentą (EB) Nr. 1207/2001 dėl tvarkos, skirtos palengvinti kilmės įrodymų išdavimą arba parengimą Bendrijoje ir tam tikrų patvirtintų eksportuotojų leidimų išdavimą, numatytos nuostatose, reglamentuojančiose Europos Bendrijos ir kai kurių šalių lengvatinę prekybą, Nr. 75/2008, 2008 m. sausio 28 d.

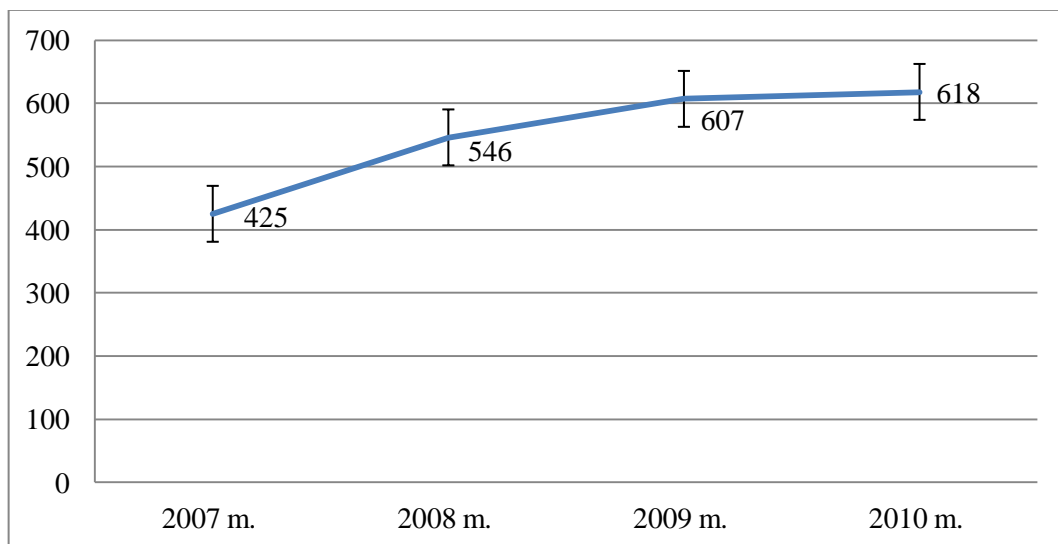
Apibendrinat mokslinės literatūros šaltinius, galima teigti, jog kilmės taisyklės būtų galima suprasti kaip tam tikrą taisyklių rinkinį, kuriuo remiantis nustatoma, kokioje konkrečioje šalyje yra pagaminta prekė įgyja šios šalies kilmę. Atskiros prekės kilmės šalis gali būti tik viena, todėl toks taisyklių rinkinys palengvina prekės pagaminimą apibrėžiančius veiksnius. Nustatyti prekės kilmės šalį svarbu dėl keleto aspektų, pavyzdžiui: kokie muitai (preferenciniai, konvenciniai ar autonominiai) turi būti taikomi įvežamai prekei, kokios užsienio prekybos reguliavimo priemonės turi būti taikomos konkrečiai prekei, nustatant, koks turi būti prekių žymėjimas bei jos etiketės, pakavimo reikalavimai ir kt. Eksportuojančios šalies prekė turi atitikti tam tikrus reikalavimus, nustatytus tam tikruose teisės aktuose. Šie reikalavimai apima pagrindines preferencinės kilmės taisyklių nuostatas, tokias kaip lengvatinės prekių kilmės įgijimą, minimalias operacijas, tolerancijos taisykles, teritorinius reikalavimus bei kilmės įrodymą sąlygojančius dokumentus.

2. EUROPOS SĄJUNGOS DVIŠALIŲ PREFERENCINIŲ SUSITARIMŲ POVEIKIO LIETUVOS ĮMONIŲ UŽSIENIO PREKYBAI ANALIZĖ

2.1. Lietuvos įmonių, bendradarbiaujančių su užsienio partneriais, veiklos apžvalga

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, verslininkai kur kas labiau suaktyvino savo verslo plėtrą užsienyje. Vienas iš privalumų, kuris padeda Lietuvos verslininkams įsitvirtinti užsienio rinkoje, darbo patirtis, kurioje nuo pat savo veiklos pradžios kryptingai veikė tam tikroje srityje, dabar šalies verslininkai užsienio rinkoms gali pasiūlyti modernią bei paklausą atitinkančią produkciją. Ne vienas šalies verslininkas, sėkmingai įsitvirtinęs kitų šalių rinkose, užmezga naudingus verslo santykius ir su kitomis užsienio šalių įmonėmis.

Didžiausios Lietuvos įmonės, 2009 – 2010 m., supratusios vietinės rinkos ribotumą ir stebėdamos smunkantį vartojimą, pradėjo daugiau dėmesio skirti eksporto rinkoms. Statistikos departamento duomenimis, nuo 2007 metų Lietuvos verslininkų, investuojančių užsienio rinkoje, skaičius nuolatos didėja. 3 paveiksle pateikiama Lietuvos tiesioginių investicijų užsienyje 2007 –2010 metais įmonių skaičiaus dinamika (žr. 3 pav.).

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis, 2011

3 pav. Lietuvos įmonių, investuojančių užsienio rinkoje, skaičiaus dinamika, 2007-2010 m.

Lietuvos investicijos užsienio rinkoje turėtų stiprėti, nes šalies gamintojai susiduria su kvalifikuotos darbo jėgos stoka ir menka vietinės rinkos perkamąja galia. 2010 metų pabaigoje Lietuvos bendrovės ieškojo daugiau nišų užsienyje, kur aktyviau kūrė savo atstovybes.

Būdami arčiau savo klientų, Lietuvos ūkio subjektai siekia sumažinti išlaidas. Taip pat buvo dažniau svarstoma galimybė perkelti įmonių valdymą į kitas šalis. Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenimis, 2010 metais valdymą iš Lietuvos iškėlė keturi didieji mokesčių mokėtojai, tarp jų ir UAB „Akropolis“. Įmonės, kurios kėlė valdymą, tai darė dažniausiai dėl pastovesnės ir stabilesnės mokesčių sistemos ir mažesnės bendros mokestinės naštos.

2010 metais, reformavus Lietuvos verslo plėtros agentūrą, buvo įsteigtos viešosios įstaigos „Eksportuojančioji Lietuva“ ir „Investuok Lietuvoje“ tam, kad jos galėtų koncentruotis į labai skirtingus joms keliamus tikslus.

VŠĮ „Eksportuojančioji Lietuva“ rengia eksporto mokymus verslui: vyksta informaciniai seminarai apie pasaulio rinkas, verslo misijos į užsienio šalis, vykdomi projektai „Eksporto akademija“, „Konkurencingumo centras“ ir kt. Mokymų metu daugiau kaip 4000 įmonių atstovai semiasi patirties, kaip veiksmingai konkuruoti didžiausiose pasaulio šalių rinkose.

Eksporto skatinimui skirtos Ūkio ministerijos administruojamos ES paramos priemonės „Naujos galimybės“, „Lyderis“, „E-verslas“, „Procesas LT“, „Asistentas-1“, „Asistentas-3“. Iš viso šioms priemonėms numatyta 732 mln. litų parama. Šiomis priemonėmis pasinaudojusios Lietuvos bendrovės įgyja galimybę aktyviai ieškoti verslo partnerių užsienio rinkose, rengti eksporto strategijas, tobulinti produktus, siekiant padaryti juos konkurencingus itin reikloje pasaulinėje rinkoje.

2011 metais trisdešimčiai Lietuvos įmonių suteikta iš viso iki 2,259 mln. litų Europos Sąjungos paramos, kurios tikslas – skatinti įmones aktyviau ieškoti užsienio partnerių ir didinti pardavimus užsienio rinkose.

Viena iš paramos gavėjų yra viena didžiausių Lietuvoje pieno perdirbimo įmonių AB „Vilkyškių pieninė“, kuri eksporto į Rytų ir kitas tikslines rinkas skatinimui iš viso gavo iki 252 tūkst. litų paramą. Taip pat parama buvo suteikta Lietuvos pieno perdirbimo įmonei AB „Žemaitijos pienas“ eksporto rinkų plėtrai, įmonės prekės ženklo žinomumui didinti skirta iki 68,8 tūkst. litų parama. Mėsos perdirbimo įmonei AB „Krekenavos agrofirma“ skirta iki 139 tūkst. litų parama bendrovės žinomumo didinimui užsienio rinkose. Grūdų perdirbimo akcinei bendrovei „Kauno grūdai“ eksporto plėtrai į naujas ir esamas rinkas skirta 73,1 tūkst. litų parama. Kauno apskrities tekstilės įmonė, specializuojanti drabužių iš natūralių verpalų ir audinių gamyboje „A. Grižo įmonė“ veiklos plėtrai Vakarų ir Šiaurės vakarų Europoje skirta 226,6 tūkst. litų parama. Vaistažolių arbatas gaminančiai UAB „Švenčionių vaistažolės“ skirta iki 104, 2 tūkst. litų parama pardavimų užsienio rinkoje skatinimui. Trakų rajono baldų gamintojos UAB „NS2“ produkcijos pristatymui užsienio rinkai plečiant pardavimus skirta 106,1 tūkst. litų parama. Medienos apdirbimo įmonei UAB „Jundos stalių gaminiai“ naujų eksporto rinkų paieškai ir pardavimų didinimui skirta 144,1 tūkst. litų parama.

ES struktūrinių fondų parama skiriama pagal 2007 – 2013 metų ekonomikos augimo veiksmų programos Ūkio ministerijos administruojamą priemonę „Naujos galimybės“.

2010 metų pradžioje atsigaunanti užsienio rinka, daliai Lietuvos baldininkų padėjo išlikti. UAB „Ažuolų giria“ eksportuoja medieną, skirtą baldų gamybai, į Skandinaviją ir Vokietiją. Įmonės vadovas teigia, kad vidaus rinka nuo 2009-ųjų pradžios susitraukė iki 70 proc., tačiau eksportas išaugo dvigubai. Prieš sunkmetį į užsienį gabendavo 30 – 40 proc. savo produkcijos, 2010 metais kiekius padvigubino. Verslininko teigimu, baldų kainos per pastaruosius metus nukrito apie 15 proc., tačiau užsakymų kiekis užsienio rinkoje, kompensuoja kainų nuosmukį. Skandinavijos ir Vokietijos rinkai, įmonė gamina nestandartinio dydžio gaminius.

Mažeikių plastikinių langų, stiklo paketų ir garažo vartų gamintoja UAB „Fauga“, Norvegijoje radusi investuotoją, pamažu įsitvirtina užsienio rinkose. Pagrindinės bendrovės eksporto rinkos šiuo metu yra Vakarų Europa, Skandinavija ir Baltijos šalys.

Tarptautinė informacinių technologijų kompanija „DPA Lietuva“ pastebi, jog auga šiuolaikiškų IT sprendimų poreikis užsienio rinkose. 2011 metais vykdant projektą „UAB DPA programinė įranga eksporto plėtros galimybės NR. VP2-2.1-ŪM-04-K-01-445“, pagal ES priemonę „Naujos Galimybės“, rengiama eksporto strategija padėjo numatyti rinkodaros ir įmonės pardavimų skatinimo priemones Latvijos, Baltarusijos bei Ukrainos rinkose.

„DPA Lietuva“ vadovas teigia, jog sunkmetis įmonei atvėrė naujų galimybių bei paskatino ieškoti naujų idėjų. Vykdydami projektą, darbuotojai atliko užsienio rinkų, tokių kaip Latvijos, Baltarusijos, Ukrainos, tyrimus, atskleidusius šių šalių potencialą. Dalyvaudami parodose Baltarusijoje ir Ukrainoje, sulaukė didelio susidomėjimo „DPA Lietuva“ IT sprendimais, todėl ateityje tikimasi, kad pardavimų apimtys užsienyje didės.

„DPA Lietuva“ yra tarptautinės IT įmonių grupės kompanija, Lietuvoje veikianti nuo 2005 metų, bendradarbiaujanti ir įgyvendinanti projektus su tokiomis kompanijomis, kaip UAB „VST“, UAB „ERGO Lietuva“, UAB „PZU Lietuva“, UAB „Megrame įmonių grupė“, AB „Pieno žvaigždės“, UAB „Sweco BKG“, Vilniaus miesto savivaldybė ir kt. DPA įmonių grupė teikia IT paslaugas Latvijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje bei Gruzijoje (prieiga per internetą: www.dpa.lt, žiūrėta 2011.09.07).

Lietuvos spaustuvės vietinėje rinkoje nebeišsitenka, įmonių pajėgumas kelis kartus viršija vietinės rinkos poreikį, vienintelė galimybė išsilaikyti – sutelkti pajėgas į užsienio rinkas, dienraščiui „Verslo žinios“ teigė Lietuvos spaustuvinių asociacijos prezidentė.

Įmonė „Sapnų sala“ užsiimanti dizaino, parengimo spaudai ir spaudos darbais, 2010 metais paslaugų eksportą padidino daugiau nei 300 proc. Užsakymų gauna iš įvairių šalių, tame tarpe ir Kinija. Įmonė eksporto apimtį galėtų padidinti dar 4 – 5 kartus, tačiau dėl finansinių galimybių to padaryti negali.

S. Jokužio leidyklos – spaustuvės eksportas 2011 metais išaugo 25 proc., „Lietuvos ryto“ spaustuvė eksportuoja apie trečdalį visų parduodamų paslaugų. Užsienio rinkose lietuvių spaustuvinkai pastaraisiais metais atranda vis daugiau galimybių konkuruoti.

Pramonės konkurencingumas – vienas iš pagrindinių veiksnių, užtikrinančių šalies ekonominį augimą. Akivaizdu, kad ekonominės globalizacijos bei tarptautinio atvirumo fone nėra nei vienos išsivysčiusios valstybės, kuri konkurencingumo didinimo nepaskelbtų viena pagrindinių savo ekonominės politikos užduočių. Atsižvelgiant į Šveicarijoje įsikūrusio Pasaulio konkurencingumo centro atlikto tyrimo rezultatus, Lietuvos konkurencingumo reitingas 2011 m. palyginus su 2010 m. nukrito iš 43 į 45 vietą.

Suprasdami ypatingą konkurencingumo svarbą sėkmingai Lietuvos įmonių veiklai, bei poreikį jį skatinti, nuo 2009 metų liepos mėnesio VŠĮ „Versli Lietuva“ kartu su partneriais UAB „Ernst & Young Baltic“ įgyvendina projektą „Konkurencingumo centras“. Jo metu sukurta ir įdiegta funkcionuojanti kompleksinė konkurencingumo vertinimo ir stebėjimo sistema, leidžianti įvertinti atskirų Lietuvos įmonių konkurencingumo lygį tarptautiniu mastu bei identifikuoti tobulintinas veiklos sritis.

2009 metais VŠĮ „Versli Lietuva“ atliktos Lietuvos eksportuotojų apklausos rezultatai parodė, kad aktualiausias verslininkams paslaugos – potencialių prekybos partnerių kontaktų paieška, detalūs rinkos tyrimai ir potencialių eksporto rinkų palyginimas. Remiantis šios apklausos rezultatais ir naudojantis pasaulyje pripažintomis verslo duomenų bazėmis „MarketLine“ („Datamonitor“), „BusinessMonitor“, informacinėmis „The Financial Times“ grupės, „International Trade Centre“ ir kitų gerai žinomų kompanijų sistemomis, VŠĮ „Versli Lietuva“ parengė Lietuvos įmonėms skirtą analitinių paslaugų paketą.

VŠĮ „Versli Lietuva“ teikiamas paslaugas jau išbandė aktyviai eksportą plečiančios Lietuvos įmonės, tokios kaip UAB „Vildeta“, UAB „Arvi kalakutai“, UAB „Ingman ledai“, UAB „Markučiai“, UAB „Acme Baltija“.

Siekiant padėti Lietuvos eksportuotojams plėsti savo verslą užsienyje, komercijos atašė ir VŠĮ „Versli Lietuva“ atstovai iš 14 šalių – Azerbaidžano, Baltarusijos, Jungtinės Karalystės, JAV, Kazachstano, Kinijos, Lenkijos, Nyderlandų, Prancūzijos, Rusijos, Danijos, Švedijos, Turkmėnistan, Ukrainos ir Vokietijos – pateikia patarimus ir naudingą informaciją apie pagrindinius rinkos sektorius, supažindina su įėjimo į rinką būdais, pristato specifinius šalies ir verslo kultūros ypatumus, naudingas nuorodas ir kt. (Vertingiausios Lietuvos įmonės, 2011, <http://www.veidas.lt/vertingiausios-lietuvos-imonės-2>).

Apibendrinant galima teigti, jog eksportas tampa kasdienybe vis didesniai skaičiui Lietuvos įmonių. Tam įtakos turi susiklosčiusi ekonominė situacija, nedidelė vietinė rinka, palankiai susiklosčiusios politinės bei ekonominės sąlygos. Taip pat sėkmingai eksporto plėtrai įtakos turi įmonės pasiruošimas bendradarbiauti su užsienio šalimis, reikalingos informacijos sukaupimas, planavimas, darbuotojų patirtis.

2.2. Tyrimo metodologija

Tyrimo metodologiją, kaip tyrimo pobūdžio ir metodo pasirinkimą, lėmė tyrimo technine užduotimi apibrėžta problema ir tyrimo tikslas. Tyrimo problema siejama su įgyvendintais ES preferenciniais susitarimais, atveriančiais vis daugiau galimybių plėsti savo veiklą užsienio šalių rinkose, nes šių susitarimų pagalba sumažinami ar visiškai panaikinami muitai tarpusavio prekyboje, tačiau šias galimybes Lietuvos verslininkai nepakankamai išnaudoja. Tyrimo tikslas – išanalizuoti ūkio subjektų, dalyvaujančių tarptautinėje prekyboje, veiklos ypatumus ir numatyti perspektyvas lengvatinių susitarimų srityje. Tyrimo objektu pasirinktos Lietuvos įmonės, bendradarbiaujančios su užsienio šalimis. Tyrimo metu siekiama patikrinti iškeltą hipotezę, t.y. Europos Sąjungos dvišalės prekybos politikos dimensijos įgyvendinimas turi reikšmingos įtakos Lietuvos eksporto plėtrai.

Atliekant tyrimą, pasirinkti šie tyrimo metodai:

1. Statistinių duomenų analizė atlikta, siekiant išanalizuoti statistinę informaciją apie Lietuvos eksportą ir importą pagal valstybes, jų apimtį, užsienio prekybos balansą ir kt.
2. Kiekybiniam tyrimui atlikti pasirinkta anketinė apklausa, siekiant išanalizuoti ūkio subjektų, dalyvaujančių tarptautinėje prekyboje, veiklos ypatumus.
3. Tyrimo duomenims statistiškai apdoroti pasitelkta programinė įranga, t.y. SPSS programa.

Įgyvendinant tyrimo tikslą, pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas. Parengta anketinė apklausa Lietuvos įmonėms, bendradarbiaujančioms su užsienio šalimis, kuria siekiama apklausti įmonių atstovus. Anketa sudaryta atsižvelgiant į iškeltą tyrimo tikslą. Surinkta informacija atspindi Lietuvos įmonių situaciją užsienio rinkoje. Anketinė apklausa suplanuota ir atlikta 2011 metų gruodžio – 2012 metų vasario mėnesiais. Siekta apklausti 160 įmonių, apklausoje dalyvavo 103 įmonės. Buvo vykdoma telefoninė apklausa, kurios privalumas – atsakymai gaunami iškart, ji yra pigi ir atsakiusiųjų skaičius pakankamai didelis. Telefoninė apklausa su kiekvienu respondentu trukdavo apie 10 – 15 min. Norint išvengti subjektyvumo, ir žinant, kad į atvirus klausimus dažnai neatsakoma, anketoje pateikta 22 uždaro tipo klausimai. Klausimyną sudarė socialinių – demografinių kintamųjų blokas (duomenys apie amžių, lytį) ir diagnostinių kintamųjų blokas. Diagnostinį bloką sudarė klausimai apie įmonės veiklą, svarbiausius užsienio prekybos partnerius, užsienio verslo partnerių paieškos būdus, perspektyvą plėsti verslą užsienio rinkoje, paramos poreikį ir kiti klausimai, skirti atskleisti iškeltą tyrimo tikslą.

Siekiant atlikti tyrimą apie Lietuvos užsienio prekybą, išanalizuoti statistiniai duomenys. Pagrindiniai statistinės informacijos šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento duomenys ir „Eurostat“ duomenų bazė. Šių duomenų pagalba buvo analizuojama ir apibendrinama informacija apie Lietuvos eksportą, importą, jų dinamiką, augimo tempų ir apimčių kitimą per pastaruosius penkis metus. Remiantis Statistikos departamento pateikta informacija, buvo išsamiai analizuojami Lietuvos užsienio veiklos partneriai.

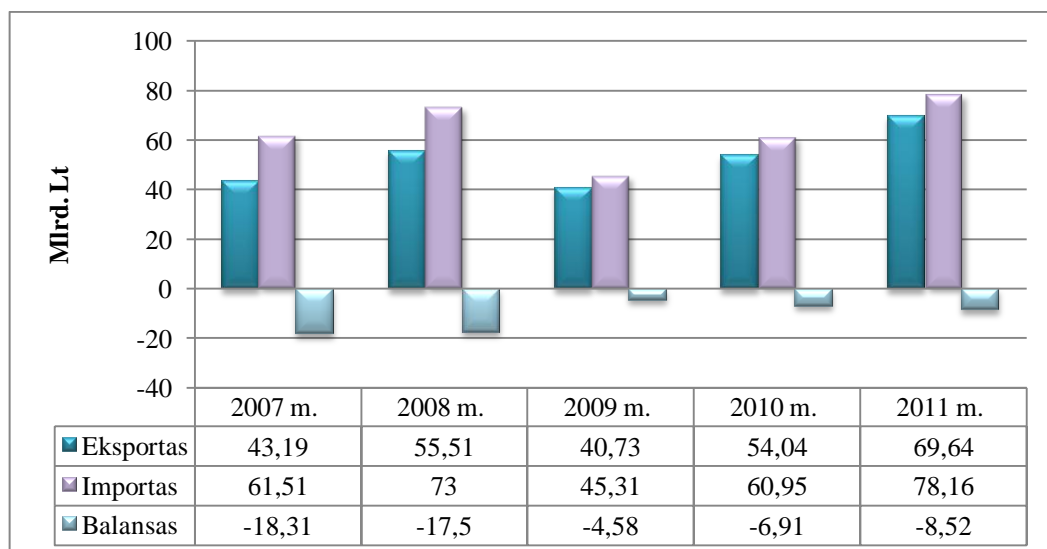
Taip pat šiame etape svarbus dėmesys buvo skirtas Lietuvos eksporto struktūrai, įvertinant atskirų pramonės šakų indėlį į bendrą šalies eksportą bei tam tikrų pramonės šakų eksportuojamos produkcijos apimčių augimo tempus. Remiantis surinkta informacija, duomenys apdoroti grafiškai, sudarytos diagramos, kurios atspindi Lietuvos užsienio prekybos, eksporto ir importo ypatumus.

2.3. Lietuvos įmonių užsienio prekybos plėtros tyrimas dvišalių preferencinių susitarimų srityje

2.3.1. Lietuvos prekių eksporto ir importo ypatumai

Lietuvos užsienio prekybą apibūdina keturi rodikliai: eksportas, importas, išvežimas ir įvežimas. Eksportas ir importas apibrėžia prekybą su ES nepriklausančiomis šalimis, išvežimas ir įvežimas – prekybą su ES valstybėmis. Eksportuotos ar išvežtos prekės yra paskirstytos pagal šalį gavėją. Importuotos prekės skirstomos pagal jų kilmės šalį, o įvežtos – pagal šalį siuntėją. Bendrai užsienio prekybai apibūdinti naudojamos eksporto ir importo sąvokos.

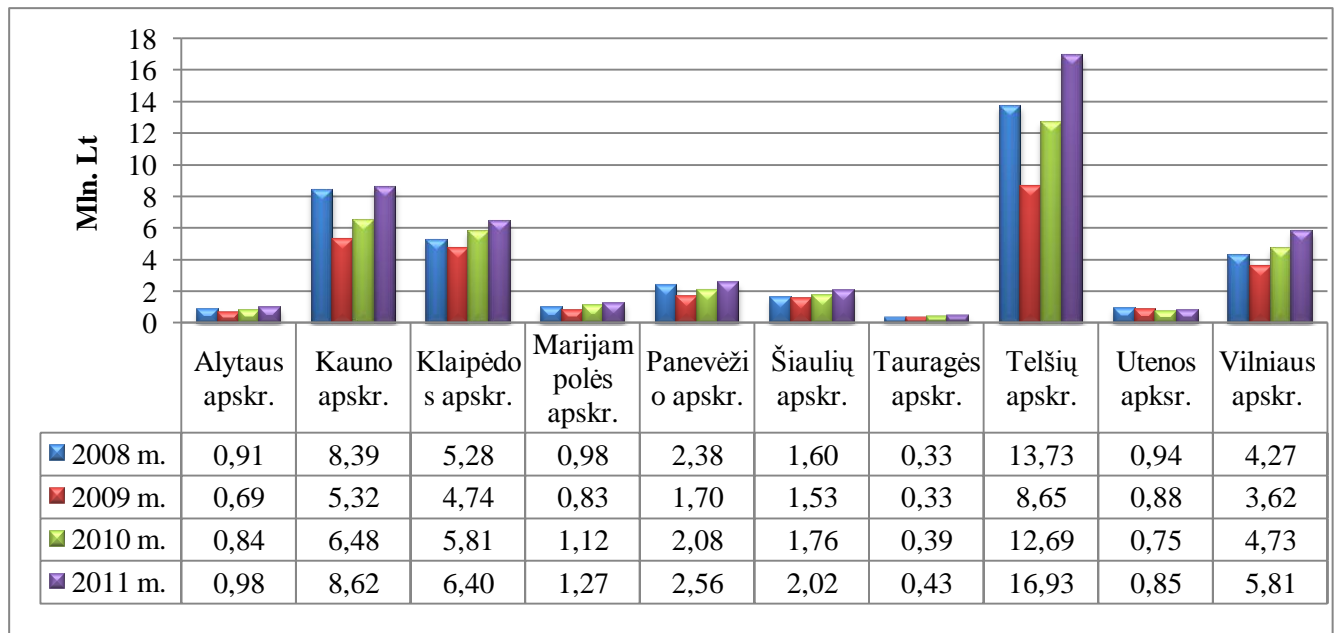
2011 metų pabaigoje Lietuvos eksportas buvo 69,64 mlrd. Lt, tai 61,24 proc. didesnis nei 2007 metais, ir 25,45 proc. pralenkė prieškrizinį 2008 metų lygį (žr. 4 pav.). 2011 metais importuota 78,16 mlrd. Lt vertės prekių, 7,07 proc. pralenkė 2008 metų laikotarpį. Lietuvos užsienio prekybos deficitas sudarė 8,52 mlrd. Lt, 51,31 proc. mažesnis lyginant su 2008 metais.

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis

4 pav. Lietuvos eksporto ir importo dinamika 2007 – 2011 m., mlrd. Lt

2011 metais lietuviškos kilmės prekių eksportas augo 18,19 proc. lyginant su 2008 metų duomenimis. Didžiausias augimas pastebimas Telšių apskrityje, 2011 metais augo 23,31 proc. lyginant su 2008 metų duomenimis, ir 33,41 proc. lyginant su 2010 metų duomenimis. Mažiausias lietuviškos kilmės prekių eksporto pokytis pastebimas Tauragės apskrityje, nuo 2008 metų iki 2011 metų eksportas padidėjo 30,30 proc., tačiau 2009 metais, kriziniu laikotarpiu, kas būdinga visoms Lietuvos apskritims, Tauragės apskrityje eksportas nekrito ir išliko 0,33 mln. Lt kaip ir prieškriziniu laikotarpiu 2008 metais 0,33 mln. Lt. (žr. 5 pav.).

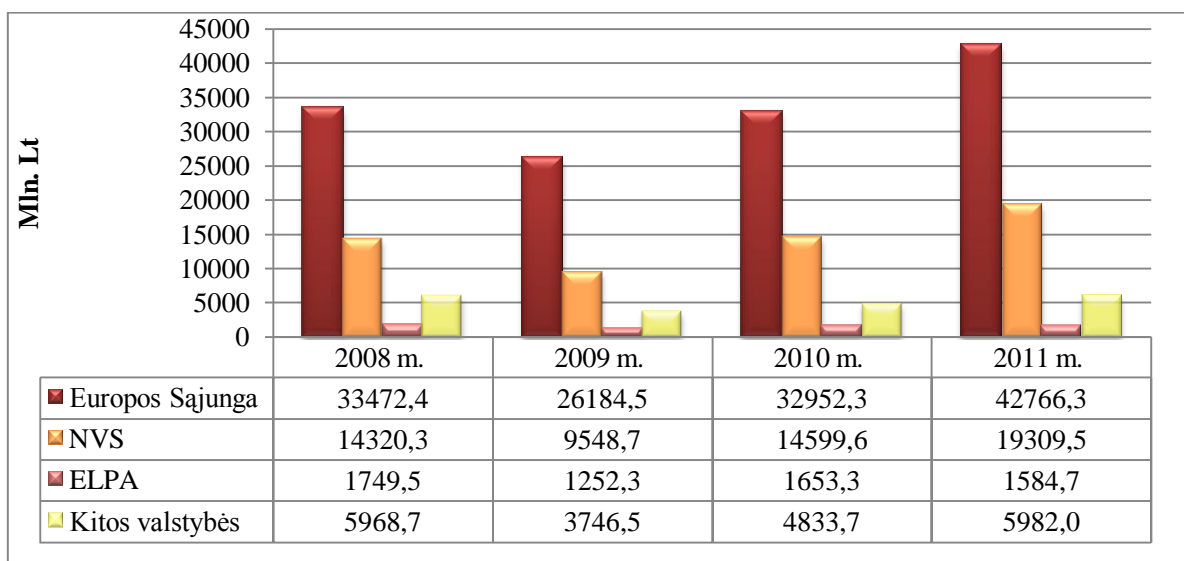

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis

5 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto dinamika pagal administracinę teritoriją 2008 – 2011 m., mln. Lt

2011 metais didžiausia prekių eksporto dalis Lietuvoje teko eksportui į Europos Sąjungos šalis, atitinkamai 62,82 proc. viso prekių eksporto. 2011 metus, palyginti su 2010 metais eksportas į Europos Sąjungos šalis padidėjo 29,78 proc., į NVS šalis 32,26 proc., į ELPA šalis sumažėjo 4,15 proc., į kitas valstybes padidėjo 23,76 proc. 2011 metais, svarbiausios Lietuvos eksporto partnerės buvo Rusija 16,6 proc., Latvija 10,2 proc., Vokietija 9,3 proc., Lenkija 7 proc. (žr. 6 pav.).

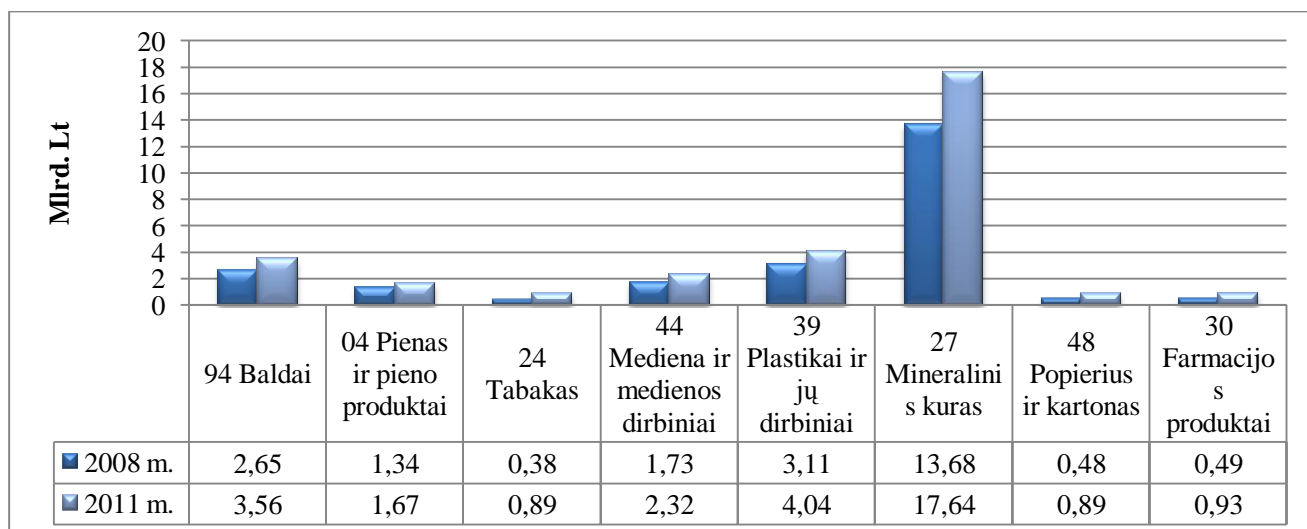
Remiantis statistiniais duomenimis, galima teigti, jog bendradarbiavimas su NVS šalimis, Lietuvai yra reikšmingas, didžioji dalis eksportuojamų prekių į trečiąsias šalis tenka Rusijai. Dėl geografinės padėties, rinkų žinojimo, Lietuvos eksportui yra aktualios kaimyninės Rytų šalių rinkos. Didžiausias dėmesys trečiųjų šalių rinkose sutelkiamas į kaimynines valstybes: Rusiją, Baltarusiją, kitas NVS šalis. Rusija – svarbiausia artimoji kaimynė. Be to, tai antra pagal dydį ES eksporto rinka, trečias pagal dydį ES importo šaltinis ir daugeliui ES valstybių narių – didžiausia energijos tiekėja.

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis

6 pav. Eksporto pagal valstybes dinamika 2008 – 2011 m., mln. Lt

Dėl strateginio partnerės ekonominio dydžio, potencialo ir įtakos pasaulio ekonomikai Europos prekybos politikoje ypatingą dėmesį reikia skirti Rusijai. Jos integracija į PPO yra svarbiausias ES prekybos politikos tikslas. Prekių eksportas į trečiąsias valstybes ir į ES plėtra, viena svarbiausių ekonomikos augimo veiksnių, turintis esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio raidai.

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis

7 pav. Prekių grupės, kurių dalys eksporto struktūroje 2008 – 2011 m. išaugo, mlrd. Lt

Baldų eksportas 2011 metus lyginant su 2008 metais, išaugo 34,65 proc. (žr. 7 pav.), 88,48 proc. viso baldų eksporto sudaro lietuviškos kilmės baldai; patalynės reikmenys, čiužiniai, čiužinių karkasai, dekoratyvinės pagalvėlės ir kita produkcija priskirta šiai grupei. 2011 metais Europa buvo pagrindinė rinka, jai teko 76,05 proc. visų lietuviškos kilmės baldų (Švedijai - 21 proc., Vokietijai - 19 proc., Jungtinei Karalystei - 11 proc., Prancūzijai - 10 proc., Danijai - 9 proc.). NVS šalims atiteko 3,20 proc. lietuviškos kilmės baldų (Rusijai - 79 proc., Ukrainai - 8 proc., Baltarusijai - 7 proc.), kitoms šalims teko 9,09 proc. lietuviškos kilmės baldų.

Pieno ir pieno produktų eksportas 2011 m. lyginant su prieškriziniu 2008 metų laikotarpiu, augo 24,73 proc. (žr. 7 pav.). 2011 metais lietuviškos kilmės pieno produktai sudarė 96,62 proc. Europos rinkai teko 65,13 proc. lietuviškų pieno produktų (Italijai - 23 proc., Lenkijai - 22 proc., Vokietijai - 20 proc., Latvijai - 11 proc.). Europos rinka 2011 metais išaugo 3,72 proc., lyginant su 2008 metais. NVS šalims 2011 metais teko 30,3 proc. lietuviškų pieno produktų (Rusijai - 95 proc.), lyginant su 2008 metais eksportas į NVS šalis mažėjo 4,35 proc. Kitoms šalims teko 4,57 proc. lietuviškų pieno produktų.

Mineralinio kuro, mineralinės alyvos ir jų distiliavimo produktų; bituminių medžiagų; mineralinių vašku eksportas 2011 metus, lyginant su 2008 metais augo 29,04 proc. (žr. 7 pav.). 93,32 proc. viso eksportuojamo mineralinio kuro yra lietuviškos kilmės. Europos rinkai 2011 metais teko 73,68 proc., lietuviškos kilmės mineralinio kuro (Nyderlandai - 25 proc., Estija - 20 proc., Latvija - 16 proc., Lenkija - 11 proc.), 28,05 proc. daugiau nei 2008 metais. NVS šalims 2011 metais teko 12,37 proc. lietuviškos kilmės mineralinio kuro (Ukraina 79 proc., Rusijai - 7 proc., Moldovos Respublikai - 3 proc.), 74,5 proc. daugiau nei 2008 metais. ELPA šalims 2011 metais teko vos 0,02 proc. lietuviškos kilmės mineralinio kuro, 99,30 proc. mažiau nei 2008 metais. Kitoms šalims 2011 metais teko 13,94 proc. lietuviškos kilmės mineralinio kuro.

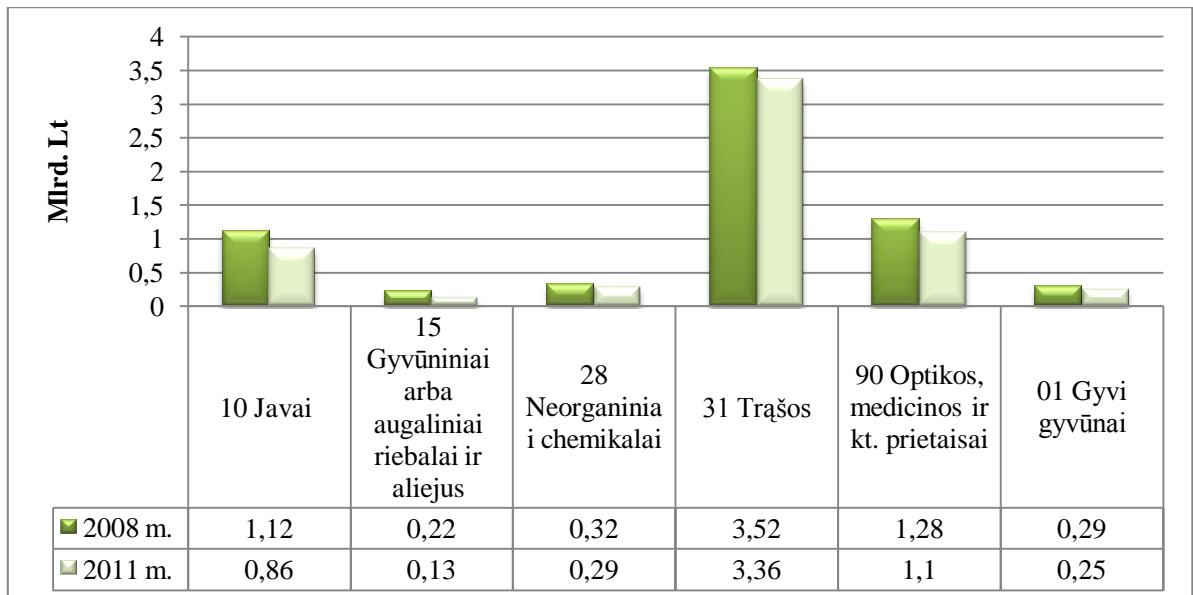
Farmacijos produktų eksportas 2011 metus lyginant su prieškriziniu 2008 metų laikotarpiu augo 91,72 proc. (žr. 7 pav.). 94,76 proc. farmacijos produktų eksporto sudaro reeksportas, 5,24 proc. farmacijos produktų yra lietuviškos kilmės, ir tai - 20,15 proc. mažiau nei 2008 metais. 2011 metais 51,66 proc. lietuviškos kilmės farmacijos produktų teko NVS šalims (Rusijai - 84 proc., Moldovos Respublikai - 4 proc.), 37,41 proc. – Europos rinkai (Latvijai - 43 proc., Estijai - 30 proc.). Reeksporto pagrindinė rinka Europa, kuriai tenka 87,51 proc. farmacijos produktų reeksporto, t.y. 110,34 proc. daugiau nei 2008 metais. Į NVS šalis reeksportas 2011 metais sudarė 11,77 proc., 83,94 proc. didesnis nei 2008 metais.

Plastikų ir jų dirbinių eksportas 2011 metais augo, ir 30,03 proc. buvo didesnis nei 2008 metais. 80,72 proc. (žr. 7 pav.) eksportuojamų plastikų ir jų dirbinių sudaro lietuviškos kilmės plastikai, 25,95 proc. daugiau nei 2008 metais.

2011 metais Europai teko apie 90 proc. lietuviškos kilmės plastikų (Lenkijai - 16 proc., Prancūzijai - 6 proc., Švedijai - 6 proc.), 64,4 proc. lietuviškos kilmės plastikų Europai eksportuojama iš Klaipėdos apskrities, 21,79 proc. eksportuojama iš Vilniaus apskr.

NVS šalims 2011 metais teko 6,5 proc. lietuviškos kilmės plastikų (Rusijai - 47 proc., Baltarusijai - 24 proc., Ukrainai - 22 proc.), 45,37 proc. eksportuojama iš Vilniaus apskrities, 30,49 proc. – iš Klaipėdos apskrities.

Medienos eksportas 2011 metais augo, 34,04 proc. buvo didesnis nei 2008 metais (žr. 7 pav.). 84,56 proc. eksportuojamų medienos ir medienos dirbinių yra lietuviškos kilmės, 35,07 proc. daugiau nei 2008 metais. Europai tenka 82,24 proc. lietuviškos kilmės medienos (Vokietijai - 22 proc., Švedijai - 14 proc., Danijai - 11 proc., Latvijai - 8 proc.), lyginant su 2008 metais lietuviškos medienos eksportas į Europą augo 31,66 proc. Lietuviškos kilmės eksportas į NVS 2011 metus lyginant su 2008 metais mažėjo 5,56 proc.

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis

8 pav. Prekių grupės, kurių dalys eksporto struktūroje 2008 – 2011 m. mažėjo, mlrd. Lt

Remiantis statistiniais duomenimis (žr. 8 pav.), javų eksportas 2011 metus lyginant su 2008 metais sumažėjo 261 mln. Lt arba 23,33 proc. 95,66 proc. eksportuojamų javų yra lietuviškos kilmės, 2011 metais Europai teko 54,69 proc. lietuviškos kilmės javų (Latvijai - 24 proc., Vokietijai - 24 proc., Nyderlandai - 10 proc. Ispanijai - 10 proc.). 35 proc. eksportuojama iš Kauno apskrities, 25 proc. – iš Klaipėdos apskrities, 24 proc. – iš Vilniaus apskrities. 2011 metais lietuviškos kilmės javų eksportas į NVS šalis, lyginant su 2008 metais mažėjo 79,08 proc., arba 36 mln. Lt. 43,25 proc. lietuviškos kilmės javų tenka kitoms šalims.

2011 metais optikos, fotografijos, kinematografijos, matavimo, kontrolės, precizijos, medicinos arba chirurgijos prietaisų eksportas, lyginant su 2008 metais mažėjo 13,81 proc., arba 177 mln. Lt (žr. 8 pav.). 47,35 proc. eksportuojamų optikos, fotografijos, kinematografijos, matavimo, kontrolės, precizijos, medicinos arba chirurgijos prietaisų yra lietuviškos kilmės. 2011 metais, lyginant su 2008 metais lietuviškos kilmės prietaisų eksportas didėjo 23,82 proc. arba 100 mln. Lt, 67,83 proc. eksportuojama iš Vilniaus apskrities (25,51 proc. didėjo lyginant su 2008 metais), 29,65 proc. – iš Kauno apskrities (32,21 proc. didėjo lyginant su 2008 metais). 2011 metais Europai teko 66,92 proc. lietuviškos kilmės prietaisų (Vokietija - 24 proc., Jungtinė Karalystė - 18 proc., Suomija - 16 proc.), NVS šalims - 8,92 proc. (Rusija - 73 proc., Baltarusija - 12 proc.), ELPA šalims - 3,33 proc. (Norvegija - 82 proc.), kitoms šalims - 20,82 proc. (žr. 8 pav.).

Trąšų eksportas 2011 metais lyginant su 2008 metais mažėjo 4,62 proc. (žr. 8 pav.). 95,92 proc. eksportuojamų trąšų yra lietuviškos kilmės, lyginant su 2008 metais lietuviškos kilmės trąšų eksportas mažėjo 6,74 proc. 96,92 proc. eksportuojama iš Kauno apskrities (7,32 proc. mažėjo lyginant su 2008 metais), 2,77 proc. – iš Marijampolės apskrities (29,98 proc. didėjo lyginant su 2008 metais). 2011 metais Europai teko 67,30 proc. lietuviškos kilmės trąšų (Prancūzija - 22 proc., Vokietija - 18 proc., Jungtinė Karalystė - 17 proc., Belgija - 9 proc.), NVS šalims - 1,17 proc. (44,45 proc. didėjo lyginant su 2008 metais) (Rusija - 96 proc.), kitoms šalims tenka 31,13 proc. (Indija - 35 proc., Jungtinės Valstijos - 30 proc.).

Gyvūninių arba augalinių riebalų ir aliejų bei jų skilimo produktų, paruoštų maistinių riebalų, gyvūninių arba augalinių vašku eksportas 2011 metus lyginant su 2008 metais mažėjo 39,88 proc. arba 86 mln. Lt (žr. 8 pav.). 57,23 proc. eksportuojamų gyvūninių arba augalinių riebalų ir aliejų bei jų skilimo produktų yra lietuviškos kilmės, lyginant su 2008 metais lietuviškos kilmės eksportas 14,86 proc. mažėjo. 35,24 proc. eksportuojama iš Klaipėdos apskrities (47,39 proc. mažėjo lyginant su 2008 metais), 32,82 proc. – iš Vilniaus apskrities (93,77 proc. didėjo lyginant su 2008 metais), 7,7 proc. – iš Panevėžio apskrities (57,67 proc. mažėjo lyginant su 2008 metais). 2011 metais Europai teko 76,71 proc. lietuviškos kilmės gyvūninių arba augalinių riebalų ir aliejų produkcijos (Latvija - 40 proc., Čekija - 20 proc., Lenkija - 16 proc.), lyginant su 2008 metais 26,11 proc. didėjo. Į NVS šalis buvo eksportuojama 7,05 proc. viso lietuviškos kilmės gyvūninių arba augalinių riebalų ir aliejų bei jų skilimo produktų (Rusija - 63 proc., Ukraina - 30 proc.), lyginant su 2008 metais 56,78 proc. didėjo lietuviškos kilmės eksportas į NVS šalis.

Analizuojant statistikos departamento 2011 metų eksporto ir importo duomenis, pagal Kombinuotosios nomenklatūros (arba KN) skirsnius ir valstybių sąjungas (žr. 3 lent.), didžioji dalis prekių eksportuojama į Europos Sąjungos šalis 61,54 proc. arba 42,74 mlrd. Lt, importuojama - 55,87 proc. arba už 43,66 mlrd. Lt prekių.

Į NVS šalis eksportuojama 27,79 proc. (arba 19,30 mlrd. Lt), importuojama 36,63 proc. arba už 28.63 mlrd. Lt. ELPA šalims mažiausiai tenka eksporto iš Lietuvos tai - 2,28 proc. arba 1,58 mlrd. Lt, importuojama vos 0,76 proc. (arba 0,59 mlrd. Lt).

2011 metais didžiausią eksporto dalį sudarė mineraliniai produktai (V skyrius) 25,63 proc., mašinos ir mechaniniai, elektros įrenginiai (XVI skyrius) 10,34 proc., chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcija (VI skyrius) 9,19 proc., antžeminio, oro, vandens transporto priemonės ir pagalbiniai transporto įrenginiai (XVII skyrius) 7,67 proc. (žr. 3 lent.).

Didžiausią importo dalį sudarė mineraliniai produktai (V skyrius) 35,06 proc., mašinos ir mechaniniai, elektros įrenginiai (XVI skyrius) 12,18 proc., chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcija (VI skyrius) 10,37 proc., antžeminio, oro, vandens transporto priemonės ir pagalbiniai transporto įrenginiai (XVII skyrius) 8,44 proc. (žr. 3 lent.).

3 lentelė . Eksportas ir importas 2011 metais pagal KN skirsnius ir valstybių sąjungas, tūkst. Lt

KN	Europos Sąjunga		NVS		ELPA			
	Eksportas	Importas	Eksportas	Importas	Eksportas	Importas		
Iš viso:	69458018.4	78154389.5	42741896.9	43664609.1	19302887.3	28632051	1584586.6	594018.9
I	3348669.1	2201720.9	2250714.7	1851245.2	937636.3	98850.7	839.4	115218.7
II	3995465.7	3361710.7	1613752.8	2894013.7	1943952.3	249733.8	30432.9	372.4
III	129868.7	411200.4	93537.6	267786.9	24262.1	123610.3	11252.1	2874.7
IV	4090592.1	3593028	2805818.4	2978958.1	929313.6	210417.8	122617.5	13716.2
V	17803817.2	27401719.2	13328483.2	1919197.5	2131291.9	24765533	3740.1	15290
VI	6383574.2	8108482.2	4048754.3	6611045.3	1149394.7	1067241	54517.1	56762.6
VII	4323053.2	3354450.1	3376224.9	2903378.6	820333.4	201841	98498	21439.7
VIII	310534.6	271795.1	240104.7	202701	64582.6	12678.1	1402.6	3450.5
IX	2330853.4	1081903.9	1897610.2	739165.8	139649.8	296180.2	158210.8	4366.6
X	1254313.5	1641473.2	544357.1	1477968.8	646418.6	82573.5	34954.9	43502.2
XI	3666223.7	3136903.9	2146986.9	2430668.4	1110426.2	153132.7	220793.8	52155.7
XII	124743.7	355103.6	73148.9	276060	47861.3	4009	2754.5	811.2
XIII	576953	868933.7	293548	707712.5	254150.8	90276.5	14606.8	4731.8
XIV	269250.6	220880.3	234440.1	183034.4	18486.4	3649.1	90.4	1239.5
XV	3258687.7	4023217	2070637.6	2865480.1	713858.1	790867.8	145128.9	13765.9
XVI	7183983	9515679.6	3024091	8135786.3	3723171.4	215328.3	140893	131283.3
XVII	5330593.9	6592768.4	1457031.2	5677690.9	3691107.3	195440.3	108174.8	62141.3
XVIII	1127473.5	1050626.7	524998.2	820324.9	444557	31017.9	38921.6	42162.1
XIX	22715.4	17166.5	13701.7	12653.8	878.6	69.3	8098.8	195.3
XX	3924706.2	943969.5	2703920.6	709495.1	510118.7	39577.7	388482.5	8525.1
XXI	1946	1656.6	34.8	241.8	1436.2	22.7	176.1	14.1

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis

Kaip matome, didžiausią eksportuojamų ir importuojamų prekių dalį suskirstytų pagal KN skirsnius, prekių skyriai sutampa. Mineralinių produktų importuojama 53,91 proc. daugiau nei eksportuojama, 90,38 proc. importuojama iš NVS šalių. Mašinų ir mechaninių, elektros įrenginių importuojama 32,45 proc. daugiau, nei eksportuojama, 85,50 proc. importuojama iš Europos Sąjungos šalių. Chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcijos importuojama 27,02 proc. daugiau nei eksportuojama. Medienos ir medienos dirbinių eksportuojama 53,58 proc. daugiau, nei importuojama, 53,61 proc. eksportuojamų medienos ir medienos dirbinių yra lietuviškos kilmės. Gyvų gyvūnų ir gyvūninės kilmės produktų eksportuojama 34,25 proc. daugiau nei importuojama, 89,88 proc. yra lietuviškos kilmės.

Iš NVS šalių importuojama 48,33 proc. prekių daugiau, nei eksportuojama. NVS šalims tenka 69,24 proc. visų eksportuojamų antžeminio, oro, vandens transporto priemonių ir pagalbinių transporto įrenginių, 94,71 proc. daugiau nei importuojama. Taip pat NVS šalims tenka 51,83 proc. viso eksportuojamų mašinų ir mechaninių, elektros įrenginių, 48,65 proc. augalinių produktų.

Europos Sąjunga – didžiausia pasaulio prekiautoja, Lietuva į Europos Sąjungos šalis eksportuoja 61,54 proc. viso prekių eksporto. Laisva jos narių tarpusavio prekyba beveik prieš 50 metų padėjo sėkmingai sukurti ES. Todėl Sąjunga deda pastangas siekiant liberalizuoti pasaulio prekybą ir turtingų, ir neturtingų šalių naudai, duomenys pateikti 3 lentelėje tai patvirtina. Iš Europos sąjungos šalių importuojama 2,16 proc. arba 922,7 mln. Lt daugiau, nei eksportuojama. ES šalims tenka 74,86 proc. visų Lietuvos eksportuojamų mineralinių produktų, tai 85,60 proc. arba 11,4 mlrd. Lt daugiau nei importuojama. Plastikų ir jų gaminių ES šalims tenka 78,1 proc., tai 14 proc. daugiau nei importuojamų. Medienos ir medienos dirbinių ES šalims tenka 81,42 proc. tai 61,04 proc. daugiau nei importuojama iš ES šalių. Todėl, galima teigti, kad bendradarbiavimas su ES šalimis yra labiausiai išvystytas, tam įtakos turėjo kliūčių laisvai prekybai ES panaikinimas, tai sutvirtino ES įsipareigojimą siekti pasaulio prekybos liberalizavimo. ES valstybės narės panaikindamos tarpusavio prekybos tarifus, taip pat suvienodino tarifus iš trečiųjų šalių importuojamoms prekėms, tai skatiną liberalizuoti prekybą su NVS, ELPA šalimis.

Analizuojant 3 lentelę galima teigti, jog dėl išaugusios prekybos spartėja viso pasaulio ekonominis augimas, tai naudinga visoms šalims. Sienų kontrolės panaikinimas sumažino prekių tiekimo laiką ir kaštus. Importas iš trečiųjų šalių padidino konkurenciją valstybių narių rinkose. Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, prekyba su ES valstybėmis narėmis tampa vis aktyvesnė, Lietuvai ES tampa pagrindiniu prekybos partneriu ir investicijų šaltiniu. ES, kaip vieningas ekonominis darinys, yra pagrindinis Lietuvos užsienio prekybos partneris, todėl Lietuvos eksporto galimybes ir ekonominę plėtrą tiesiogiai įtakoja ekonominė situacija ES bei šalių narių ekonominio augimo tempai.

2011 metais, palyginti su 2008 metais, eksportas padidėjo 25,46 proc. (žr. 4 lent.). Eksporto augimui įtakos turėjo plastikų ir jų dirbinių 30,03 proc., medienos 34,04 proc., mineralinio kuro, mineralinės alyvos ir jų distiliavimo produktų; bituminių medžiagų 29,04 proc., baldų 34,65 proc. eksporto padidėjimas. Svarbiausi užsienio prekybos eksporto partneriai 2011 metais buvo Rusija (16,57 proc.), Latvija (10,22 proc.), Vokietija (9,30 proc.), Lenkija (6,98 proc.), Estija (6,64 proc.).

Eksportas į ELPA šalis 2011 metus, lyginant su 2008 metais sumažėjo 9,42 procento. Bendradarbiavimas su ELPA šalimis nėra aktyvus, pagrindinė partnerė yra Norvegija (2,02 proc.), 2011 metus, lyginant su prieškriziniais 2008 metais padidėjo 20,65 proc. (žr. 4 lent.).

4 lentelė. Svarbiausi Lietuvos užsienio prekybos eksporto partneriai, 2011 m.

Eksportas	Mln. Lt	Procentais	
		dalis	Palyginti su 2008 m., padidėjimas, sumažėjimas (-)
Iš viso	69642,55	100	25,46
ES	42741,94	61,36	27,71
Latvija	7118,31	10,22	10,49
Vokietija	6474,61	9,30	62,90
Lenkija	4863,70	6,98	51,62
Estija	4624,50	6,64	45,88
Nyderlandai	4266,32	6,13	124,96
Prancūzija	2875,54	4,13	7,20
Švedija	2484,26	3,57	31,76
NVS	19309,51	27,73	35,35
Rusija	11537,09	16,57	29,39
Baltarusija	3606,61	5,18	44,51
Ukraina	2306,65	3,31	27,77
ELPA	1584,74	2,28	-9,42
Norvegija	1406,66	2,02	20,65

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis

2011 metais į NVS šalis eksportuota 27,73 proc. bendro Lietuvos eksporto vertės prekių. Eksportas į NVS šalis 2011 metus, lyginant su 2008 metais išaugo 35,35 proc.

Į Europos Sąjungos šalis eksportuota 61,36 proc. bendro Lietuvos eksporto vertės prekių, eksportas išaugo 27,71 proc., Europos Sąjungos šalys išlieka aktyviai bendradarbiaujančių šalių sąrašė. Tačiau pagrindinė Lietuvos eksporto partnerė yra Rusija (žr. 4 lent.).

2011 metais išaugo Lietuvos eksportas į Rusiją. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2011 metais jis sudarė 16,57 proc. arba 11537,09 mln.Lt bendro Lietuvos eksporto vertės prekių, ir užima svarbiausią užsienio prekybos partnerių lyderio poziciją. Lietuva pagal prekybos su Rusija 2011 metus, lenkia tokias ES šalis, kaip Latvija, Vokietija, Lenkija, Estija, Nyderlandus.

Didžioji dalis prekių taip pat eksportuojama į ES šalis, tarp daugiausiai Lietuvos prekių eksporto tenkančių šalių yra Latvija - 10,22 proc., (arba 7118,31 mln. Lt) bendro Lietuvos eksporto vertės prekių, užima antrąją vietą tarp svarbiausių užsienio prekybos partnerių, Vokietija - 9,30 proc. (arba 6474,61 mln. Lt) bendrojo Lietuvos vertės eksporto ir užima trečiąją vietą (žr. 4 lent.).

5 lentelė. Svarbiausi Lietuvos užsienio prekybos importo partneriai, 2011 m.

Importas	Mln. Lt	Procentais	
		dalis	Palyginti su 2008 m., padidėjimas, sumažėjimas (-)
Iš viso:	78159,92	100	7,06
ES	43668,44	55,87	3,90
Vokietija	7616,46	9,74	-17,41
Lenkija	7136,90	9,13	9,25
Latvija	5187,44	6,64	54,14
Nyderlandai	3861,70	4,94	46,89
Italija	2470,07	3,16	0,77
Belgija	2448,99	3,13	38,02
Estija	2192,99	2,81	-0,24
NVS	28632,10	36,63	15,78
Rusija	25649,79	32,82	17,36
Baltarusija	1919,66	2,46	53,94
ELPA	594,04	0,76	-19,19
Norvegija	294,59	0,38	-28,04

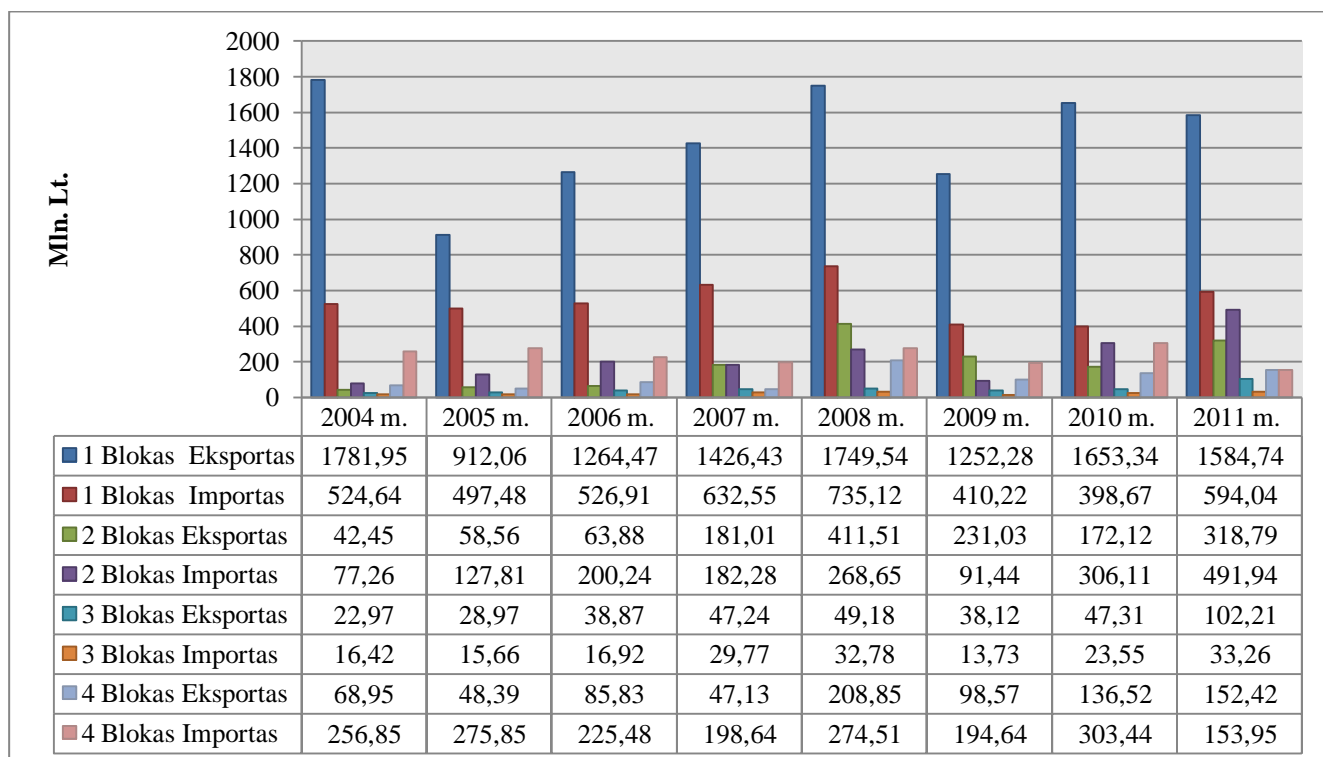
Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis

Svarbiausi užsienio prekybos importo partneriai 2011 metais buvo Rusija (32,82 proc.), Vokietija (9,74 proc.), Lenkija (9,13 proc.), Latvija (6,64 proc.), Nyderlandai (4,94 proc.) (žr. 5 lent.). Rusija tarp svarbiausių užsienio prekybos importo partnerių užima pirmąją vietą. Importas iš Rusijos 2011 metais, lyginant su 2008 metais, didėjo 17,36 proc. Lietuvos ir Rusijos balansas 2011 metais išliko neigiamas, t.y. -14112,7 mln. Lt. Vokietija viena svarbiausių Lietuvos užsienio prekybos partnerių. Vokietijai tenka antra vieta pagal importuojamų prekių apimtį. Importas iš Vokietijos 2011 metais, lyginant su 2008 metais, mažėjo 17,41 proc. Lietuvos ir Vokietijos balansas 2011 metais išliko neigiamas – -1141,89 mln. Lt. Taip pat svarbiausių užsienio partnerių sąrašė išlieka Lenkija.

2.3.2. Lietuvos įmonių užsienio prekybos su dvišalių preferencinių susitarimų šalimis analizė

Siekiant sužinoti, kokią įtaką Europos Sąjungos dvišaliai prekybos susitarimai daro Lietuvai bendradarbiaujant ir plėtojant ekonominius ir prekybinius santykius su trečiosiomis šalimis buvo remtasi statistikos departamento duomenimis. Analizuojamos šalys suskirstytos į 4 blokus, tai – 1 blokas - ELPA šalys (Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija, Šveicarija), 2 blokas – Viduržemio jūros regiono šalys (Alžyras, Marokas, Tunisas, Egiptas, Jordanija, Libanas, Sirija, Izraelis, Palestina), 3 blokas – Balkanų šalys (Kroatija, Serbija, buvusi Jugoslavijos Respublika Makedonija, Juodkalnija) ir 4 blokas – kitos šalys (Meksika, Pietų Afrika, Čilė, Korėja).

9 paveiksle pateikta Lietuvos eksporto ir importo dinamika, į (iš) šalis, kurios suskirstytos pagal blokus (žr. 9 pav.).

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis

9 pav. Lietuvos eksporto ir importo dinamika į (iš) šalis suskirstytas pagal blokus, 2004 – 2011 m. mln. Lt

Eksportas į 1-am blokui priskirtas ELPA šalis, 2004 metais sudarė 6,9 proc., 2008 metais - 3,15 proc., 2011 metais - 2,28 proc. viso bendro Lietuvos eksporto. 2005 metus lyginant su 2004 metais, eksportas sumažėjo 48,82 proc., tačiau vėliau pastebima kilimo tendencija. Nuo 2005 iki 2008 metų eksportas į ELPA šalis nuolatos augo.

2011 metais 88,76 proc. eksportuojamų prekių iš Lietuvos teko Norvegijai. Į ELPA šalis eksportuojama 62,51 proc. arba 990,6 mln. Lt daugiau, nei importuojama. 2004 metais importas iš ELPA šalių į Lietuvą sudarė 1,53 proc., 2008 metais - 1 proc., 2011 metais - 0,76 proc. visų importuojamų prekių. 2011 metais 49,59 proc. prekių importuota iš Norvegijos ir 42,62 proc. - iš Šveicarijos. 2011 m. ELPA šalims tenka 9,9 proc. viso eksportuojamų įvairių pramonės dirbinių, 6,79 proc. medienos ir medienos dirbinių. ELPA šalims 2011 metais teko 11,66 proc. lietuviškos kilmės baldų (Norvegijai - 91 proc., Šveicarijai - 8 proc.) ir medienos – 7,77 proc. (Norvegijai - 92 proc., Šveicarijai - 5 proc.), lyginant su 2008 metais eksportas augo 16,57 proc. Pažymėtina, kad ES ir ELPA šalių laisvos prekybos sutartis turi teigiamą poveikį Lietuvos užsienio prekybai, apimtis su ELPA šalimis nuolat didėjo ir prekybos prekėmis balansas nuolatos yra teigiamas.

Eksportas į 2-am blokui priskirtas Viduržemio jūros regiono šalis, 2004 metais sudarė 0,16 proc. arba 42,45 mln. Lt, 2008 metais 0,74 proc. arba 411,51 mln. Lt, 2011 metais 0,46 proc. arba 318,79 mln. Lt (žr. 9 pav.) viso bendro Lietuvos eksporto.

2008 metus lyginant su 2004 metais eksportas į Viduržemio jūros regiono šalis padidėjo 869 proc. 2011 metais eksportas sumažėjo 22,53 proc. lyginant su 2008 metais. 2008 ir 2009 metais prekybos prekėmis balansas buvo teigiamas. 2011 metais į Egiptą teko 42 proc. (133,89 mln. Lt, 71,59 proc.- tabakas ir jo perdirbti gaminiai, 15,50 - proc. javai), į Tunisą - 22 proc. (70,08 mln. Lt, 88,11 proc. - mineralinis kuras) visos eksportuojamos produkcijos į Viduržemio jūros regiono šalis iš Lietuvos. 2011 metais importas iš Viduržemio jūros regiono šalių padidėjo 83,12 proc. lyginant su prieškriziniu 2008 metų laikotarpiu. Didžioji dalis importuojamų prekių į Lietuvą tenka iš Maroko (423,59 mln. Lt). 2011 metais importas iš Maroko į Lietuvą padidėjo 130 proc., lyginant su 2008 metais. 2011 metais importas iš Izraelio į Lietuvą padidėjo 71,15 proc. lyginant su 2004 metais, ir 36,86 proc. mažėjo lyginant su 2008 metais. 2011 metais į Lietuvą iš Maroko 95,37 proc. arba 403,97 mln. Lt importuojamos produkcijos sudaro druska, siera, žemės ir akmenys, tinkavimo medžiagos, kalkės ir cementas.

Eksportas į 3-am blokui priskirtas Balkanų šalis 2011 metus lyginant su 2004 metų duomenimis padidėjo 344,96 proc. ir sudarė 102.21 mln. Lt (žr. 9 pav.). Nuo 2004 metų, eksportas į Balkanų šalis nuolatos didėjo, ir prekybos prekėmis balansas yra nuolatos teigiamas. 2011 metais 55,75 proc. iš Lietuvos į Balkanų šalis eksportuojamos produkcijos teko Kroatijai (41,66 proc. - trąšų, 10,9 proc. - augančių medžių ir kitų augalų), 43,01 proc. - Serbijai (72,12 proc. - branduolinių reaktorių, katilų (boilerių), mašinų ir mechaninių įrenginių, jų dalių; 9,23 proc. - neorganinių chemikalų, organinių arba neorganinių tauriųjų metalų).

61,06 proc. importuojamos produkcijos į Lietuvą 2011 metais teko iš Kroatijos (48,95 proc. - elektros mašinos ir įrenginiai, bei jų dalys; garso įrašymo ir atkūrimo aparatai; 16,56 proc. - plastikų ir jų dirbinių), 38,92 proc. iš – Serbijos (26,39 proc. - elektros mašinos ir įrenginiai, bei jų dalys; garso įrašymo ir atkūrimo aparatai, 26,13 proc. - popieriaus ir kartono, popieriaus masės, popieriaus arba kartono dirbinių, 20,37 proc. - plastikų ir jų dirbinių).

Eksportas į 4-am blokui priskirtas kitas šalis (Meksika, Pietų Afrika, Čilė, Korėja), 2011 metais padidėjo 121 proc., lyginant su 2004 metų duomenimis. 2011 metais eksportas į Čilę padidėjo 15 kartų, į Pietų Afriką padidėjo 18 kartų, į Meksiką padidėjo 4,5 karto, į Korėją eksportas padidėjo 7,67 proc., lyginant duomenis su 2004 metais (žr. 9 pav.). 2011 metais tarp eksportuojamų prekių į Pietų Afriką - 21,87 proc. sudaro plastikai ir jų dirbiniai, 21,12 proc. javai, 17,46 proc. - pienas ir pieno gaminiai, į Meksiką - 35,72 proc. trašos, 34,76 proc. organiniai chemijos produktai, į Korėją - 56,67 proc. cheminių elementariųjų siūlų (gijų).

Importas 2011 metais 40,06 proc. sumažėjo, lyginant su 2004 metų duomenimis bendrą importuojamų prekių sumą. Tačiau importas mažėjo tik iš Korėjos (2011 metais 56,91 proc. mažėjo, lyginant su 2004 metų duomenimis), su kitomis šalimis pastebima augimo tendencija.

Didelė importuojamų prekių augimo tendencija pastebima iš Čilės 177,47 proc. (56,04 proc. valgomųjų vaisių ir riešutų, 35,09 proc. nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų, bei acto), ir Meksikos - 60,47 proc. (37,56 proc. farmacijos produktų, 26,23 proc. plastikų ir jų dirbinių). Prekybos prekėmis balansas su 4-o bloko šalimis vertinant duomenis bendroje sumoje nuo 2004 metų iki 2011 metų yra neigiamas. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad prekybos prekėmis balansas su Meksika buvo neigiamas tik 2009 ir 2010 metais. 2011 metais prekybos prekėmis balansas su Pietų Afrikos šalimi buvo teigiamas.

Lietuvos užsienio prekybos deficitas sudarė 8,52 mlrd. Lt, 51,31 proc. mažesnis lyginant su 2008 metais. Pagal pateiktą 4 paveikslą, kuriame atsispindi eksporto ir importo dinamika 2007 – 2011 metų, galima daryti išvadą, kad ekonominė padėtis stabilizuojasi, Lietuvos eksportas ir importas nuo 2009 metų didėja ir 2011 metais pralenkė prieškrizinį 2008 metų laikotarpį. Pažymėtina, jog tarp ES ir ELPA šalių sudarytos laisvos prekybos sutarties galima išvelgti teigiamą poveikį Lietuvos užsienio prekybai, apimtis su ELPA šalimis nuolat kito – didėjo ir mažėjo, tačiau prekybos prekėmis balansas nuolat yra teigiamas.

Plėtros asociacijos sutartys. Dėl geografinio artumo, istorinių ir kultūrinių ryšių bei dabartinių ir būsimų migracijos srautų Viduržemio jūros šalys yra ypač svarbios ES prekybos partnerės. Lietuvos užsienio prekyba su Viduržemio jūros regiono šalimis nuolatos auga, prekybos prekėmis balansas yra neigiamas (2011 metais – 173,15 mln. Lt), tačiau vertinant prekybos prekėmis balansą atskirai pagal šalis, su visomis analizuojamomis 2-ojo bloko Viduržemio jūros regiono šalimis prekybos balansas yra teigiamas, išskyrus Maroką (2011 metais – 406,85 mln. Lt).

Galima teigti, jog Lietuvos ir Viduržemio jūros regiono šalių tarpusavio prekyba vystoma teigiamai.

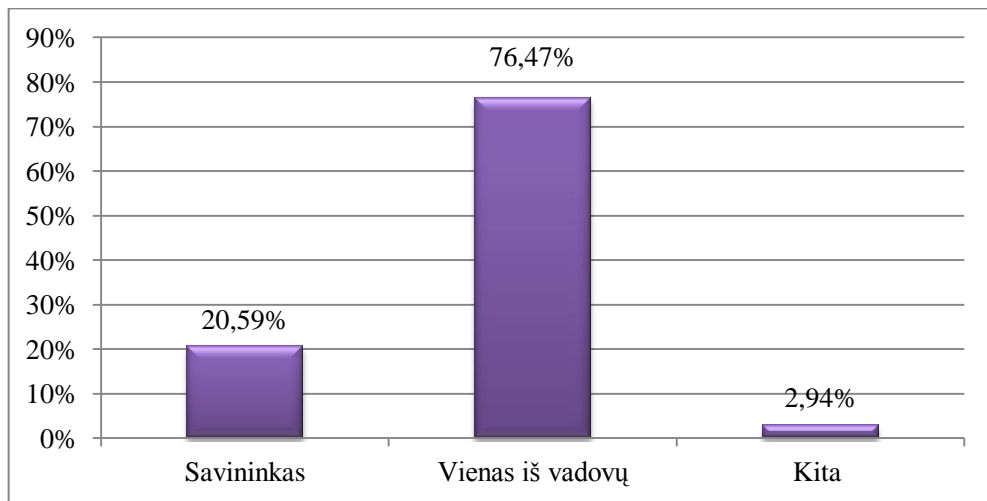
Su Kroatija 2005 m. ir buvusia Jugoslavijos Respublika Makedonija 2004 m. yra sudarytos ir įsigaliojusios stabilizacijos ir asociacijos sutartys. Laikinoji sutartis sudaryta su Juodkalnija, su Serbija yra pasirašyta sutartis. Sutartys turi tikslą ateityje sukurti laisvos prekybos tarp ES ir Vakarų Balkanų šalių erdvę, liberalizuoti prekybą prekėmis, apsaugoti intelektinę nuosavybę. Lietuvos užsienio prekybos su Balkanų šalimis tendencija yra teigiama. Prekybos prekėmis balansas nuolatos yra teigiamas.

ES preferencinių prekybos susitarimų įtaką Lietuvos užsienio prekybai rodo prekybos apimtys su Meksika statistikos duomenys. Nuo narystės ES pradžios 2004 m. gegužės 1 d. Lietuva gali naudotis preferencijomis, kurias nustato ES laisvos prekybos su trečiosiomis šalimis sudarytos ir įsigaliojusios sutartys. Kadangi iki stojimo į ES Lietuva nebuvo sudariusi laisvos prekybos sutarties su Meksika, jos prekybos režimas pasikeitė, prekių importui į Lietuvą ir Bendrijos (Lietuvos) kilmės prekių importui į Meksiką pradėti taikyti preferenciniai importo muitai. Lietuvos prekių eksportas į Meksiką nuo 2004 m. iki 2009 m. padidėjo 5,4 kartus, o importas tuo pačiu laikotarpiu – 6,6 kartus. Lietuvos užsienio prekybos balansas su Meksika yra palankus Lietuvai: nagrinėjamu laikotarpiu eksportas viršijo importą 3,1 karto.

Tarptautinės prekybos efektyvumas daugeliu atvejų priklauso nuo jos rinkos tyrimų rezultatų, todėl pirmiausia reikia susipažinti su tarptautinės prekybos taisyklėmis ir normomis, pasirinkti pelningą rinką, susirinkti duomenis apie konkretaus regiono produkcijos pasiūlą ir paklausą, išsiaiškinti gamintojus ir jų gamybos ypatumus, finansinę būklę ir kitus aspektus, kurie naudingi bendradarbiaujant su užsienio partneriais.

2.3.3. Lietuvos įmonių, dalyvaujančių tarptautinėje prekyboje, veiklos tyrimo rezultatai

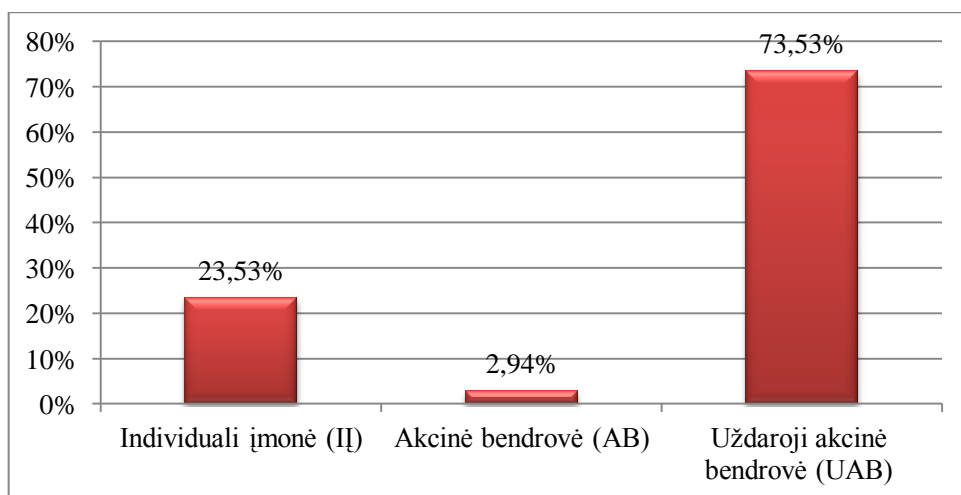
Atlikus anketinę apklausą bei susistemintus rezultatus, pateikiama Lietuvos įmonių tarptautinės prekybos veiklos perspektyvų įvertinimo analizė. 10 paveiksle pateiktas apklausoje dalyvavusių respondentų pasiskirstymas pagal užimamas pareigas įmonėje. Didžioji dalis apklausoje dalyvavusių respondentų buvo, vienas iš vadovų 76,47 proc. ir savininkų 20,59 proc. Tikslingai buvo siekiama apklausti vieną iš įmonės vadovų ar savininkų, siekiant surinkti, kuo išsamesnę ir tikslesnę informaciją, apie įmonės veiklą, svarbiausius užsienio prekybos partnerius, užsienio verslo partnerių paieškos būdus, perspektyvą plėsti verslą užsienio rinkoje, paramos poreikį ir kitus klausimus, skirtus atskleisti iškeltą tyrimo tikslą (žr. 10 pav.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pareigas, proc.

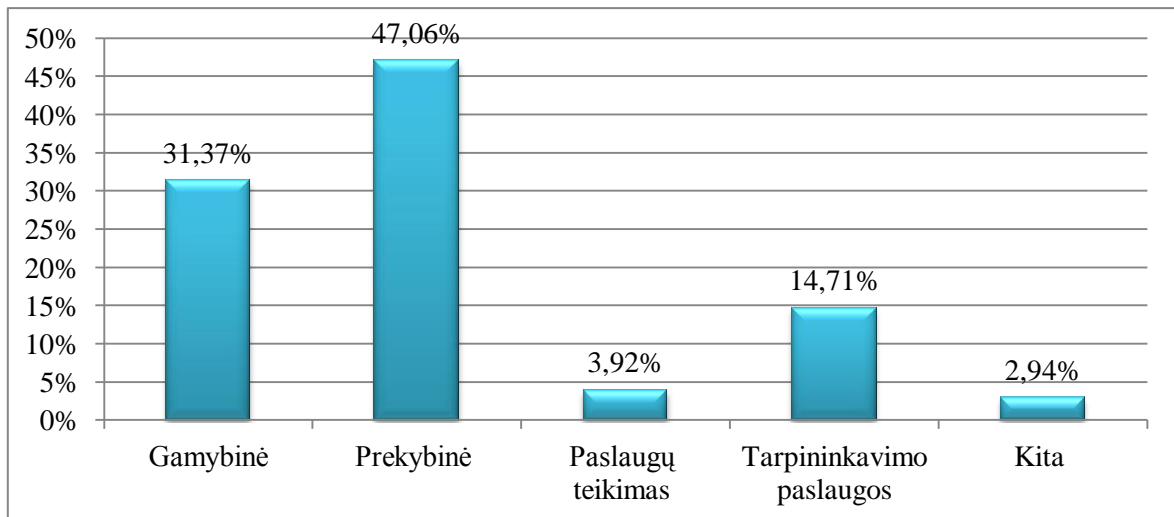
Statistikos departamento duomenimis 2011 metų pradžioje iš viso pagal teises formas Lietuvoje veikė 86987 įmonės. Uždarnosios akcinės bendrovės (toliau – UAB) statusą turinčios įmonės sudaro 56,24 proc. (48919 sk.) visų veikiančių įmonių. Apklausoje dalyvavo vos 0,15 proc. UAB statusą turinčių įmonių, lyginant duomenis Lietuvos mastu. Individualios įmonės (toliau – II) statusą turinčios įmonės sudaro 18,87 proc. (16411 sk.), Akcinės bendrovės (toliau – AB) 0,39 proc. (343 sk.). Pagal, apklausoje dalyvavusių įmonių skaičių Uždarnosios akcinės bendrovės statusą turinčių įmonių buvo 73,53 proc., Individualios įmonės statusą turinčių įmonių - 23,53 proc., Akcinės bendrovės statusą turinčių įmonių - 2,94 proc. (žr. 11 pav.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

11 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal juridinį statusą, proc.

Lietuvoje 2011 metais, statistikos departamento duomenimis, didžioji dalis įmonių, tai 11,69 proc. (10173 įmonės) vykdė mažmeninės prekybos veiklą, 9,10 proc. (7920 įmonės) vykdė didmeninės prekybos veiklą. Taip pat nemaža dalis įmonių užsiima gamybine veikla, 1241 įmonė vykdo medienos bei medienos ir kamštienos gaminių gamybą, išskyrus baldus, 802 įmonės užsiima maisto produktų gamyba, 783 įmonės užsiima baldų gamyba. Pagal veiklos sritį, apklausoje dalyvavo 47,06 proc. prekybine veikla užsiimančios įmonės, 31,37 proc. vykdo gamybinę veiklą, 14,71 proc. užsiima tarpininkavimo paslaugomis, 3,92 proc. paslaugų teikimu, ir 2,94 proc. - kita veikla (žr. 12 pav.).

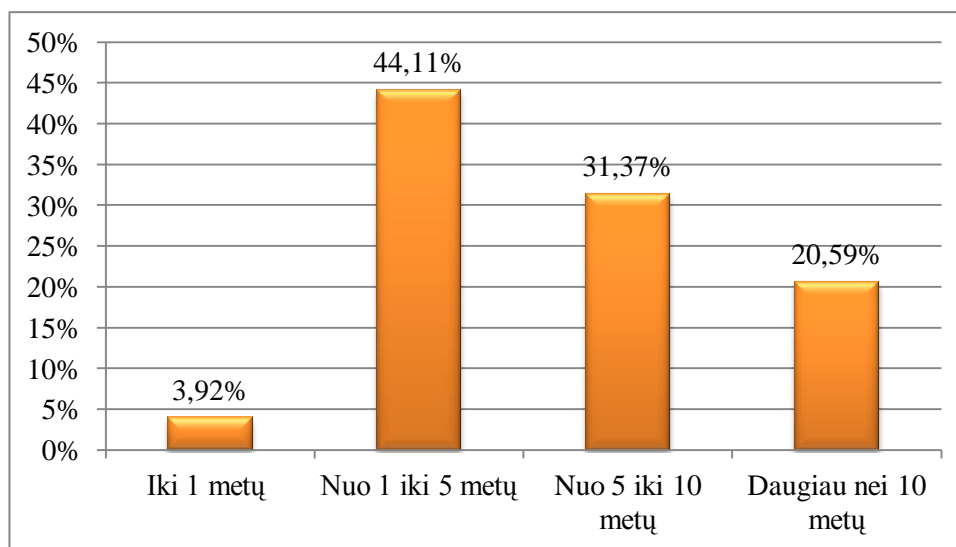
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

12 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal veiklos sritis, proc.

Lietuviai yra išsilavinę ir kvalifikuoti, turi sukaupę prekybinės ir gamybinės veiklos patirties įvairiose veiklos srityse. Remiantis statistiniais duomenimis, nemaža dalis įmonių užsiima paslaugų teikimo ir tarpininkavimo paslaugomis. Apibendrinant veikiančių įmonių pasiskirstymą pagal veiklos sritis, galima išskirti dvi pagrindines ekonominės veiklos rūšis, kurios Lietuvoje tarp įmonių yra populiariausios, t.y. mažmeninė ir didmeninė prekyba. Įmonių pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis atitinka bendras šalies vystymosi tendencijas.

Vykdamt apklausą buvo siekiama sužinoti, kiek metų įmonės veikia užsienio rinkoje. Didžioji dalis apklausoje dalyvavusių įmonių 44,11 proc. užsienio rinkoje veikia nuo 1 iki 5 metų, 31,37 proc. – nuo 5 iki 10 metų, 20,59 proc. įmonių daugiau nei 10 metų, ir 3,92 proc. – iki 1 metų (žr. 13 pav.). Užsiimant veikla, bendradarbiaujant su užsienio partneriais, įmonėms rekomenduojama atlikti eksporto galimybių įvertinimo analizę.

Galima pastebėti, jog pagal apklausoje dalyvavusių įmonių pasiskirstymą, daugiausia apklausoje dalyvavo įmonės, kurios užsienio rinkoje veikia nuo 1 iki 5 metų ir nuo 5 iki 10 metų, todėl, galima daryti prielaidą, kad didžioji dalis įmonių jau turi įgijusios patirtį, bendradarbiaujant su užsienio partneriais, išanalizavusios užsienio rinkas. Pradedančioms įmonėms, prieš pradedant eksportuoti prekes į užsienio rinkas, svarbu tinkamai suformuluoti aiškias eksporto strategijas ir parengti eksporto planus. Norint tai pasiekti, reikia suprasti pasaulio ir verslo tendencijas, tarptautinių kompanijų motyvus ir gebėjimus.

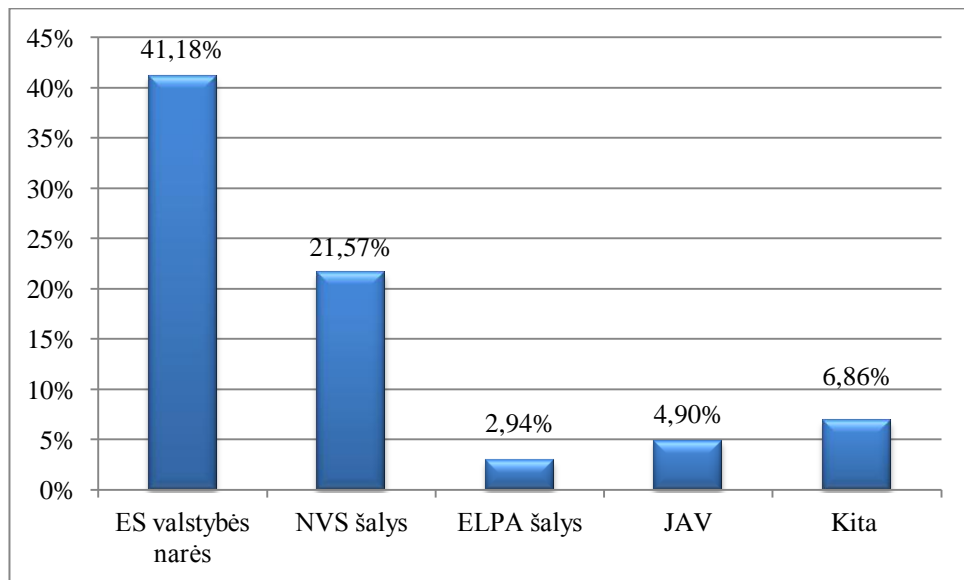

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

13 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal veiklos metus užsienio rinkoje, proc.

Pagrindinės bendradarbiavimo eksportuojant prekes į užsienio rinkas klaidos yra netinkamas rinkos įvertinimas ir atranka, netinkamas finansų paskirstymas, sąnaudų neįvertinimas eksportuojant, personalo kaita, darbuotojų kvalifikacijos ir kompetencijos trūkumas. Įvertinus visus šiuos faktorius ir tinkamai suformulavus aiškius eksporto strategijos planus priklauso, kiek ilgai įmonė sugebės išlikti ir įsitvirtinti užsienio rinkoje.

Apklausoje dalyvavo 79 įmonės, kurios eksportuoja prekes į užsienio rinką, apklausos metu buvo siekiama sužinoti, kurios šalys yra pagrindinės eksporto partnerės. Remiantis statistinės analizės duomenimis, svarbiausi užsienio prekybos eksporto partneriai 2011 metais buvo ES šalys 61,36 proc. (Latvija - 10,22 proc., Vokietija - 9,30 proc., Lenkija - 6,98 proc., Estija - 6,64 proc., Nyderlandai - 6,13 proc.) ir NVS šalys - 27,73 proc. (Rusija - 16,57 proc., Baltarusija - 5,18 proc., Ukraina - 3,31 proc.). 41,18 proc. įmonių svarbiausi eksporto partneriai yra ES šalys, taip pat antroje vietoje pagal svarbiausių eksporto partnerių kriterijų yra NVS šalys su kuriomis bendradarbiauja 21,57 proc. apklausoje dalyvavusių įmonių (žr. 14 pav.).

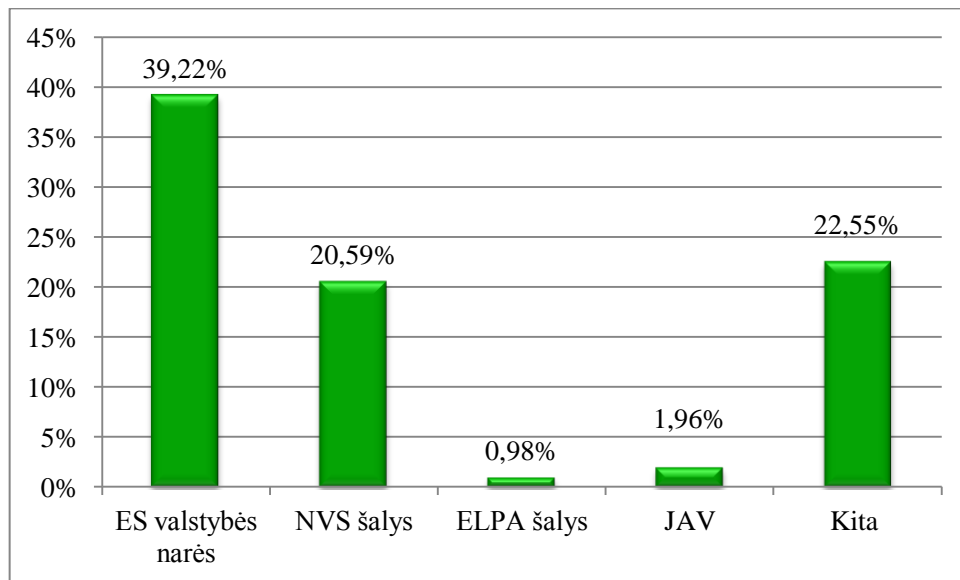

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

14 pav. Svarbiausi eksporto partneriai, proc.

6,86 proc. respondentų nurodė kitas šalis: Turkiją, Kanadą, Kiniją, Meksiką ir Japoniją, atkreiptinas dėmesys, kad šioms šalims netaikomi preferenciniai susitarimai (išskyrus Turkiją ir Meksiką) ir prekybos palankumo režimas yra žemas. Į Kanadą eksportuojama 3,97 proc. (arba 0,699 mlrd. Lt) viso eksportuojamo mineralinio kuro, kuris eksportuojamas iš Telšių apskrities, 0,59 proc. (arba 20 mln. Lt) viso eksportuojamų trąšų, kurios eksportuojamos tik iš Kauno apskrities, taip pat eksportuojama 0,98 proc. (arba 34 mln. Lt) baldų, patalynės reikmenų čiužinių, 48,57 proc. į Kanadą tenkančio baldų eksporto yra iš Klaipėdos apskrities, 17,14 proc. iš Kauno apskrities, 13,14 proc. iš Marijampolės apskrities (žr. 14 pav.).

Į Turkiją eksportuojama 17,43 proc. (arba 212 mln. Lt) geležies ir plieno, iš Klaipėdos apskrities. ES yra sudariusi dvišalius prekybos susitarimus su atskiromis pasaulio šalimis ir regionais. Su Turkija yra sudaryta muitų sąjungos sutartis. 0,56 proc. (arba 19 mln. Lt) visų eksportuojamų trąšų tenka Meksikai iš Kauno apskrities. ES su Meksika yra sudariusi laisvosios prekybos sutartį, kuria siekiama liberalizuoti tiek pramoninių, tiek žemės ūkio prekių prekybą. 4,9 proc. respondentų tarp svarbiausių eksporto partnerių nurodė Jungtinės Amerikos Valstijas (JAV), ir 2,94 proc. ELPA šalis. 6,48 proc. mineralinio kuro tenka JAV, 6,45 proc. (arba 1,14 mlrd. Lt) iš Telšių apskrities, ir 4 mln. Lt iš Klaipėdos apskrities. Su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis ir Japonija, ES nėra sudariusi konkrečių prekybos susitarimų, prekiaujama naudojantis PPO sistema.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

15 pav. Svarbiausi importo partneriai, proc.

Apklausoje dalyvavo 87 įmonės, kurios importuoja prekes iš užsienio šalių. Buvo pateiktas klausimas, su kuriomis užsienio šalimis daugiausiai bendradarbiauja įmonės. Didžiausia dalis 39,22 proc. nurodė ES valstybes nares, 20,59 proc. - NVS šalis, 22,55 proc. - kitas šalis (Kinija, Turkija, Japonija, Indija, Brazilija), 1,96 proc. - JAV, ir 0,98 proc. - ELPA šalis (žr. 15 pav.). Statistinės analizės duomenimis, 2011 metais svarbiausi importo partneriai buvo ES valstybės narės 55,87 proc. (Vokietija 9,74 proc., Lenkija 9,13 proc., Latvija 6,64 proc., Nyderlandai 4,94 proc.), ir NVS šalys - 36,63 proc. (Rusija 32,82 proc.).

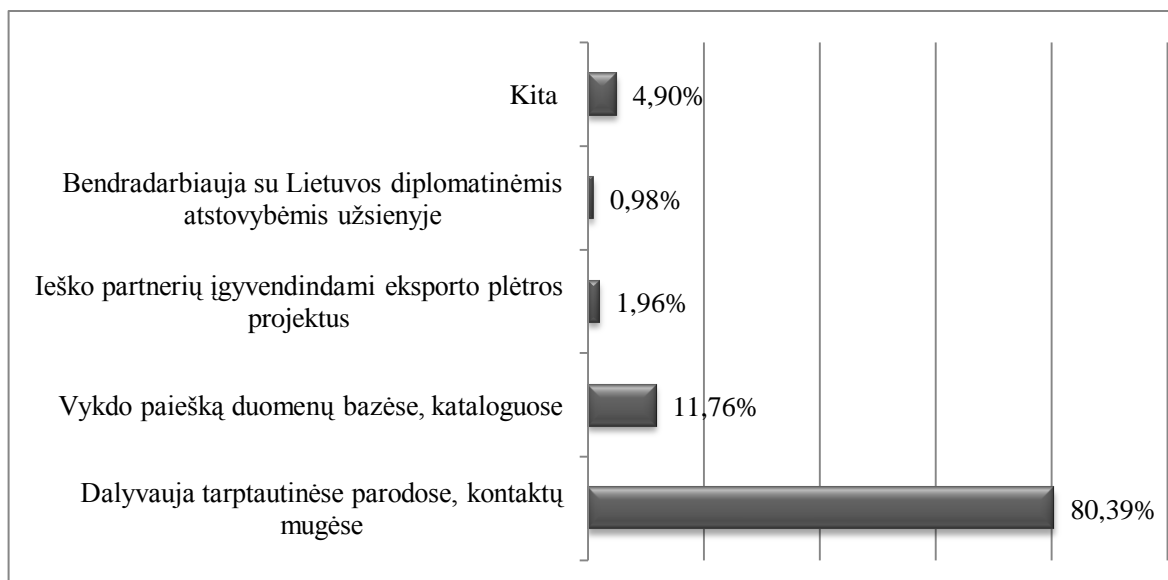
12 apklausoje dalyvavusių įmonių nurodė, kad svarbiausia importo partnerė yra Kinija. Kinija yra šalis, kuriai netaikomi preferenciniai susitarimai, ir prekybos palankumo režimas yra žemas, tačiau iš Kinijos į Lietuvą 2011 metais buvo importuota prekių už 1,559 mlrd. Lt. tai sudaro 2 proc. viso Lietuvai tenkančio importo dalies.

Iš Kinijos į Lietuvą eksportuojama 7,88 proc. arba 313 mln. Lt elektros mašinų ir įrenginių bei jų dalių; garso įrašymo ir atkūrimo aparatūros, 5,55 proc., arba 215 mln. Lt branduolinių reaktorių, katilų (boilerių), mašinų ir mechaninių įrenginių. 2011 metais iš Kinijos į Lietuvą atkeliavo baldų patalynės reikmenų už 82,8 mln. Lt, avalynės už 51 mln. Lt, ir nemaža dalis kitų prekių suskirstytų pagal kombinuotosios nomenklatūros skirsnius. Į Lietuvą iš Turkijos daugiausiai buvo importuotos megztinės arba nertinės medžiagos 46,7 mln. Lt, specialiųjų audinių už 28,2 mln. Lt, iš Indijos - farmacijos produktų už 14,88 mln. Lt, žuvų ir vėžiagyvių, moliuskų ir kitų vandens bestuburių už 13,45 mln. Lt, iš Brazilijos - tabako ir perdirbtų tabako pakaitalų už 36,79 mln. Lt, cukraus ir konditerijos gaminių iš cukraus už 17,68 mln. Lt.

Iš Japonijos daugiausia importuota laivų, valčių ir plaukiojančiųjų įrenginių už 45.23 mln. Lt, antžeminio transporto priemonių, išskyrus geležinkelio ir tramvajaus riedmenys, jų dalys ir reikmenys už 36,85 mln. Lt.

ES pasiryžusi išlaikyti veiksmingą ir subalansuotą partnerystę su savo didžiausia prekybos partnere JAV. ES ir Rusijos ryšiai stiprėja, siekia visapusiškai bendradarbiauti įvairiose srityse. Viduržemio jūros šalių sąjunga siekiama užmegzti glaudesnius ryšius su Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos ES kaimynėmis. ES reguliariai rengia aukščiausio lygio susitikimus su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, Japonija, Kanada, Rusija, Indija, Kinija.

Norint rasti potencialų užsienio prekybos partnerį, įmonė turi pasinaudoti įvairiais paieškos kanalais, iš kurių kiekvienas turi savo privalumų ir trūkumų. Apklausoje metu, buvo siekiama sužinoti, kokiais būdais, apklausoje dalyvaujančios įmonės ieško verslo partnerių užsienio rinkoje (žr. 16 pav.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausoje duomenimis

16 pav. Verslo partnerių paieškos užsienio rinkoje būdai, proc.

Didžioji dalis apklausoje dalyvavusių respondentų teigia, kad verslo partnerių užsienio rinkoje ieško dalyvaujant tarptautinėse parodose ir kontaktų mugėse 80,39 proc. (žr. 16 pav.). Dalyvavimas tarptautinėse parodose ir kontaktų mugėse, yra vienas iš populiariausių verslo partnerių paieškos metodų. Pagrindinis privalumas, dalyvaujant parodose ir kontaktų mugėse yra tiesioginis ryšys su lankytojais ir parodų, kontaktų mugių dalyviais. Jose vienoje vietoje susirenka potencialūs pirkėjai, ir ieškomi pardavėjai, yra palankios sąlygos surasti tinkamą užsienio prekybos verslo partnerį. 11,76 proc. respondentų vykdo paiešką duomenų bazėse ir kataloguose. Taip pat populiarus pradinės paieškos šaltinių yra – verslo katalogai, prieinami internete.

Įvairių šalių kompanijas galima rasti kataloge <http://www.europages.com>. Nuorodas į kitas įvairių šalių kompanijų duomenų bazes ir trumpus jų aprašymus galima rasti Lietuvos Ekonominės Plėtros Agentūros (LEPA) Eksporto portale. 4,9 proc. respondentų nurodė kitus verslo partnerių paieškos būdus, 1,96 proc. respondentų ieško partnerių įgyvendindami eksporto plėtros projektus ir 0,98 proc. respondentų bendradarbiauja su Lietuvos diplomatinėmis atstovybėmis užsienyje. Verslo partnerių pasirinkimas svarbus ir atsakingas etapas, nuo kurio priklauso įsitvirtinimo užsienio rinkose galimybės bei galutiniai eksporto rezultatai. Labai svarbu surinkti informaciją apie būsimą verslo partnerį ir ją įvertinti.

Į pateiktą klausimą, ką respondentai įvertina pasirinkdami importo ar eksporto šalį (-is), didžioji dalis respondentų pasirinko du atsakymų variantus, nes įmonės eksportuoja ir importuoja prekes. Didžioji dalis respondentų 84,31 proc. prekių importui pasirenka šalį, kuriai taikomos ES lengvatinės prekybos sutartys ir 70,59 proc. apklausoje dalyvavusių respondentų teigia, kad prekių eksportui pasirenka šalį, kuriai taikomos ES lengvatinės prekybos sutartys (žr. 17 pav.).

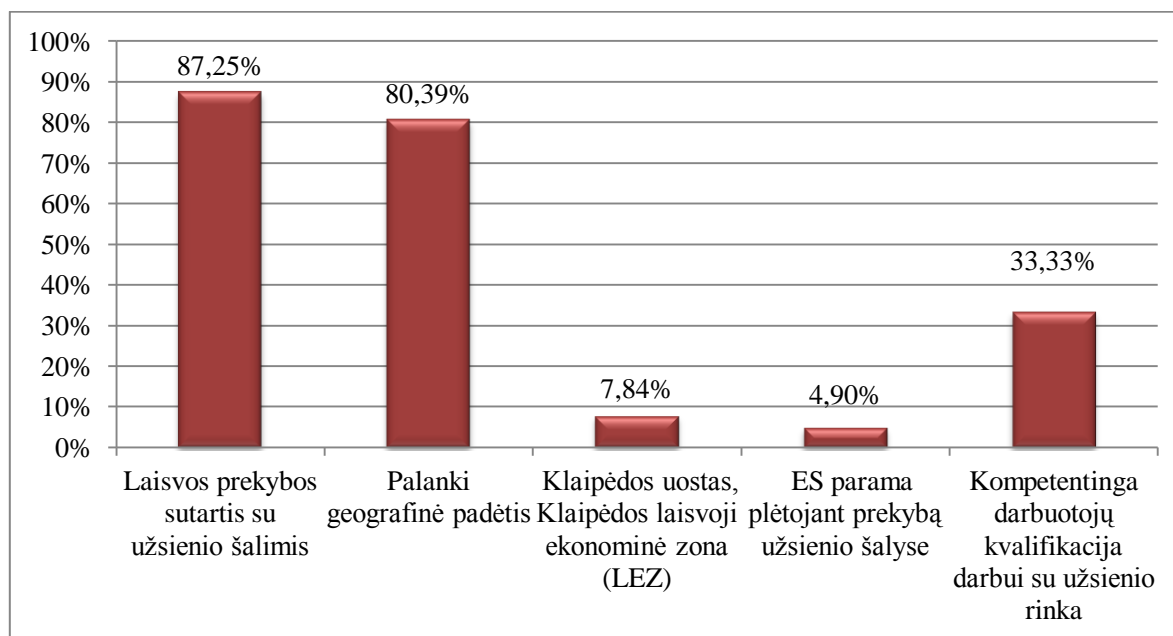

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

17 pav. Pasirenkant importo ar eksporto šalį (-is) įvertinimas, proc.

6,86 proc. į tai nekreipia dėmesio, jei importo į ES muito tarifo norma nėra didesnė nei 5 proc. ir 4,9 proc. į tai nekreipia dėmesio, jei importo į trečiąsias šalis muito tarifo norma nėra didesnė nei 10 proc. 3,92 proc. respondentų teigia, kad jiems trūksta informacijos apie kitų šalių taikomus muitus. Tinkamai pasirinkta rinka gali nulemti eksporto ir importo sėkmę, tuomet taikomi papildomi muitai ir kiti mokesčiai neturi įtakos eksportuojant ir importuojant prekes iš užsienio šalių (žr. 17 pav.).

Šiuolaikiškas ir dažnai sėkmingai veikiantis Europos verslas sparčių technologinių pokyčių amžiuje ir vis didėjant užsienio šalių konkurencijai negali stovėti vietoje. ES verslo politika siekiama užtikrinti, kad neatsiliktume nuo konkurentų ir kurtume naujas darbo vietas. Europa be sienų – viena pagrindinių šios politikos sėkmės sąlygų – veiksmingas ES rinkos be sienų veikimas ir ypatingai laisvas prekių judėjimas per ES šalių sienas.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

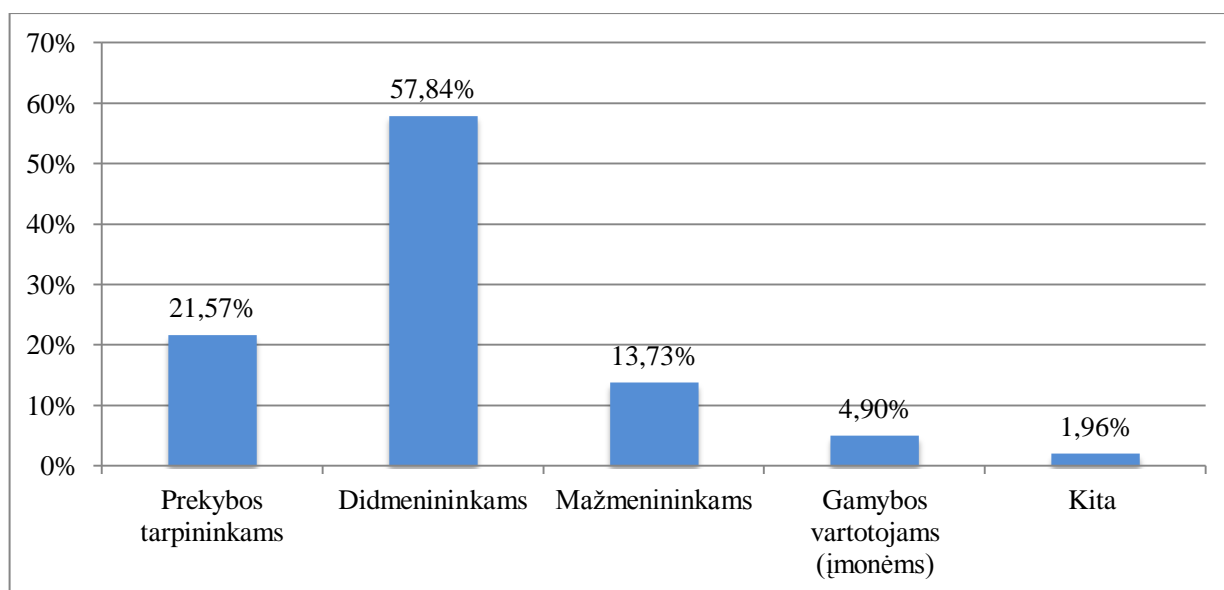
18 pav. Įmonės stipriosios pusės eksportui į užsienio šalis, proc.

ES sudaro laisvosios prekybos sutartis su trečiomis šalimis, siekdama skatinti tarptautinį bendradarbiavimą ir plėtoti darnius ekonominius santykius, sumažindama arba visiškai panaikindama muitus prekėms, igijusioms susitariančių šalių kilmės statusą. Į anketoje pateiktą klausimą, kokios yra įmonės stipriosios pusės eksportui į užsienio šalis, didžioji dalis respondentų, pateikė kelis atsakymų variantus. 87,25 proc. respondentų teigia, kad stiprioji pusė eksportui į užsienio šalis yra Laisvos prekybos sutartis su užsienio šalimis ir 80,39 proc. nurodė, kad yra palanki geografinė padėtis (žr. 18 pav.). 7,84 proc. įmonių stipriosios pusės – Klaipėdos uostas, Klaipėdos laisvoji ekonominė zona (LEZ). Lietuva – geografinis Europos centras, krovinių srautų kryžkelė. Transitui patogioje rytinės Baltijos jūros baseino vietoje įsikūręs Klaipėdos uostas. Į Klaipėdos uostą atvyksta laivai iš daugelio pasaulio valstybių, kasmet atplaukia apie 7000 laivų iš 50 pasaulio šalių, šis uostas yra stambus šalies transporto mazgas, kuriame susijungia NVS bei Azijos regiono šalių ir Europos Sąjungos bei kitos rinkos. Klaipėdos LEZ yra pripažintas valstybinės svarbos ekonominis projektas.

33,33 proc. respondentų teigia, kad įmonės stiprioji pusė eksportuojant prekes į užsienį yra kompetentinga darbuotojų kvalifikacija darbui su užsienio rinka. 4,9 proc. įmonių stipriosios pusės ES parama plėtojant prekybą užsienio šalyse. Eksporto skatinimui skirtos Ūkio ministerijos administruojamos ES paramos priemonės „Naujos galimybės“, „Lyderis“, „E-verslas“, „Procesas LT“, „Asistentas-1“, „Asistentas-3“. Įmonės, pasinaudojusios šiomis paramos priemonėmis, gali aktyviai ieškoti verslo partnerių užsienio rinkose, rengti eksporto strategijas, tobulinti produktus, padarant juos konkurencingus itin reikioje pasaulinėje rinkoje.

57,84 proc. Lietuvos įmonių prekes eksportuoja didmenininkams, 21,57 proc. prekybos tarpininkams, 13,73 proc. mažmenininkams, 4,90 proc. gamybos vartotojams (įmonėms) ir 1,96 proc. nurodė kitas prekių eksporto įstaigas (žr. 19 pav.). Kiekviena įmonė pasirenka jai tinkamiausią eksporto būdą, atsižvelgusi į įmonės verslo strategiją, patirtį eksporto srityje, planuojamos eksporto apimties ir taip pat labai svarbų faktorių už eksportą atsakingų įmonės darbuotojų kvalifikaciją.

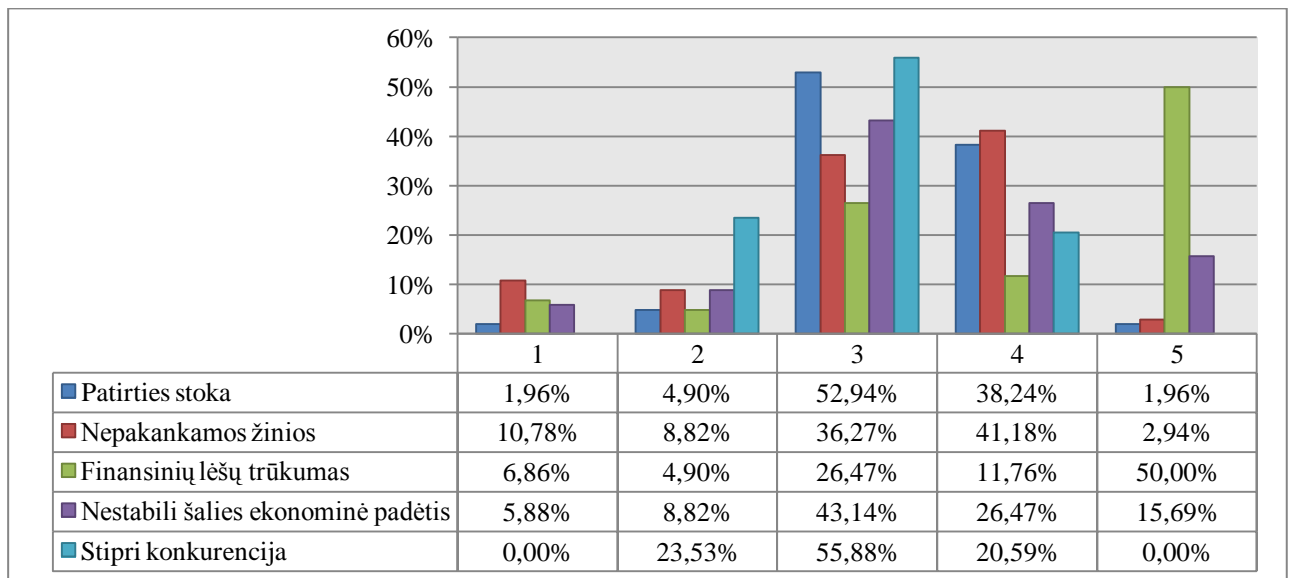
62,75 proc. apklausoje dalyvavusių respondentų teigia, kad mato perspektyvą plėsti verslą užsienio rinkoje. Didžioji dalis apklausoje dalyvavusių respondentų, turi ilgalaikę patirtį užsienio rinkoje (žr. 14 pav.), todėl įvertinusios užsienio rinkos tendencijas, prekybos ir eksporto ypatumus, mato perspektyvą verslo plėtrai.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

19 pav. Įmonių prekių eksporto pasiskirstymas, proc.

Pradedant verslą užsienio rinkoje verslininkai susiduria su kliūtimis, kurios trukdo įsilieti į užsienio rinką. Pradedant eksportuoti prekes į užsienio rinką, pradžia yra susijusi su papildomomis ir ne iš karto atsiperkančiomis išlaidomis, kurios yra didesnės nei pardavimų plėtimo išlaidos vietinėje rinkoje.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

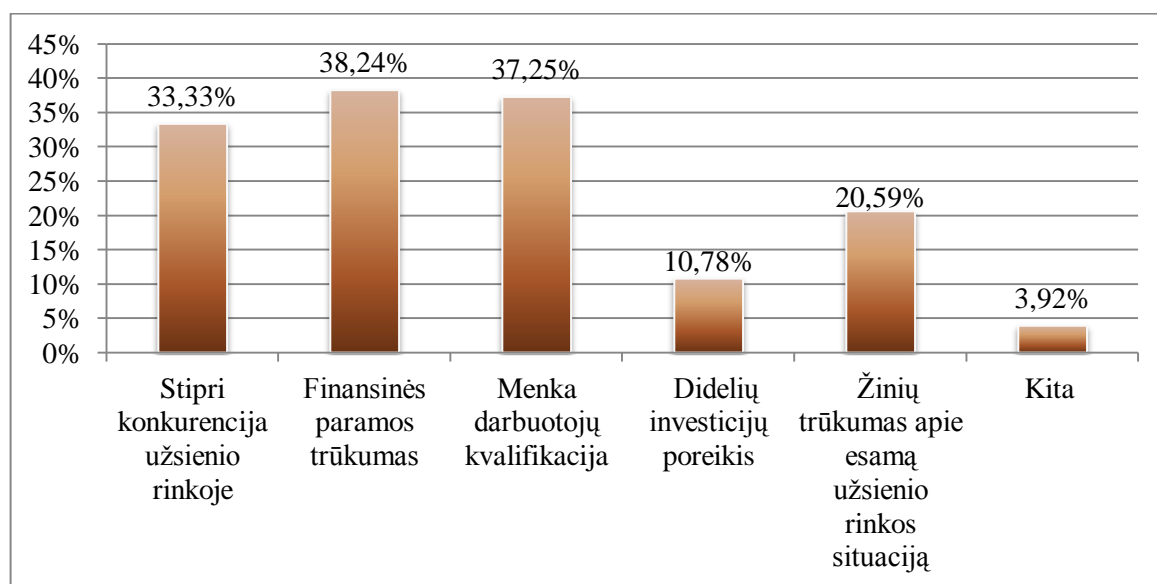
20 pav. Didžiausios kliūtys pradedant verslą užsienio rinkoje (prioritetų tvarka: mažiausia kliūtis yra 1, didžiausia – 5), proc.

Apklausos metu 50 proc. respondentų nurodė, kad finansinių lėšų trūkumas yra didžiausia kliūtis pradedant verslą užsienio rinkoje (žr. 20 pav.). Todėl būtina gerai įvertinti įmonės pajėgumą finansuoti paruošiamuosius ir eksporto pradžios išlaidas. 41,18 proc. respondentų teigia, kad viena iš didesnių kliūčių yra nepakankamos žinios ir 38,24 proc., respondentų teigimu, patirties stoka. 55,88 proc. apklaustųjų vidutiniškai vertina stiprios konkurencijos įtaką pradedant verslą užsienio rinkoje. Pradedant verslą užsienio rinkoje reikia gerai įvertinti visas galinčias iškilti kliūtis, ir pasiruošti sprendimo būdus, kad verslo pradžia užsienio rinkoje būtų sėkminga ir perspektyvi.

Eksportas priklauso nuo įmonės finansinės būklės, nuo eksportuojamų prekių pobūdžio ir užsienio rinkos ypatumų. Apklausos metu buvo siekiama sužinoti, kokios pagrindinės kliūtys iškyla produkcijos eksportui. Respondentai pasirinko po kelis jiems tinkamus atsakymų variantus. Išryškėjo trys pagrindinės kliūtys, su kuriomis susiduria įmonės, eksportuodamos prekes, tai – 38,24 proc. finansinės paramos trūkumas, 37,25 proc. – menka darbuotojų kvalifikacija, 33,33 proc. – stipri konkurencija užsienio rinkoje (žr. 21 pav.). Eksporto skatinimui yra skiriama ES parama, todėl galima daryti prielaidą, kad įmonėms trūksta informacijos apie teikiamas paramas ir jų teikimo būdus. Taip pat viena iš pagrindinių kliūčių yra kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas.

Įmonės rezultatai, pasiekimai, įsitvirtinimas užsienio rinkoje, sėkminga plėtra didžiąja dalimi priklauso nuo įmonės darbuotojų kvalifikacijos, jų motyvacijos. Todėl, įmonės vadovas turi atsižvelgti, skirdamas personalą, kuris rūpinsis tarptautinės prekybos klausimais.

Atsižvelgti kokią tarptautinę patirtį ir žinias turi darbuotojai (tarptautinių pardavimų patirtis, užsienio kalbų mokėjimas ir pan.), kas bus atsakingas už eksporto padalinio sukūrimą ir, ar įmonės vadovybė dalyvaus eksporto marketingo plano įgyvendinime. 20,59 proc. respondentų teigia, kad viena iš pagrindinių kliūčių yra žinių trūkumas apie esamą užsienio rinkos situaciją. Siekiant sėkmingai įeiti į užsienio rinką, būtina išsiaiškinti užsienio rinkos, į kurią planuojama įeiti, potencialą ir monopolizacijos lygį, realias įėjimo galimybes. Veikiant įmonei užsienio rinkose išauga konkurencijos mastas, padidėja esamų, tiek potencialių konkurentų skaičius. Tarptautinėje prekyboje svarbu konkurentus grupuoti į tretinius ir užsienio, nes kiekviena grupė turi savo konkurencinių pranašumų (žr. 21 pav.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

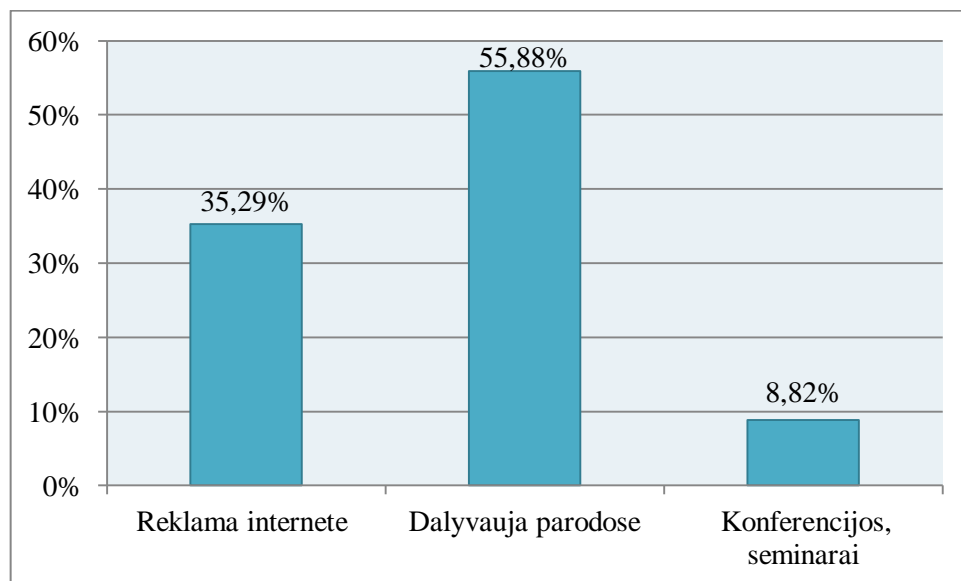
21 pav. Pagrindinės kliūtys, išskylančios produkcijos eksportui, proc.

Eksportas – vienas svarbiausių šalies ekonomikos augimo garantų. Ūkio ministerijos teigimu, rekordiškai didėjantis eksportas 2010 metais padėjo atsigauti valstybės ekonomikai. 2011 metų rugpjūtį bendras prekių eksportas grįžo į 6 mlrd. Lt zoną, o lietuviškos kilmės eksportui, tai buvo rekordinis mėnuo, tuomet prekių eksporto vertė viršijo 4 mlrd. Lt. Apklausos metu respondentams buvo pateiktas klausimas „Ar Lietuvos įmonėms, lyginant su kitomis ES šalimis, yra palankios sąlygos eksportui?“. 65,69 proc. respondentų nuomone, Lietuvos įmonėms yra palankios sąlygos eksportui. Lietuva stengiasi išlaikyti esamas eksporto rinkas ir siekia aktyviai skverbtis į naujas rinkas, kurioms ekspertai planuoja ekonomikos augimą.

Prioritetinėmis eksporto rinkomis šiandien laikomos Baltijos jūros regionas, ES rinka, Rytų kryptis, Kazachstanas, Izraelis, JAV.

Lietuvos eksporto plėtros pastaraisiais metais tendencijos rodo, kad įgyvendinant Lietuvos Respublikos 2009-2013 metų eksporto plėtros strategiją, sudaromos palankesnės sąlygos eksportui ir efektyviau panaudojamas įmonių potencialas konkurencingumui užsienio prekyboje didinti. Laisva ES valstybių narių tarpusavio prekyba vienas iš pagrindinių ES steigimo principų, kuriuo siekiama liberalizuoti pasaulio prekybą tiek turtingų, tiek neturtingų šalių naudai. Tinkamai valdoma prekybos plėtra suteikia galimybę ekonomikai augti.

Didžioji dalis eksportuojančių Lietuvos įmonių ieško bendradarbiavimo galimybių viešindamos savo produkciją, nori efektyviai spręsti naujų klientų ir partnerių paieškos problemas. 55,88 proc. apklaustųjų siekiant pritraukti užsienio klientus dalyvauja parodose (žr. 22 pav.). Dalyvavimas tarptautinėse parodose, kontaktų mugėse yra vienas iš populiariausių verslo partnerių paieškos metodų. Pagrindinis tikslas ir privalumas dalyvaujant parodose ir kontaktų mugėse yra tiesioginis ryšys su lankytojais ir dalyviais. 35,29 proc. apklaustųjų naudoja reklamą internete. Reklama internete gali būti formuojama įvairiomis priemonėmis, labai svarbu turėti reprezentacinę ir vartotojui patrauklią interneto svetainę.

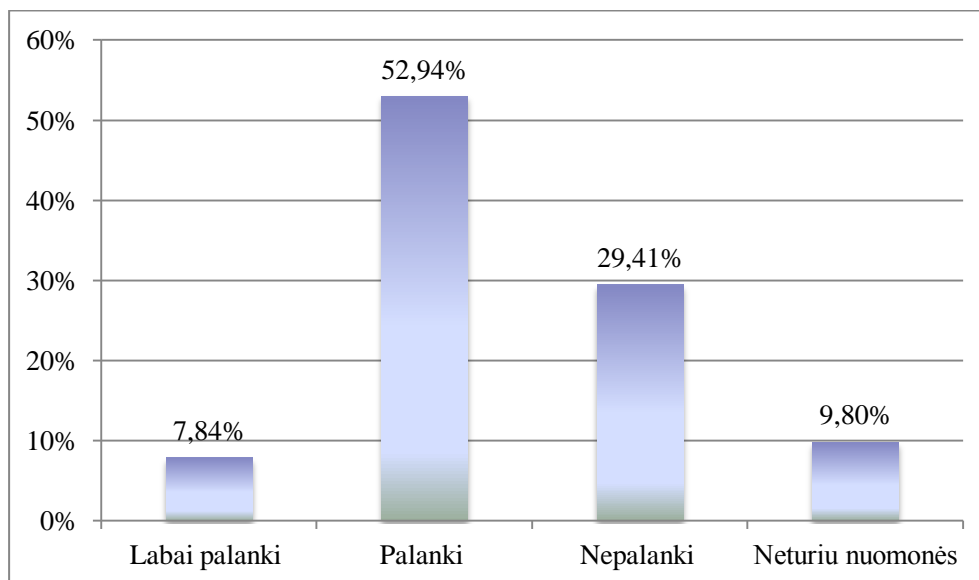

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

22 pav. Naudojama reklama, siekiant pritraukti užsienio klientus, proc.

Lietuvos konkurencingų prekių gamybos, paslaugų teikimo ir jų pardavimo užsienio rinkoje plėtrai didelę reikšmę turi eksportuotojams palankios teisinės aplinkos kūrimas ir administracinės naštos mažinimas siekiant konkurencingumo tarptautiniu mastu didinimas.

Respondentai gana palankiai įvertino dabartinę ekonominę padėtį ir į pateiktą klausimą, ar dabartinė ekonominė padėtis Lietuvoje palanki verslo plėtrai užsienio rinkoje, 52,94 proc. respondentų teigia, kad palanki, 29,41 proc. respondentų teigimu, nepalanki, 9,80 proc. neturi nuomonės ir 7,84 proc. teigia, kad labai palanki (žr. 23 pav.).

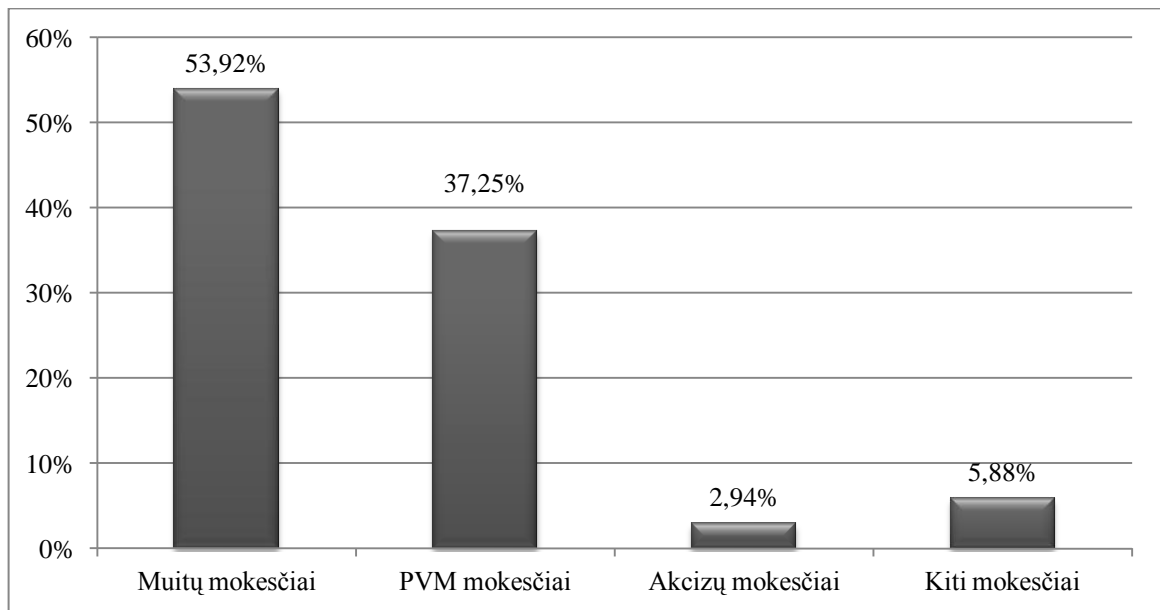

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

23 pav. Ekonominės padėties Lietuvoje įvertinimas verslo plėtrai užsienio rinkoje, proc.

Statistikos departamento duomenimis, 2011 metų pabaigoje Lietuvos eksportas buvo 69,64 mlrd. Lt, tai 61,24 proc. didesnis nei 2007 metais, ir 25,45 proc. pralenkė prieškrizinį 2008 metų lygį. Pagrindinė ekonomikos atsigavimo priežastis yra spartus eksporto ir investicijų augimas. Per praėjusius dvejus metus 60,78 proc. apklausoje dalyvavusių įmonių eksporto apimtys didėjo, 23,53 proc. įmonių eksporto apimtys mažėjo ir 15,69 proc. įmonių eksporto apimtys nesikeitė. Apklausos metu gauti duomenys, leidžia daryti prielaidą, kad apklausoje dalyvavusios Lietuvos įmonės, yra išitvirtinusios užsienio rinkoje ir pasiruošusios didinti eksporto apimtis.

Mokesčiai versle turi tiesioginę įtaką tiek atlygiui, tiek investicinei grąžai, tiek pinigų srautams. Apklausos metu, buvo siekiama sužinoti, kokie mokesčiai apsunkina įmonių darbą užsienio rinkoje. 53,92 proc. respondentų teigia, kad įmonės darbą užsienio rinkoje apsunkina muitų mokesčiai, 37,25 proc. nurodė PVM mokesčius, 2,94 proc. įvardino akcizų mokesčius ir 5,88 proc. nurodė kitus mokesčius (žr. 24 pav.).

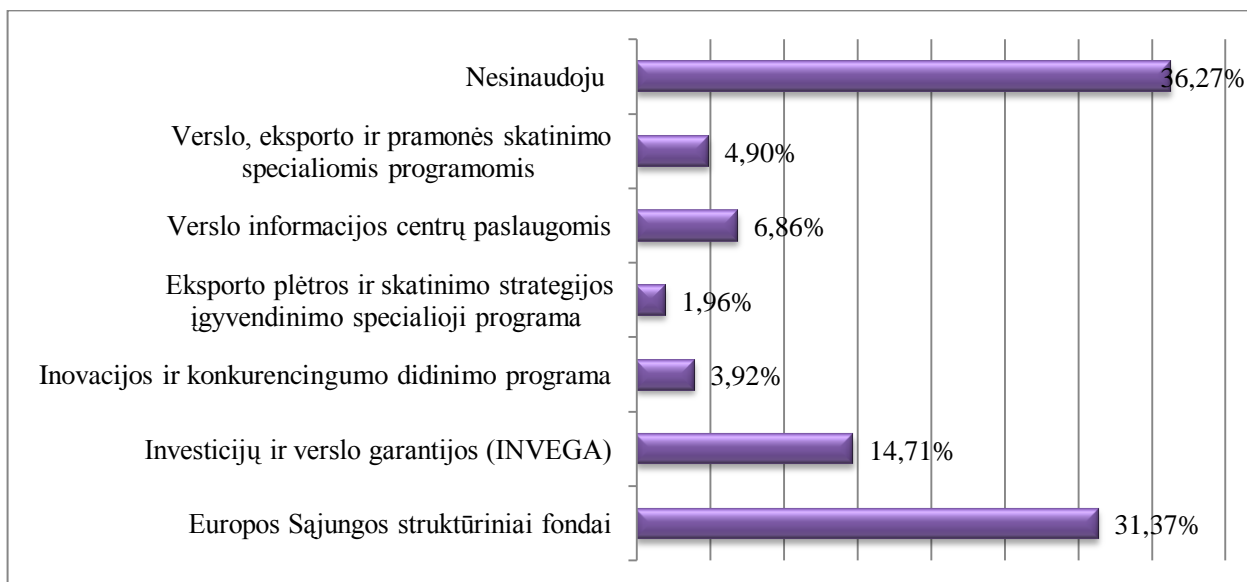

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

24 pav. Mokesčiai, apsunkinantys įmonių darbą užsienio rinkoje, proc.

Eksporto skatinimas yra viena iš prioritetinių Vyriausybės ekonominės politikos veiklos sričių. Skatindamos eksportą, Ūkio ministerija, VŠĮ „Versli Lietuva“ bei kitos valstybinės institucijos, tiek iš nacionalinio biudžeto, tiek iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų vykdo įvairias eksporto skatinimo priemones. 86,47 proc. apklausoje dalyvavusių respondentų teigimu, įmonei reikalinga parama. Visos įmonės turi galimybę pasinaudoti, taikomos paramos eksporto plėtrai priemonėmis. 10,71 proc. respondentų teigia, kad įmonei parama nėra reikalinga ir 2,82 proc. respondentų nėra apsisprendę ir nežino, ar jų įmonei reikalinga, ar nereikalinga parama.

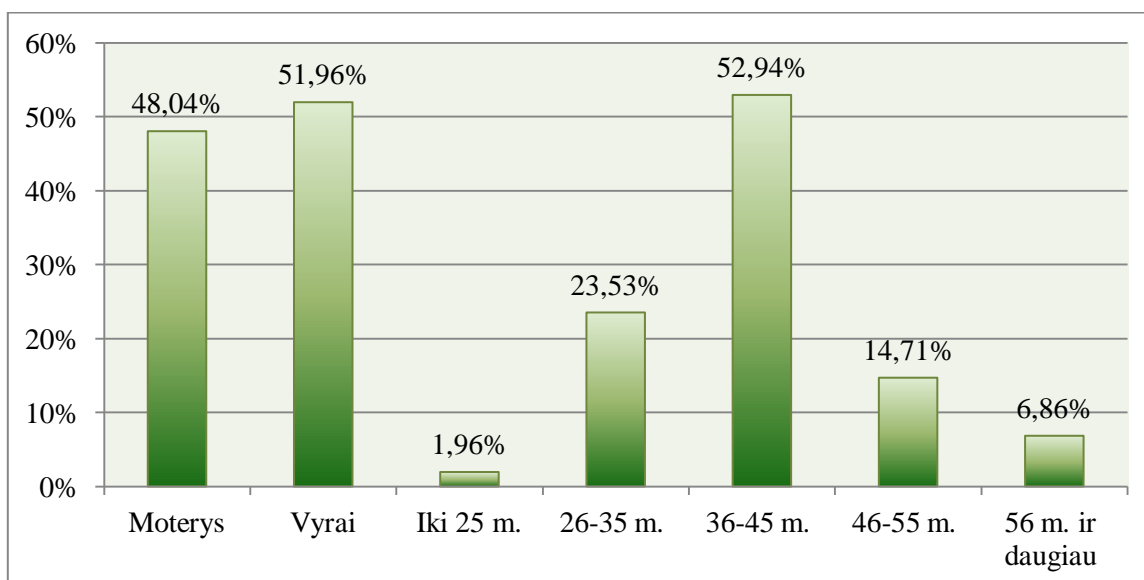
Pateikus klausimą, ar įmonė naudoja paramą ir koku paramos būdu, 36,27 proc. apklausoje dalyvavusių respondentų teigia, kad parama nesinaudoja. Didžioji dalis 31,37 proc. respondentų nurodė, kad naudoja Europos Sąjungos struktūrinių fondų teikiama parama, 14,71 proc. investicijų ir verslo garantijomis (INVEGA), 6,86 proc. verslo informacijos centrų paslaugomis, 4,90 proc. verslo, eksporto ir pramonės skatinimo specialiomis programomis ir kitais paramos būdais (žr. 25 pav.). ES struktūrinių fondų priemonės verslui, kurias įgyvendina Lietuvos verslo paramos agentūra yra šios: „Lyderis LT“; „E-verslas LT“; „Procesas LT“. VŠĮ „Versli Lietuva“ vykdomi ES struktūrinių fondų projektai: Nuo verslo pradžios iki eksporto plėtos; Tarptautinio konkurencingumo link. Visų šių priemonių ir projektų tikslai yra skatinti verslumą, didinti Lietuvos, kaip verslios ir konkurencingos šalies, potencialą, skatinti įmones aktyviau ieškoti užsienio partnerių ir didinti pardavimą užsienio rinkose, prisidėti prie Lietuvos įmonių įsitvirtinimo tarptautinėse rinkose, skatinant vis didesnę jų įsitraukimą į tarptautinę prekybą.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

25 pav. Paramos naudojimas, proc.

ES griežtai riboja valstybės pagalbos priemones, kurios veikia prekybą tarp šalių. Sutartyje dėl ES veikimo nustatyta, kad valstybės narės arba iš jos valstybinių išteklių bet kokia forma suteikta pagalba, kuri, palaikydama tam tikras įmones arba tam tikrų prekių gamybą, iškraipo konkurenciją arba gali ją iškraipyti, yra nesuderinama su vidaus rinka, kai ji daro įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis apklausos duomenimis

26 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį ir amžių, proc.

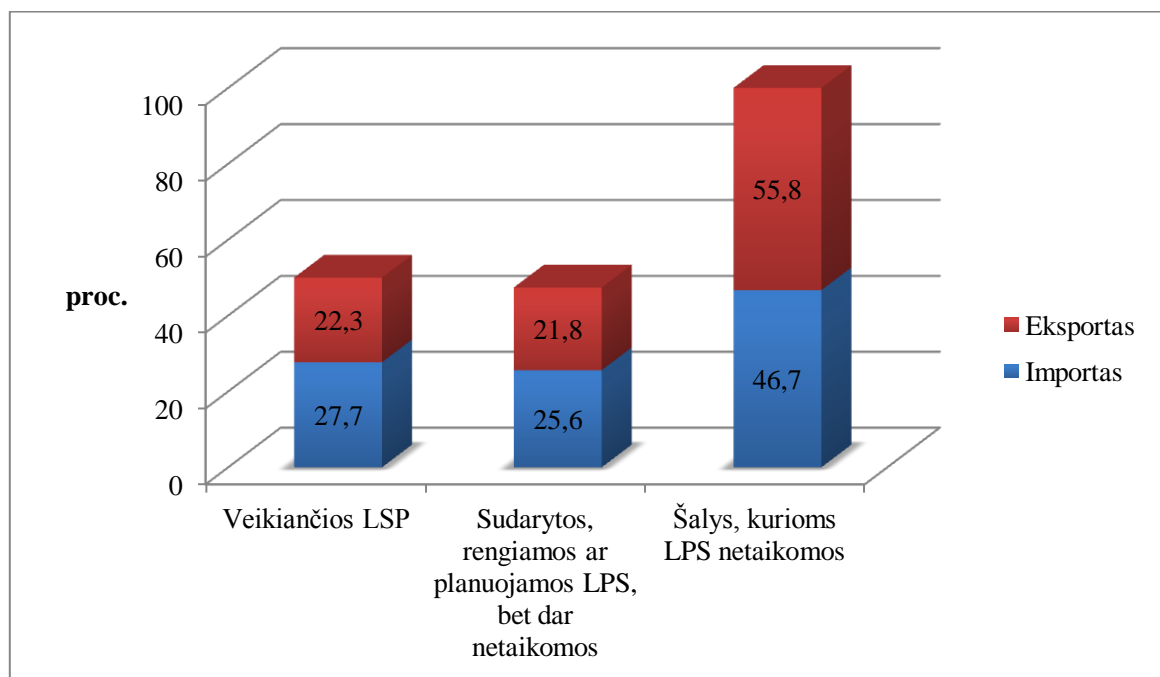
Pagal tyrimo metu gautus duomenis, atsispindi amžiaus proporcijos verslo užsienio rinkos srityje. Apklausoje dalyvavusių respondentų pasiskirstymas pagal lytį pasiskirstė apylygiai t.y. 51,96 proc. vyrai ir 48,04 proc. moterys. 52,94 proc. respondentų yra 36 – 45 metų amžiaus, 23,53 proc. 26 – 35 metų amžiaus, 14,71 proc. 46 – 55 metų, 6,86 proc. 56 metai ir daugiau, mažiausiai apklausoje dalyvavo respondentų vos 1,96 proc. iki 25 metų (žr. 26 pav.). Galima daryti prielaidą, kad vidutinio amžiaus respondentų skaičius yra didesnis, todėl kad verslininkai turi sukaupę patirties versle užsienio rinkoje.

Analizuojant gautus apklausos metu rezultatus, galima daryti išvadą, kad didžioji dalis įmonių aktyviai bendradarbiauja su užsienio šalimis. Didžiausias aktyvumas ir bendradarbiavimas pastebimas tarp ES ir NVS šalių. Lietuvos įmonių stiprioji pusė eksportui į užsienio šalis yra laisvos prekybos sutartis su užsienio šalimis, tačiau didžiausia kliūtis, pradedant verslą užsienio rinkoje, finansinių lėšų trūkumas. Atkreiptinas dėmesys, kad respondentai jaučia finansinės paramos trūkumą, eksportuojant prekes, tačiau eksporto skatinimas yra viena iš prioritetinių Vyriausybės ekonominės politikos veiklos sričių, ir vykdo įvairias eksporto skatinimo priemones. Galima daryti prielaidą, kad trūksta informacijos apie teikiamas paramos priemones. Didžioji dalis respondentų dalyvauja parodose ir kontaktų mugėse, siekiant pritraukti užsienio klientus, ir mano, kad Lietuvos ekonominė padėtis yra palanki verslo plėtrai užsienio rinkoje.

3. EUROPOS SĄJUNGOS TARPTAUTINĖS DVIŠALĖS PREKYBOS POLITIKOS DIMENSIJOS IR LIETUVOS ĮMONIŲ PERSPEKTYVOS

Europos Komisija pateikė ES prekybos politikos, kuria siekiama atgaivinti Europos ekonomiką, gaires. Šiame dokumente „Prekyba – klestėjimo variklis“ (2010)¹⁹, aptariama, kaip tvari, pažangi, integracinė prekyba gali prisidėti prie augimo ir darbo vietų kūrimo, taip pat nagrinėjamos svarbiausios dar nepašalintos prekių, paslaugų ir investicijų prekybos kliūtys. Strategijoje nurodoma, kad prekyba Europai teikia trejopą naudą: sparčiau auga ekonomika, sukuriama daugiau darbo vietų ir vartotojai turi daugiau galimybių rinktis už mažesnę kainą.

Remiantis Komisijos komunikatu Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Prekyba, augimas ir tarptautinė arena“ (2010), Komisija siūlo strategiją, kaip sumažinti prekybos kliūčių, atverti pasaulio rinkas ir užtikrinti prideramas verslo sąlygas Europos įmonėms. Parengti plataus užmojo naujos kartos dvišaliai prekybos susitarimai su svarbiais prekybos partneriais.

Šaltinis: Trade, Growth and World Affairs. Trade Policy as Core Component of the EU'S 2020 Strategy. European Commission, Trade. Com (2010) 612.

27 pav. Pramoninių prekių importas ir eksportas, 2010 m., proc.

¹⁹ Europos Komisijos parengtas dokumentas „Prekyba – klestėjimo variklis“, 2010. Prieiga per internetą: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/november/tradoc_146940.pdf, žiūrėta [2011.12.09]

Europos Sąjungos prekybos dalis su šalimis, su kuriomis sudarytos ir taikomi laisvos prekybos susitarimai, sudaro apie ketvirtadalį bendros prekybos apimties. ES veikiančios laisvos prekybos sutartys yra sudarytos su Čile, Meksika, PAR, ELPA, muitų sąjungos susitarimai su Turkija, Andora, San Marinu, Viduržemio jūros regiono šalimis, stabilizacijos ir asociacijos susitarimai su Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Kroatija, Makedonija, Juodkalnija bei Serbija. Pramoninių prekių importas iš minėtų šalių sudaro 22,3 proc., o eksportas – 27,7 proc. visos pramoninių prekių prekybos apimties. Verta pastebėti, jog didelę dalį prekybos su trečiosiomis šalimis sudaro šalys, su kuriomis ES sudarė, rengiasi ar planuoja laisvosios prekybos susitarimus, bet dar nėra taikomos. Pramoninių prekių importas iš šių šalių sudaro 21,7 proc., eksportas – 25,6 proc. (žr. 27 pav.).

ES su šalimis, su kuriomis nėra taikomos laisvos prekybos susitarimai, jau sėkmingai baigė derybas su Korėja, Peru, Kolumbija ir Centrine Amerika. Derantis su Persijos įlankos šalimis, Indija, Kanada ir Singapūru padaryta didelė pažanga. Iš naujo pradėtos svarbios derybos su MERCOSUR regiono šalimis. Prioritetu lieka dabartinių konkurencija grįstų LPS derybų darbotvarkė. Verta sugebėti pasinaudoti greitai augančia regionine prekyba Rytų Azijoje ir ginti strateginius ekonominius interesus tame regione, prisijungiant prie sparčiai didėjančio laisvosios prekybos zonų tame regione tinklo. Todėl ES stengsis išplėsti ir baigti dvišales derybas su ASEAN šalimis – pradedant Malaizija ir Vietnamu – ir stiprinti prekybos ir investicinius ryšius su Tolimaisiais Rytai. Tuo pačiu metu, siekiant sukurti su Europos kaimyninėmis šalimis bendros gerovės sritį, toliau dedant pastangas sudaryti išsamius ir visapusiškus laisvosios prekybos susitarimus pagal Rytų partnerystę ir Europos bei Viduržemio jūros regiono partnerystę, kuriais remiantis susitarimo šalims įvykdžius nustatytas sąlygas būtų sudarytos galimybės prisijungti prie vidaus rinkos. Tai stiprus postūmis pokyčiams siekiant reguliavimo suderinamumo, be to, tai priemonė tarifinėms ir kitokioms kliūtims šalinti, kurią galima taikyti tuo pačiu metu vykdant asociacijos susitarimų derybas, kad būtų užtikrinta ekonominė integracija politinės asociacijos sąlygomis (Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Prekyba, augimas ir tarptautinė arena“, 2010).

Tikintis, kad visos vykdomos derybos bus sėkmingai baigtos:

- laisvosios prekybos susitarimai bus susiję su apytikriai puse ES išorės prekybos apimties;
- vidutiniai ES eksporto tarifai sumažėtų apytikriai per pusę (iki apytikriai 1,7 proc.), o vidutiniai ES importo tarifai – beveik penktadaliu (iki 1,3 proc.);
- įvairūs LPS kartu, kaip būsimos prekybos politikos indėlio į augimą dalis, per ilgą laikotarpį turėtų sudaryti iki 0,5 proc. ES BVP²⁰.

²⁰ Tarnybų darbinio dokumento „Prekyba – klestėjimo variklis“ III skyriaus 1 dalis, kurioje daugiausia kalbama apie pramonės produktų tarifus, 2010, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/november/tradoc_146940.pdf, žiūrėta [2011.12.09]

Kai bus patvirtinti visi laisvosios prekybos susitarimai, dėl kurių šiuo metu deramasi arba kuriems rengiamasi, ES turės lengvatinės prekybos susitarimus su dauguma PPO narių. Tačiau šiais susitarimais bus aprėpiama tik pusė ES prekybos apimties. Lygiai taip pat svarbu stiprinti prekybos ir investicijų ryšius su kitomis didelėmis pasaulio šalimis – JAV, Kinija, Japonija, Rusija, su kuriomis netaikomos laisvos prekybos susitarimai.

Bendradarbiavimas su šiomis šalimis bus stiprinamas per šiam tikslui sukurtus forumus. Santykiuose su JAV²¹ ir Japonija daugiausia dėmesio reikėtų skirti netarifinėms prekybos ir investicijų kliūtims šalinti, ir to visų pirma siekti bendradarbiaujant reguliavimo srityje. Kinija, kuri šiuo metu yra antra pagal dydį ES prekybos partnerė, yra tiek galimybių, tiek iššūkių šaltinis. Kinijos augimo potencialas milžiniškas, todėl ši šalis yra patraukliausia eksportui ir investicijoms.

Tą patį galima pasakyti apie Rusiją, kuri yra didžiausia ES artimoji kaimynė. Vienintelė svarbiausia priemonė – įtvirtinti Rusiją pasaulinėje sistemoje, nes tai duotų postūmį jos ekonomikos modernizavimui ir įvairinimui. Tuo tarpu sudarius dvišalį ES ir Rusijos susitarimą, dėl kurio dabar deramasi ir, kuris pakeistų dabartinį Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimą, būtų sukurta veiksmingesnė, stabilesnė ir labiau nuspėjama prekybos aplinka. Tokiu būdu ES valstybėms narėms prekyboje su Rusija bus atversta naujų galimybių. Apibendrinant galima teigti, jog pagrindiniu prioritetu yra laisvosios prekybos susitarimų, ypač jų dalių, susijusių su reguliavimu įgyvendinimas.

Kalbant apie Lietuvos situaciją, dabartinėmis pasaulinio ūkio ekonominių pokyčių sąlygomis plėtojant užsienio prekybą, būtina sukurti patikimą eksporto skatinimo politiką. Lietuva – nedidelė valstybė, turinti ribotą vidaus rinką, todėl jai būtina aktyvi užsienio prekyba. Galimybė eksportuoti produkciją daugeliui įmonių padeda ne tik išsilaikyti rinkoje, bet ir didinti gamybos, kartu ir prekybos, apimtį, išlaikyti ir kurti naujas darbo vietas. Lietuvoje verslo ateities perspektyvos siejamos su didėjančiu prekių eksportu ir paslaugomis, todėl tikėtina, jog eksporto reikšmė šalyje nemažės. Labai svarbus uždavinys yra plėsti užsienio prekybą. Vienas iš pagrindinių veiksnių, skatinančių eksporto plėtrą Lietuvoje, yra valstybės vykdoma eksporto politika ir palankių sąlygų eksportuotojams sudarymas. Eksporto plėtros strategija – pagrindinis Lietuvos eksporto politiką reglamentuojantis dokumentas. Šioje strategijoje keliamas tikslas – pasiekti, kad eksportas sudarytų kuo didesnę šalies pardavimų dalį ir sumažėtų einamosios sąskaitos balanso deficitą (Lietuvos Respublikos 2009–2013 metų eksporto plėtros strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr. 1494).

Nors eksporto apimtis kasmet didėja, ji iki šiol nėra pakankama, kad užtikrintų teigiamą užsienio prekybos balansą. Lietuvos ūkio subjektams, igaunant vis didesnius plėtros tempus, rimta problema išlieka nepakankamas pasirengimas eksporto veiklai rinkos sąlygomis.

²¹Final report: Non-Tariff Measures in EU-US Trade and Investment – An Economic Analysis http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/december/tradoc_145613.pdf, 2012-01-09

Įmonėms dažnai trūksta iniciatyvos užsienio rinkose, pasireiškia nesugebėjimas vesti derybų su užsienio partneriais. Todėl, siekdama įveikti užsienio prekybos balanso deficito didėjimą ir skatinti eksporto plėtrą, Vyriausybė imasi priemonių, kurios didintų produkcijos ir paslaugų konkurencingumą bei apimtį, o eksportas sudarytų kuo didesnę pardavimų dalį. Vyriausybės eksporto plėtros strategijoje numatytos šios veiklos kryptys:

1. ekonomikos nuosmukio poveikio eksportuojančioms įmonėms sušvelninimas;
2. lietuviškos kilmės prekių ir paslaugų eksportui palankios aplinkos kūrimas;
3. galimybių ieškoti naujų prekybos partnerių plėtojimas;
4. eksportuotojų mokymas ir informacinis aprūpinimas²².

Ekonomikos nuosmukio poveikio eksportuojančioms įmonėms mažinimas. Numatyta naudojant ES struktūrinių fondų lėšas remti eksportuojančių ir planuojančių eksportuoti įmonių veiklą, susijusią su eksporto apimties didinimu ar rinkų įvairinimu. Skiriant valstybės paramą įmonių konkurencingumui didinti, prioritetą teikiamas eksportuojančioms įmonėms.

Prekių ir paslaugų eksportui į trečiąsias šalis ir prekių išvežimui į ES palankios aplinkos kūrimas. Siekiant gerinti einamosios sąskaitos balansą ir skatinti ekonomikos augimą, būtina didinti prekių ir paslaugų konkurencingumą, kad didėtų pardavimo mastas, o eksportas sudarytų kuo didesnę jų dalį. Vis didesnė bendrojo vidaus produkto dalis turi būti sukuriama prekes ir paslaugas eksportuojančiose įmonėse. Tai sudarys sąlygas kurti naujas darbo vietas, greičiau atsipirkti investicijas į eksporto plėtrą ir skatinimą.

Eksporto plėtrą dažnai riboja galimi prekių eksporto į padidėjusios rizikos šalis nuostoliai, todėl numatytos paramos eksportuotojams priemonės, leidžiančias šią riziką sumažinti. Numatoma lanksčiai taikyti eksporto kreditų, draudžiant į trečiąsias šalis eksportuojamas prekes ar paslaugas draudimo įmokų kompensavimo valstybės lėšomis galimybes, skiriant valstybės lėšas pagal poreikį ir derinant su pačių eksportuotojų iniciatyva bei draudimo įmonių galimybėmis.

Galimybių rasti naujų prekybos partnerių, aktyviau skverbtis į naujas rinkas sudarymas. Siekiant išsiaiškinti rinkos reikalavimus ir kiek įmanoma panaudoti pasaulio rinkų galimybes parduodant bet kurį produktą, bet kurioje rinkoje būtina atlikti rinkų tyrimus, parengti produktų pardavimo strategijas, nustatyti geriausias produktų vežimo ir paskirstymo schemas. Šiai nepertraukiamai veiksmų grandinei įgyvendinti būtina tobulinti bendrą valstybės institucijų ir privataus sektoriaus bendradarbiavimo sistemą.

²² Lietuvos Respublikos 2009–2013 metų eksporto plėtros strategijos įgyvendinimo priemonių planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr. 1494, <http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Eksportas/12.1.%20Lietuvos%20Respublikos%202009%E2%80%932013%20met%C5%B3%20eksporto%20pl%C4%97tros%20strategijos%20C4%AFgyvendinimo%20priemoni%C5%B3%20planas.pdf>

Siekiant esminio persilaužimo eksporto srityje ir veiksmingesnio valstybės institucijų ir verslo institucijų bendradarbiavimo, vykdant Penkioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą, bus persvarstomos eksporto srityje veikiančių valstybės institucijų funkcijos, optimizuojant verslo rėmimo ir paslaugų verslui sistemą, steigiama viešoji įstaiga „Eksportuojančioji Lietuva“, kurios tikslas – didinti Lietuvos gyventojų gerovę per šalies ekonomikos augimą: skatinti verslumą, didinti Lietuvos įmonių konkurencingumą ir padėti Lietuvos įmonėms išsiskverbti ir įsitvirtinti tarptautinėse rinkose. Valstybės institucijos turi užtikrinti, kad būtų sukurta tinkama teisinė aplinka, padedanti vykdyti valstybės eksporto srities politiką, garantuoti tinkamą funkcijų paskirstymą ir veiksmingą valstybės institucijų darbą, paramos eksportui finansavimą ir kontrolę, taip pat visų galimų lėšų šaltinių skyrimą eksportuojančioms įmonėms skatinti, inovacijoms diegti.

Eksportuotojų mokymas ir informacinis aprūpinimas. Daugelio Lietuvos įmonių specialistai stokoja vadybos gebėjimų (tiek gamybos planavimo ir organizavimo, tiek prekybos), turimos vadybos žinios per mažai pritaikomos veiksmingam procesų (logistika, pardavimas, gamyba, informacinių technologijų diegimas) valdymui užtikrinti. Todėl numatoma plėtoti eksportuojančių įmonių, ypač nedidelių, mokymo ir konsultavimo paslaugas²³.

Apibendrinant galima teigti, Lietuvos įmonės, kad galėtų sėkmingai eksportuoti, turi būti konkurencingos tarptautinėje rinkoje. Todėl valstybė stengiasi didinti įmonių konkurencingumą, skatina smulkaus ir vidutinio verslo bei verslo paslaugų sektorių gaminti produkciją ir teikti paslaugas, turinčias paklausą užsienyje, skatina didelę pridėtinę vertę kuriančių pramonės šakų, kuriose taikomos naujos technologijos, plėtrą, remia technologijų ir inovacijų kūrimą ir perėmimą. Lietuvos eksporto plėtros strategijoje numatomas palankaus jos ūkio subjektų, jų gaminamų prekių ir teikiamų paslaugų įvaizdžio kūrimas. Lietuvos, jos ūkio subjektų ir gaminamų prekių įvaizdis – labai svarbus tarptautinės konkurencijos veiksnys, todėl tikslinga kurti interneto puslapius, leisti leidinius, teikiančius informaciją ir pristatančius Lietuvoje gaminamas konkurencingas prekes, verslo galimybes ir sąlygas, transporto paslaugas, populiarinti nacionalinį prekės ženklą, skatinti Lietuvos įmones aktyviau dalyvauti Lietuvoje ar užsienyje rengiamuose tarptautiniuose specializuotuose seminaruose, konferencijose ir kituose renginiuose, kuriuose svarstomi prekių eksporto plėtros, verslo internacionalizavimo ir skverbimosi į kitas rinkas klausimai.

²³ Lietuvos Respublikos 2009–2013 metų eksporto plėtros strategijos įgyvendinimo priemonių planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr. 1494, <http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Eksportas/12.1.%20Lietuvos%20Respublikos%202009%E2%80%932013%20met%C5%B3%20eksporto%20pl%C4%97tros%20strategijos%20C4%AFgyvandinimo%20priemoni%C5%B3%20planas.pdf>

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Tarptautinis prekybos liberalizavimas yra vienas iš svarbiausių ekonominės plėtros ir žmonių gerovės augimo veiksnių. Tarptautinės prekybos problemas ES sprendžia daugiašalių derybų PPO lygmenyje, dvišalių preferencinių susitarimų su trečiosiomis šalimis lygmenyje ir ES institucijoms priėmus vienašalius sprendimus dėl muitų sustabdymo ar jų netaikymo. Išanalizavus Europos Sąjungos tarptautinės prekybos dvišalės dimensijos teorinius aspektus, konstatuota, jog ES sudaro dvišalius preferencinius susitarimus su atskiromis pasaulio šalimis ar regionais, siekdama liberalizuoti tarpusavio prekybą, sumažinti arba visiškai panaikinti muitus. Šiose sutartyse nustatomi prekių lengvatiniai muitų tarifai, apibrėžiamos sąlygos ir taisyklės, kurias įgyvendinus, prekės įgyja tos šalies statusą, užtikrinantį atitinkamo prekybos režimo ar importo muto taikymą. Dvišaliai prekybiniai santykiai tarptautinėje prekyboje apima ne tik susitarimus dėl muitų sąjungos, laisvosios prekybos, stabilizacijos ir asociacijos, tačiau ir bendradarbiavimą ekonomikos ir politikos srityse.

Remiantis mokslinės literatūros šaltinių analize, atskleisti ES sudaryti ir įgyvendinti dvišaliai preferenciniai susitarimai: muitų sąjungos sutartis su Turkija, Andora, San Marinu; partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimai su Viduržemio jūros regiono šalimis, stabilizacijos ir asociacijos sutartis su Balkanų šalimis, valstybėmis kandidatėmis į ES – Kroatija, Makedonija; ekonominės partnerystės susitarimai su 79-iomis partnerėmis iš Afrikos, Karibų jūros, Ramiojo vandenyno; laisvosios prekybos susitarimai su Europos laisvosios prekybos asociacija (Norvegija, Šveicarija, Islandija, Lichtenšteinas), Lotynų Amerikos šalimis (Meksika, Čile). Europos Sąjungos prekybos dalis su minėtomis šalimis sudaro apie ketvirtadalį bendros prekybos apimties. ES laisvosios prekybos susitarimų metu plėtojami tarptautiniai ekonominiai santykiai ir sumažinami arba visiškai panaikinami muitai prekėms, įgijusioms susitariančių šalių kilmės statusą. Asociacijos ir stabilizacijos susitarimai numato politinį dialogą ir ekonominį bendradarbiavimą tarp ES ir atskirų susitariančių šalių. Visgi dažnas jų rezultatas yra laipsniškas laisvosios prekybos tam tikrais pramonės ir žemės ūkio produktais erdvės sukūrimas, siekiant taip pat skatinti darnų pasaulio šalių vystymąsi.

Statistinių duomenų analizė atskleidė ES preferencinių susitarimų įtaką Lietuvos užsienio prekybai, kurią atspindi prekybos apimties su Meksika statistikos duomenys. Nuo narystės ES pradžios, 2004 m. gegužės 1 d., Lietuva gali naudotis preferencijomis, kurias nustato ES laisvos prekybos su trečiosiomis šalimis sudarytos ir įsigaliojusios sutartys. Kadangi iki stojimo į ES Lietuva nebuvo sudariusi laisvos prekybos sutarties su Meksika, jos prekybos režimas pasikeitė, prekių importui į Lietuvą ir Sąjungos (Lietuvos) kilmės prekių importui į Meksiką pradėti taikyti preferenciniai importo muitai.

Iki įstojimo į ES, vieną iš pirmųjų laisvos prekybos sutarčių Lietuva buvo sudariusi su ELPA šalimis. Tapus ES valstybe nare, pradėta taikyti analogiška ES ir ELPA šalių laisvos prekybos sutartis.

Šios sutartys turi teigiamą poveikį Lietuvos užsienio prekybai. Nors prekių eksporto ir importo apimtys prekyboje su ELPA šalimis kito, tačiau prekybos prekėmis balansas nuolat buvo teigiamas.

Išanalizavus apklausos metu gautus rezultatus, galima daryti išvadas, kad didžioji dalis įmonių aktyviai bendrauja su užsienio šalimis. Dauguma dalyvavusių respondentų teigia, jog prekių eksportui pasirenka šalį, kuriai taikomos ES lengvatinės prekybos sutartys, o verslo partnerių užsienio rinkoje ieško, dalyvaudami tarptautinėse parodose ir kontaktų mugėse. Tai vienas iš populiariausių verslo partnerių paieškos metodų. Pagrindinis privalumas, dalyvaujant parodose ir kontaktų mugėse yra tiesioginis ryšys su lankytojais ir parodų, kontaktų mugių dalyviais. Jose vienoje vietoje susirenka potencialūs pirkėjai, ir ieškomi pardavėjai, yra palankios sąlygos surasti tinkamą užsienio prekybos verslo partnerį. Lietuvos įmonių atstovai kaip vieną iš pagrindinių kliūčių, vystant užsienio prekybą, įvardijo informacijos apie užsienio rinkas ir partnerius neturėjimą.

Poreikį specifinei informacijai gauti apie tam tikrą rinką galėtų išreikšti kolektyvinės organizacijos, atstovaujančios grupės įmonių interesus. Ūkio ministerija galėtų skatinti tokias kolektyvines organizacijas, užsakinėti užsienio šalių atskirų pramonės šakų statistinę informaciją, užsienio valstybių – pagrindinių prekybos partnerių teisinę aplinką, egzistuojančius tarifinius ir netarifinius barjerus, norminius dokumentus, reglamentuojančius reikalavimus prekėms, informaciją apie užsienio šalyse parduodamų prekių kainas, technines sąlygas, pateikimo kanalus bei reklamos galimybes. Taip pat vertėtų skatinti Lietuvos gamintojų ar paslaugų teikėjų, turinčių eksporto potencialą, asociacijas leisti informacinius leidinius – katalogus užsienio kalbomis, skirtus lietuviškų paslaugų ir prekių reklamai užsienyje. Viena iš svarbiausių LR Vyriausybės priemonių, skirtų Lietuvos įmonėms skatinti eksportą – palankios aplinkos sukūrimas. Tam tikslui gali tarnauti įvairių mokesčių mažinimas, leisiantis pasiekti mažesnę savikainą ir prekės taptų konkurencingesnėmis. Vienas iš tokių galimų veiksnių gali būti tam tikrą laiką taikomas mažesnis bei lengvatinis pelno mokesčio tarifas įmonėms, kurios eksportuoja produkciją už Europos Sąjungos ribų.

Lietuvos įmonės, siekiančios plėsti savo veiklą tarptautinėse rinkose, turėtų stengtis išlaikyti ne tik esamas eksporto rinkas, tačiau ir agresyviau skverbtis į rinkas tų šalių, su kuriomis ES artimiausiu laiku užbaigs laisvos prekybos sutartis ir jos įsigalios. Potencialių rinkų tyrimas neturėtų apsiriboti tik šalių, kurioms taikomas preferencinis prekybos režimas, bet turėtų būti nagrinėjamos Lietuvos įmonių galimybės eksportuoti prekes į šalis, kuriose ekonomika kyla: Kiniją, Indiją, Braziliją, Rusiją bei kitas Artimųjų Rytų ir Lotynų Amerikos šalis.

Atliktas Lietuvos ūkio subjektų, dalyvaujančių tarptautinėje prekyboje ir bendradarbiaujančių su užsienio šalimis, tyrimas yra tobulintinas. Reikėtų papildomai atlikti ekspertinį interviu, kurio metu vykstantis ilgesnis pokalbis bei lankstesnis ryšys su respondentu leistų gauti gilesnes mintis apie įmonės vykdomą užsienio prekybą. Šis tyrimas leistų įvertinti daugiau lengvatinių susitarimų taikymo aspektų Lietuvoje, o tai reiškia – didesnę galimybę išanalizuoti dvišalės dimensijos perspektyvas.

LITERATŪRA

1. **Barnard C.** Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės: 1. Laisvas prekių judėjimas. Vilnius: Eugrimas, 2005. – 720 p. – ISBN 9955-682-03-5
2. **Bernatonytė D.** Tarptautinė prekyba: vadovėlis. – Kaunas: Technologija, 2007. – 454 p. – ISBN 9955-25-175-1
3. **Cairns W.** Europos Sąjungos teisės įvadas. – Vilnius: Eugrimas, Atviros Lietuvos knyga: ALK, 1999. – 407 p. – ISBN 9986-752-55-8
4. **Europos Sąjungos muitinės kodeksas ir jo įgyvendinimo nuostatos** – Vilnius: Linava, 2005. – 382 p. – ISBN 9955-618-23-X
5. **Europos Sąjungos teisė ir Lietuva** (Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės) – Vilnius: Justitia, 2002. – 336 p. – ISBN 9986-567-79-3
6. **Jatulevičienė G., Garuckas R. ir kt.** Lietuvos užsienio prekybos pokyčiai integruotoje Europos Sąjungos rinkoje. – Vilnius, Ekonomika. – 2007. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Ekonomika/79/77-93.pdf>,
7. **Junevičius A., Schäfer H. M.** Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė: vadovėlis. – Kaunas: Aušros leidykla, 2005. – 424 p. – ISBN 9955-665-44-0
8. **Ginevičius R. ir kt.** Eksperto ir investicijų plėtra Lietuvoje: monografija. – Vilnius: Technika, 2005. – 364 p. – ISBN 9986-05-937-2
9. **Held D. ir kt.** Globaliniai pokyčiai; politika, ekonomika ir kultūra. – Vilnius: Margi raštai, Atviros Lietuvos knyga: ALK, 2002. – 540 p. – ISBN 9986-09-242-6
10. **Leach R.** Europa: glausta Europos Sąjungos enciklopedija. – Vilnius: Vaga, 2007. – 303 p. – ISBN 978-5-415-02021-8
11. **Miškinis A.** Tarptautinė prekybos politika: mokomoji knyga antros pakopos studentams. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008. – 189 p. – ISBN 978-9955-33-350-0
12. **Mockevičius R. ir kt.** Europos Sąjungos teisė: seminarai. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. – 1269 p. – ISBN 9955-30-000-0
13. **Pukelienė V.** Ekonominė integracija: teorija, ES politika ir procesai: vadovėlis. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2008. – 344 p. – ISBN 978-9955-12-432-0
14. **Radžiukynas J., Belzus A.** Importuojamų prekių muitinis įvertinimas ir kontrolė. – Vilnius: Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija, 2008. – 143 p. – ISBN 9986-12-138-8
15. **Radžiukynas J., Rimkus V. ir kt.** Europos Sąjungos bendros prekybos politika: vadovėlis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. – 466 p. ISBN 9986-12-138-8
16. **Tatham A. F.** Europos Sąjungos teisė. – Vilnius: Eugrimas, 1999. – 428 p. – ISBN 9986-752
17. **Vertingiausias Lietuvos įmonės**, 2011, <http://www.veidas.lt/vertingiausias-lietuvos-imonės-2>.

18. **Vitkus G. ir kt.** Europos Sąjunga: enciklopedinis žinynas (2 – asis patais. ir papild. leid). – Vilnius: Eugrimas, 2002. – 343 p. – ISBN 9955-501-00-6

Sutartys, reglamentai ir kt.:

18. **EB ir Šveicarijos Jungtinio komiteto sprendimas** Nr.2/2006 iš dalies keičiantis 2 protokolo I lentelę, II lentelę, IV lentelės c dalį ir IV lentelės priedėlį 2006 m. sausio 31 d. (OL L 44, 2006 02 15, p.21 – 15).
19. **EB- Šveicarijos Jungtinio komiteto sprendimas** Nr.3/2005 iš dalies keičiantis Susitarimo 3 Protokolą dėl sąvokos „produktų kilmė“ apibrėžimo ir administracinio bendradarbiavimo metodų 2005 m. gruodžio 15 d. (OL L 45, 2006 02 15, p. 1-108).
20. **EB ir Turkijos asociacijos Tarybos sprendimas** Nr.1/2006 dėl EB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/95 dėl galutinio Muitų sąjungos etapo įgyvendinimo 9 straipsnio įgyvendinimo 2006 m. gegužės 15 d. (OL L 271, 2006 09 30, p.58-30).
21. **EB – Turkijos Asociacijos Tarybos sprendimas** Nr. 1/98 dėl prekybos žemės ūkio produktais 1998 m. vasario 25 d. (OL 86, 1998 03 20).
22. **Europos Bendrijos sutartis** // V. Ž. 2004, Nr. 2 --- 2.
23. **Europos Parlamento ir tarybos reglamentas** (EB) Nr. 450/2008 2008 m. balandžio 23 d. nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą (Modernizuotas muitinės kodeksas).
24. **Europos Komisijos parengtas dokumentas „Prekyba – klestėjimo variklis“**, 2010, prieiga per internetą; http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/november/tradoc_146940.pdf, žiūrėta [2011.12.09].
25. **Europos Sąjungos sutarties** ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos (OL C 83, 2010/03/30).
26. **Europos Sąjungos užsienio politika**, 2007. Europos Komisija, http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/67/index_lt.htm, žiūrėta [2011.10.03].
27. **Final report: Non-Tariff Measures in EU-US Trade and Investment – An Economic Analysis** http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/december/tradoc_145613.pdf. [2012-01-09].
28. **Generalised System of Preferences** http://ec.europa.eu/trade/issues/global/gsp/index_en.htm
29. **Jungtinio komiteto**, įkurto pagal sutartį tarp Europos anglies ir plieno Bendrijos ir Turkijos Respublikos dėl prekybos anglies ir plieno produktais, sprendimas Nr. 2/99 1999 m. liepos 8 d. (OL L 212, 1999 08 02).
30. **Komisijos komunikatas** Tarybai, Europos Parlamentui ir Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui KOM(2004)461, 2004 7 7.
31. **Kotonu sutartis** (OL, L 65, 08/03/2003).

32. **Komisijos reglamentas (EEB)**, išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) (Nr. 2913/92), nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas, 1993 m. liepos 2 d., Nr. 2454/93, Oficialus leidimas L 253, 1993-10-11.
33. **Komisijos reglamentas (ES)**, iš dalies keičiantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo I priedą, 2010 m. spalio 5 d., Nr. 861/2010, Oficialus leidimas L 283/40, 2010-10-29.
34. **Komisijos komunikatas** Tarybai, Europos Parlamentui, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui – Besivystančios šalys, tarptautinė prekyba ir darnus vystymasis: Bendrijos bendrųjų tarifų lengvatų (BLS) vaidmuo 2006 – 2015 m. Europos Bendrijų Komisija (KOM (2004) 461 galutinis), Briuselis 2004-07-07.
35. **Komisijos komunikatas** Tarybai, Europos parlamentui ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui – Kilmės taisyklės preferenciniuose prekybos susitarimuose. Ateities gairės. Briuselis, 2005-03-16 KOM (2005) 100, galutinis.
36. **Komisijos komunikatas** Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui bei Regionų komitetui dėl tekstilės gaminių ir drabužių sektoriaus ateities išsiplėtusioje Europos Sąjungoje – 2003 m. spalio 29 d. KOM (2003) 649, galutinis.
37. **Komisijos komunikatas** Tarybai ir Europos Parlamentui „Prekyba ir vystymasis: padėti besivystančioms šalims pasinaudoti prekyba“. 2002 m. rugsėjo 18 d. KOM (2002) 513, galutinis.
38. **Laikinasis susitarimas** dėl prekybos ir su prekyba susijusių dalykų tarp EB ir Kroatijos
39. **Laikinasis susitarimas** dėl prekybos ir su prekyba susijusių dalykų tarp Europos bendrijos ir Meksikos (OL, L 157, 30/06/2000 ir OL, L 245, 29/09/2000).
40. **Lietuvos Respublikos 2009–2013 metų eksporto plėtros strategija**, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr. 1494. <http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Eksportas/12.1.%20Lietuvos%20Respublikos%202009%20E2%80%932013%20met%C5%B3%20eksporto%20pl%C4%97tros%20strategija.pdf>, žiūrėta [2011.10.03].
41. **Lietuvos Respublikos 2009–2013 metų eksporto plėtros strategijos įgyvendinimo priemonių planas**, patvirtinta LR Vyriausybės 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr. 1494. <http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Eksportas/12.1.%20Lietuvos%20Respublikos%202009%202013%20met%C5%B3%20eksporto%20pl%C4%97tros%20strategijos%20%C4%B7gyvendinimo%20priemoni%C5%B7planas.pdf>, žiūrėta [2011.10.03].
42. **Lietuvos statistikos departamentas**, žiūrėta [2011.09.25] <http://db.stat.gov.lt/sips/Database/sipslt/databasetree.asp>.

43. **Lietuvos ekonomikos plėtros iki 2015 ilgalaikė strategija**, žiūrėta [2011.11.14]
http://www.ukmin.lt/lt/strategija/ilgalaike_ukio.php.
44. **Lisabonos sutartis**. Oficialus leidinys C 306 (OL C 306, 2007/12/17).
45. **Sutartis dėl kilmės taisyklių** (OL L 336, 1994 12 23).
46. **Tarybos reglamentas (EB)** „Dėl bendrųjų tarifų lengvatų sistemos taikymo nuo 2006 m. iki 2015 m.“, 2005 m. birželio 27 d., Nr. 980/2005, Oficialus leidimas L 169, 2006.
47. **Tarybos reglamentas (EB)** „Dėl bendrųjų tarifų lengvatų sistemos taikymo nuo 2009 m. sausio 1 d. iki 2011 m. gruodžio 31 d., iš dalies keičiantis Reglamentus (EB) Nr. 552/97, Nr. 1933/2006 ir Komisijos reglamentus (EB) Nr. 1100/2006 ir Nr. 964/2007“, 2008 m. liepos 22 d., Nr. 732/2008, Oficialus leidimas L 211, 2008.
48. **Tarybos reglamentas (EEB)**, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą, 1992 m. spalio 12 d., Nr. 2913/92, Oficialus leidimas L 302, 1992-10-19.
49. **Tarybos reglamentas (EEB)** „Dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo, 1987 m. liepos 23 d., Nr. 2658/87, Oficialus leidimas L 256/1, 2000-01-01.
50. **Tarptautinė Konvencija** dėl suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos, priimta 1983 m. birželio 14 d. Briuselyje, Oficialus leidimas L 198/3.
51. **Tarybos reglamentas (EB)** Nr. 2007/2000 įvedantis išskirtines prekybos priemones, skirtas Europos Sąjungos stabilizavimo ir asociacijos procese dalyvaujančioms arba su juo susijusioms šalims ir teritorijoms, iš dalies keičiantis reglamentą (EB) Nr. 2820/98 ir panaikinantis reglamentus (EB) Nr.1763/1999 ir (EB) Nr.6/2000 (OL, L 240, 2000 09 23, p. 218-226).
52. **Tarybos reglamentas (EB)** Nr. 2302/2001 dėl Sutarties tarp EEB ir Andoros Kunigaikštystės .(OL L 310, 2001 11 28, p. 1—5).
53. **Tarybos reglamentas (EB)** Nr. 1207/2001 dėl tvarkos, skirtos palengvinti judėjimo sertifikatų EUR.1 išdavimą, deklaracijų sąskaitose bei formų EUR.2 parengimą ir kai kurių patvirtintų eksportuotojų leidimų išdavimą, numatytos nuostatose, reguliuojančiose lengvatinę prekybą tarp Europos bendrijos ir kai kurių šalių ir Reglamento (EEB) Nr. 3351/83 panaikinimo. OL L 165, 2001 6 21, p. 1—12 .
54. **Tarybos sprendimas (EB)** Nr. 2001/822/EB dėl užjūrio šalių ir teritorijų asociacijos su Europos bendrija (OL, L 314, 2001 11 30 ir L 324, 2001 12 07).
55. **Tarybos sprendimas** dėl sutarties dėl bendradarbiavimo ir muitų sąjungos sudarymo tarp EEB ir San Marino Respublikos, 2002 m. vasario 28 d. (OL L 84 2002 03 28).
56. **Trade, Growth and World Affairs**. Trade Policy as Core Component of the EU'S 2020 Strategy. European Commission, Trade. Com (2010) 612.
57. **Užsienio prekybos politika**, žiūrėta [2011.10.03]
http://www.urm.lt/l.php?tmpl_into=middle&tmpl_id=142&e_id=4.

Kajėnė J. (2012) Europos Sąjungos tarptautinės prekybos politikos dvišalė dimensija: naujų perspektyvų Lietuvos verslininkams analizė / Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Radžiukynas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2012. – 91 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe pateikta Europos Sąjungos tarptautinės prekybos dvišalės dimensijos samprata, išanalizuotos lengvatinių susitarimų rūšys, jų tikslai, taikymo sąlygos. Siekiant atskleisti Lietuvos įmonių užsienio veiklos perspektyvas tarptautinėje rinkoje, atlikta statistinė analizė ir anketinė Lietuvos verslininkų apklausa. Gauti statistiniai duomenys leido nustatyti Lietuvos užsienio prekybos pokyčius su preferencinės prekybos šalimis, eksporto bei importo dinamiką, prekinę struktūrą, svarbiausius užsienio prekybos partnerius. Anketinės apklausos metu ištirti ūkio subjektų, dalyvaujančių tarptautinėje prekyboje, veiklos ypatumai. Darbo pabaigoje pateiktos rekomendacijos Lietuvos įmonių bei Europos Sąjungos tarptautinės prekybos dvišalei dimensijai stiprinti.

Pagrindiniai žodžiai: Europos Sąjungos dvišalė dimensija, tarptautinė prekyba, preferenciniai susitarimai, Lietuvos užsienio prekyba.

Kajėnė J. Bilateral dimension of European Union International trade: Analysis of new Perspectives for Lithuanian Businessmen / Master's Work in International Trade Policy. Supervisor assoc. doc. dr. J. Radžiukynas. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2012. – 91 p.

ANOTATION

Final master thesis presents the concept of European Union international trade bilateral dimension, analyses types of preferential agreements, their objectives and practice conditions. The statistical analysis and questionnaire survey of Lithuanian businessmen was performed in order to reveal the activity prospects of Lithuanian companies in international market. The received statistics allowed determining changes in Lithuania's foreign trade with preferential trade countries, export and import dynamics, commercial structure, the most important foreign trade partners. Business features of economic agents operating in foreign trade were examined during the questionnaire survey. The recommendations to enhance international trade bilateral dimension of Lithuanian companies and the European Union are presented at the end of thesis.

Key words: Bilateral dimension of the European Union, International trade, Preferential agreements, the Lithuanian foreign trade

SANTRAUKA

Šiuolaikinėje verslo aplinkoje vykstantys globalizacijos pokyčiai skatina verslo subjektus ieškoti naujų gebėjimų plėtoti tarptautinius prekybinius santykius, dvišalį bendradarbiavimą, eksporto bei importo ryšius, įsitraukiant į Europos Sąjungos bendrąją rinką ir jos vykdomą užsienio prekybos politiką. Vykstant globaliems procesams Lietuvos verslo įmonėms svarbu pasirinkti tinkamus užsienio prekybos plėtros būdus, padedančius išlikti konkurencingoje aplinkoje ir tinkamai reaguoti į palankias pasaulinės rinkos galimybes.

Tyrimo pagrindinis tikslas yra išnagrinėti Europos Sąjungos dvišalius preferencinius susitarimus su trečiosiomis šalimis, jų poveikį Lietuvos užsienio prekybai ir pateikti pasiūlymus Lietuvos įmonių ir ES tarptautinės prekybos dvišalei dimensijai stiprinti. Siekiant įgyvendinti numatytąjį tyrimo tikslą, iškelti šie uždaviniai, t.y. išanalizuoti Europos Sąjungos tarptautinės prekybos dvišalės dimensijos teorinius aspektus, atskleisti ES dvišalių lengvatinių susitarimų rūšis ir tikslus, jų taikymo sąlygas, išnagrinėti Lietuvos eksporto ir importo pokyčius su preferencinės prekybos šalimis, atlikti tyrimą Lietuvos įmonių tarptautinės prekybos veiklos perspektyvoms numatyti bei parengti rekomendacijas Lietuvos įmonių ir Europos Sąjungos tarptautinės prekybos dvišalei dimensijai stiprinti.

Tyrimo metu atlikta mokslinės literatūros analizė, Europos Sąjungos pirminės ir antrinės teisės aktų analizė, naudojami apibendrinimo, palyginimo bei modeliavimo metodai. Statistiniams duomenims analizuoti yra naudojami aprašomosios statistikos metodai, grafinis duomenų ir jų sąryšių vaizdavimas. Tiriant Lietuvos ūkio subjektų tarptautinės prekybos veiklos perspektyvas, atlikta Lietuvos įmonių, bendradarbiaujančių su užsienio šalimis, anketinė apklausa.

Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir siūlymai. Pirmame skyriuje pateikta Europos Sąjungos tarptautinės prekybos dvišalės dimensijos kaip dvišalių preferencinių santykių apibrėžtis, išanalizuoti muitų sąjungos, laisvosios prekybos, asociacijos bei stabilizacijos susitarimai, jų taikymo sąlygos. Siekiant atlikti tyrimą apie Lietuvos užsienio prekybą, antrame skyriuje išanalizuoti statistiniai duomenys. Šių duomenų pagalba buvo iširta ir apibendrinama informacija apie Lietuvos importo ir eksporto pokyčius per pastaruosius penkis metus. Remiantis Statistikos departamento duomenimis, nustatyti svarbiausi Lietuvos užsienio veiklos partneriai. Taip pat šiame etape svarbus dėmesys skirtas Lietuvos eksporto struktūrai, įvertinant atskirų pramonės šakų indėlį į bendrą šalies eksportą bei tam tikrų pramonės šakų eksportuojamos produkcijos apimčių augimo tempus. Anketinės apklausos duomenys parodė, kad didžioji įmonių dalis aktyviai bendrauja su užsienio šalimis. Lietuvos eksportui yra aktualios kaimyninės Rytų šalių rinkos. Trečiame skyriuje parengtos rekomendacijos Lietuvos įmonių ir Europos Sąjungos tarptautinės prekybos dvišalei dimensijai stiprinti.

SUMMARY

Change processes of globalization in today's business environment promote business subjects to look for new capacity to develop international trade relationships, bilateral co-operation, export and import relationships, entering into the European Union's single market and its foreign trade policy. In the Lithuanian global business processes it is important for Lithuanian business companies to choose the appropriate ways of foreign trade development which would help to survive in a competitive environment and respond appropriately to the opportunities of the global market.

The main goal of study is to examine the bilateral preferential agreements between European Union and third countries, their impact to Lithuanian foreign trade and to make proposals to strengthen international trade bilateral dimension of Lithuanian enterprises and the EU. The following tasks were set in order to realize the goal of study, i.e. to analyze the theoretical aspects of the international trade bilateral dimension of European Union, to show the types and objectives of EU bilateral preferential agreements, their application conditions, to study changes of export and import between Lithuania and preferential trade countries, to study the international trade activity prospects of Lithuanian enterprises and to prepare recommendations for strengthening of international trade bilateral dimension of Lithuania and the European Union

The study conducted an analysis of scientific literature, the primary and secondary legislation of the European Union using generalization, comparison and modeling techniques. Methods of descriptive statistics, graphical representation of data and data relationship are used to analyze the statistics. A questionnaire survey of Lithuanian enterprises cooperating with foreign countries was performed in order to analyze the international trade prospects of Lithuanian economic subjects.

The study consists of an introduction, three sections, conclusions and recommendations. The first section presents the definition of international trade bilateral dimension as a relationship of European Union bilateral preferences, the analysis of customs union, free trade, association and stabilization agreements and their application conditions. The second chapter analyzes the statistics in order to study Lithuanian foreign trade. Information about Lithuania's import and export developments over the past five years was analyzed and summarized using this data. Based on the data of the Department of Statistics the most important Lithuania's foreign business partners were identified. The important focus at this stage is on Lithuania's export structure, taking into account the contribution of individual industries in the country's total exports and the volume growth of export production in certain industries. Questionnaire data showed that the majority of companies are actively communicating with foreign countries. Neighboring countries of Eastern Market are important to Lithuanian export. The third chapter presents recommendations how to strengthen the international trade bilateral dimension of Lithuanian enterprises and the EU.

PRIEDAI

JUDĖJIMO SERTIFIKATO EUR.1 PAVYZDYS

1. Eksportuotojas (pavadinimas, vardas, pavardė, adresas, šalis)	EUR.1 Nr. A 000 000		
3. Gavėjas (pavadinimas, vardas, pavardė, adresas, šalis) (nebūtina)	Prieš pildydami šį blanką, peržiūrėkite pastabas kitoje lapo puseje		
	2. Sertifikatas naudojamas preferencinėje prekyboje tarp ir (rašyti atitinkamas šalis, šalių grupes arba teritorijas)		
6. Transportas (nebūtina)	4. Prekių kilmės šalis, šalių grupė arba teritorija	5. Paskirties šalis, šalių grupė arba teritorija	7. Pastabos
8. Irašo eilės numeris; ženklai ir numeriai; pakuočių skaičius ir rūšis ⁽¹⁾; prekių aprašymas	9. Bruto masė (kg) arba kiekis (litrais, m³ ir pan.)	10. Sąskaitos-faktūros (nebūtina)	
11. MUITINĖS PATVIRTINIMAS Deklaracija patvirtinta Eksporto dokumentas (?) Forma Nr. (data) Muitinės įstaiga Išduodanti šalis arba teritorija Vieta ir data (Parašas)		12. EKSPORTUOTOJO DEKLARACIJA Aš, toliau pasirašęs, deklaruojau, kad pirmiau aprašytos prekės atitinka šio sertifikato išdavimo sąlygas Vieta ir data (Parašas)	

**ES IR KROATIJOS RESPUBLIKOS STABILIZACIJOS IR ASOCIACIJOS
SUSITARIMO STRUKTŪRA**

I dalis. *Bendrieji principai*

II dalis. *Politinis dialogas*

III dalis. *Regioninis bendradarbiavimas*

IV dalis. *Laisvas prekių judėjimas*

1. Pramonės produktai
2. Žemės ūkis ir žuvininkystė
3. Bendrosios nuostatos

V dalis. *Darbuotojų judėjimas, įmonių steigimas, paslaugų teikimas, kapitalo judėjimas*

1. Darbuotojų judėjimas
2. Įmonių steigimas
3. Paslaugų teikimas
4. Einamieji mokėjimai ir kapitalo judėjimas
5. Bendrosios nuostatos

VI dalis. *Teisės aktų derinimas, teisėsaugos ir kompetencijos taisyklės*

VII dalis. *Teisingumas ir vidaus reikalai*

VIII dalis. *Bendradarbiavimas politikos srityje*

IX dalis. *Finansinis bendradarbiavimas*

X dalis. *Institucinės bendrosios ir baigiamosios nuostatos*

EUROPOS EKONOMINĖJE ERDVĖJE *VISIŠKAI GAUTŲ* PRODUKTŲ SAŲOKA

Pagal EEE Jungtinio komiteto sprendimą, iš dalies keičiančio Susitarimo 4 protokolą dėl kilmės taisyklių, Nr. 136/2005, 4-ą straipsnį, *visiškai gautais* produktais Europos ekonominėje erdvėje, t.y. Europos Sąjungoje bei Norvegijoje, Islandijoje ir Lichtenšteine, laikomi:

- a) *mineraliniai produktai, išgauti iš jų žemės gelmių arba jūros dugno;*
- b) *jose išauginti augaliniai produktai;*
- c) *jose gimę ir užauginti gyvūnai;*
- d) *produktai, pagaminti iš joje užaugintų gyvūnų;*
- e) *produktai, gauti iš jose vykdomos medžioklės ar žvejybos;*
- f) *jūrų žvejybos ir kiti jūros produktai ne iš Susitariančiųjų Šalių teritorinių vandenu, gauti naudojantis jų laivais;*
- g) *jų žuvų perdirbimo laivuose pagaminti produktai tik iš produktų, nurodytų f punkte;*
- h) *jose surinkti naudoti daiktai, tinkami naudoti tik žaliavų regeneravimui, įskaitant naudotas padangas, tinkamas tik restauruoti arba panaudoti kaip atliekas;*
- i) *jose vykdomų gamybos procesų atliekos ir laužas;*
- j) *produktai, išgauti iš jūros dugno ar podugnio, esančio už jos teritorinių vandenu su sąlyga, jeigu ta šalis turi išimtinę teisę eksploatuoti šį jūros dugną ar podugnį;*
- k) *jose pagamintos prekės tik iš a–j punktuose išvardytų produktų (EEE Jungtinio Komiteto sprendimas, Nr. 136/2005, p. 7).*

**EUROPOS EKONOMINĖJE ERDVĖJE NEPAKANKAMO APDIRBIMO ARBA
PERDIRBIMO PROCESO SAŲOKA**

Pagal EEE Susitarimo 4 protokolo dėl kilmės taisyklių, iš dalies pakeisto EEE Jungtinio Komiteto 2005 m. spalio 21 d. sprendimu Nr.136/2005, 6 straipsnį „yra šis:

- a) operacijos užtikrinančios, kad produktai bus išsaugoti transportuojant bei sandėliuojant;*
- b) prekių pakuočių išardymas ir surinkimas;*
- c) plovimas, valymas, dulkių, alyvos, dažų ar kitokių apnašų pašalinimas;*
- d) tekstilės gaminių lyginimas ir presavimas;*
- e) paprastos dažymo ar lakavimo operacijos;*
- f) javų ir ryžių lukštenimas, dalinis ar visiškas balinimas, šlifavimas ir poliravimas;*
- g) cukraus dažymas ar cukraus gabalėlių formavimas;*
- h) vaisių, riešutų ar daržovių lupimas, kauliukų išėmimas ar lukštenimas;*
- i) galandimas, paprastas šlifavimas ar pjovimas;*
- j) sijojimas, pirminė atranka, rūšiavimas, klasifikavimas, suderinimas (įskaitant komplektų sudarymą);*
- k) paprastas išpilstymas į butelius, bidonus, gertuves ar kitas talpyklas, dėjimas į maišus, dėklus, dėžes, kortelių ar lentelių tvirtinimas, kitos paprastos pakavimo operacijos;*
- l) ženklų, etikečių ar kitų panašių atpažinimo ženklų tvirtinimas ant produktų ar jų pakuočių;*
- m) paprastas vienos ar kelių rūšių produktų sumaišymas;*
- n) paprastas produkto surinkimas iš dalių, sudarant užbaigtą gaminį, arba gaminio išardymas į dalis;*
- o) dviejų ar kelių operacijų, išvardintų a-n punktuose, derinys;*
- p) gyvulių skerdimas (EEE Jungtinio Komiteto sprendimas, Nr. 136/2005, p. 8).*

MIELI RESPONDENTAI,

Atlieku magistrantūros studijų Baigiamojo darbo „Europos Sąjungos tarptautinės prekybos politikos dvišalė dimensija: naujų perspektyvų Lietuvos verslininkams analizė“ tyrimą, kurio pagrindinis tikslas – atskleisti Lietuvos įmonių užsienio veiklos perspektyvas lengvatinių susitarimų srityje. Jūsų nuomonė yra labai svarbi, siekiant išanalizuoti ūkio subjektų, dalyvaujančių tarptautinėje prekyboje, veiklos ypatumus. Ši anketa yra anoniminė. Į pateiktus klausimus atsakykite eilės tvarka. Pažymėkite Jums tinkantį atsakymą arba įrašykite savo nuomonę.

ANKETA**1. Įmonėje Jūs esate:**

- Savininkas;
 Vienas iš vadovų;
 Kita _____.

2. Įmonės juridinis statusas:

- Individuali įmonė (IĮ);
 Akcinė bendrovė (AB);
 Uždaroji akcinė bendrovė (UAB);
 Kita _____.

3. Įmonės veikla:

- Gamybinė;
 Prekybinė;
 Paslaugų teikimas;
 Tarpininkavimo paslaugos;
 Kita _____.

4. Kiek metų įmonė veikia užsienio rinkoje?

- Iki 1 metų;
 Nuo 1 iki 5 metų;
 Nuo 5 iki 10 metų;
 Daugiau nei 10 metų.

5. Kas yra svarbiausi Jūsų eksporto partneriai?

- ES valstybės narės;
 Kitos Europos šalys;
 NVS šalys;
 JAV;
 Kita _____.

6. Kas yra svarbiausi Jūsų įmonės importuojamų prekių partneriai?

- ES valstybės narės;
 - Kitos Europos šalys;
 - NVS šalys;
 - JAV;
 - Kita _____.
-

7. Kokiu būdu ieškote verslo partnerių užsienio rinkoje?

- Dalyvaujate tarptautinėse parodose, kontaktų mugėse;
 - Vykdoma paieška duomenų bazėse, kataloguose, portaluose internete ir kt.;
 - Ieškote partnerių įgyvendinami eksporto plėtros projektus;
 - Bendradarbiaujate su Lietuvos diplomatinėmis atstovybėmis užsienyje;
 - Kita _____.
-

8. Pasirinkdami importo ar eksporto šalį (-is) įvertinate:

- Prekių importui pasirenkate šalį, kuriai taikomos ES lengvatinės prekybos sutartys;
 - Prekių eksportui pasirenkate šalį, kuriai taikomos ES lengvatinės prekybos sutartys;
 - Į tai nekreipiu dėmesio, jei importo į ES maito tarifų norma nėra didesnė nei 5 proc.;
 - Į tai nekreipiu dėmesio, jei importo į trečiąsias šalis maito tarifų norma nėra didesnė nei 10 proc.;
 - Trūksta informacijos apie kitų šalių taikomus maitus;
 - Kita _____.
-

9. Jūsų įmonės stipriosios pusės eksportui į užsienio šalis:

- Laisvos prekybos sutartis su užsienio šalimis;
 - Palanki geografinė padėtis;
 - Klaipėdos uostas, Klaipėdos laisvoji ekonominė zona (LEZ);
 - ES parama plėtojant prekybą užsienio šalyse;
 - Kompetentinga darbuotojų kvalifikacija darbui su užsienio rinka;
 - Kita _____.
-

10. Jūsų įmonė eksportuoja prekes:

- Prekybos tarpininkams;
 - Didmenininkams;
 - Mažmenininkams;
 - Gamybos vartotojams (įmonėms);
 - Kita _____.
-

11. Ar Jūsų įmonė mato perspektyvą plėsti savo verslą užsienio rinkoje?

- Taip;
 - Ne.
-

12. Jūsų nuomone, kokios didžiausios kliūtys pradedant savo verslą užsienio rinkoje? (Prioritetų tvarka: mažiausia kliūtis yra 1, didžiausia – 5).

	1	2	3	4	5
Patirties stoka	☐	☐	☐	☐	☐
Nepakankamos žinios	☐	☐	☐	☐	☐
Finansinių lėšų trūkumas	☐	☐	☐	☐	☐
Nestabili šalies ekonominė padėtis	☐	☐	☐	☐	☐
Stipri konkurencija	☐	☐	☐	☐	☐

13. Kokios pagrindinės kliūtys iškyla produkcijos eksportui? (Pažymėkite Jums tinkantį vieną ar kelis variantus).

- Stipri konkurencija užsienio rinkoje;
- Finansinės paramos trūkumas;
- Menka darbuotojų kvalifikacija;
- Didelių investicijų poreikis;
- Žinių trūkumas apie esamą užsienio rinkos situaciją;
- Kita _____.

14. Jūsų nuomone, ar Lietuvos įmonėms, lyginant su kitomis ES šalimis, yra palankios sąlygos eksportui?

- Taip;
- Ne.

15. Kokio tipo reklamą naudoja įmonė, kurioje dirbate, norėdama pritraukti užsienio klientus?

- Reklama internete;
- Reklaminės iškabos;
- Dalyvavimas parodose;
- Konferencijos, seminarai;
- Jokios reklamos nenaudoja;
- Kita _____.

16. Jūsų nuomone, ar dabartinė ekonominė padėtis Lietuvoje palanki verslo plėtrai užsienio rinkoje?

- Labai palanki;
- Palanki;
- Nepalanki;
- Neturiu nuomonės;
- Kita _____.

17. Kaip kito Jūsų įmonės eksporto apimtys per praėjusius dvejus metus?

- Didėjo;
- Mažėjo;
- Nesikeitė.

18. Kokie mokesčiai apsunkina įmonės darbą užsienio rinkoje?

- PVM mokesčiai;
- Muitų mokesčiai;
- Akcizų mokesčiai;
- Kiti mokesčiai _____ .

19. Ar naudojate paramą? (Pažymėkite Jums tinkamą vieną ar kelis variantus).

- Europos Sąjungos struktūriniai fondai;
- Investicijų ir verslo garantijos (INVEGA);
- Inovacijos ir konkurencingumo didinimo programa;
- Eksporto plėtros ir skatinimo strategijos įgyvendinimo specialioji programa;
- Verslo informacijos centrų paslaugomis;
- Verslo, eksporto ir pramonės skatinimo specialiomis programomis;
- Nesinaudoju;
- Kita _____ .

20. Ar Jūsų įmonei reikalinga parama?

- Taip;
- Ne;
- Nežinau.

21. Jūsų lytis:

- Moteris;
- Vyras.

22. Jūsų amžius:

- iki 25 m.;
- 26 – 35 m.;
- 36 – 45 m.;
- 46 – 55 m.;
- 56 m. ir daugiau.

NUOŠIRDŽIAI DĖKOJU UŽ ATSAKYMUS!

*Tyrimą atlieka Mykolo Romerio universiteto
Ekonomikos ir Finansų valdymo fakulteto
magistrantė Jurgita Kajėnė.*